

UN OM—
O DĂRUIRE

Ne-am obișnuit să aflăm din presa fiecărei zile că noi și noi angajamente ale oamenilor muncii vin să marcheze în modul cel mai concret materializarea efortului creator al poporului nostru în ceea ce numim, cu un termen concentrat, procesul de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate.

Ne-am obișnuit să luăm cunoștință de aceste angajamente, să ne integrăm lor, cu acea putere de înțelegere a faptului de viață proprie comunistilor, cu acea capacitate de pătrundere a sensului social care caracterizează omul României contemporane.

Din fraze lapidare, dense, ne-am obișnuit să aflăm adevărul substanțial conform căruia între intenție și realizare nu poate interveni nici o piedică, atunci când intenția pornește de la pasiunea comunistă și când realizarea înseamnă un adaos la prosperitatea continuă a patriei.

Mii de oameni, zeci de mii de oameni din cele mai variate domenii de activitate, își mărturisesc în fiecare zi dorința lor cea mai fierbinte de a-și alătura energia și capacitatea profesională fluxului enorm al muncii colective.

Trebuie să înțelegem de aici că în spatele acestor mărturisiri stau tot atâtea conștiințe, tot atâtea individualități. Că oamenii care rostesc aceste angajamente sint mai mult decît oricînd ei înșiși, stăpînii propriei lor forțe, beneficiarii propriului lor efort.

Rostindu-și angajamentele, oamenii societății noastre socialiste formulează adevărate profesii de credință.

Există în exprimarea lor muncitorească un impunător sentiment al demnității și o impresionantă cantitate de răspundere.

S-a întîmplat că trăim perioade în care angajamentele aveau uneori o rezonanță oarecum festivă, fără acoperirea pe care o acordă sau nu o acordă realitatea. Am depășit iremediabil această fază. Ceea ce ne propunem azi să realizăm poartă girul de necontestat al gîndirii lucide.

Făgăduind, sintem pe cît de sinceri pe atît de înțelepți. Pe cît de entuziaști, pe atît de realiști.

E frumos, e pasionant să ne închipuim concentrarea spirituală a celui care se hotărăște să-și rostească public angajamentul său de muncă. Ore de calcul, prognoze, consultări.

Nimic gratuit, totul pe baza celor mai temeinice analize.

Nimic întîmplător, totul pornind de la o legitate a responsabilității.

Desigur, angajamentele au în ele un necesar procent de solemnitate care le plasează în afara obișnuințului. Ele trebuie să însemne și înseamnă oricînd un salt, un pas, un cîștig social, un act politic.

Dar poate că tocmai prin această solemnitate au devenit niște prezențe firești ale realității noastre. Angajamentele care se rostesc în aceste zile sint adevărate adeziuni. Conferința Națională a partidului a însuflețit poporul, iar acesta își formulează cu exactitate și entuziasm hotărîrea și sensul creației sale.

Fiecare angajament înseamnă un om. Fiecare om — o dăruire.

IOANID ROMANESCU

M-am gîndit la dimensiunile
unui poem pentru voi

Toate poemele au loc,
pentru că ocupă spațiu în timp —
își ocupă singure locul
poemele noastre în timp

poetul poate vorbi frunze
poetul poate vorbi flori —
dar mai ales arbori de timp
ah dacă arbori de timp ar vorbi
deseori

și dacă nu locul din spațiu
ci locul din timp l-ar cuprinde —
ah dacă el însuși ar fi umbra
arborilor săi de cuvinte

m-am gîndit la dimensiunile unui
poem pentru voi
însă viața mea este o prea mică
măsură —
despre voi nu ar vorbi îndeajuns
nici toate poemele în stare pură

poate voi credeți că evit,
că inima altfel îmi bate ?
cum să măsoar cu o singură viață
ceea ce voi sinteți : eternitate ?

În celelalte pagini:

CONST. CIOPRAGA
Fragmentarium

PETRE STATI
Florilegiu ovidian

ANDI ANDRIEȘ
Verb

JOHANN AXELSSON
Viitorul absolut — o
opțiune deliberată

CORNELIU STURZU
Versuri

AL. SĂNDULESCU
D. Bolintineanu, călător

TEODOR VIRGOLICI
D. Bolintineanu, scriitor
controversat

MIHAIL SABIN
Versuri

GEORGE ZAHARESCU
Opera nova

AL. CĂLINESCU
Șklovski

Zaharia SÂNGEORZAN

CORINA CRISTEA:

Eternitatea e după colț

Personajele Corinei Cristea din *Eternitatea e după colț* (Editura Albatros, 1972), sînt, cu mici excepții, adolescenți sau copii care intră în adolescență fascinați de mirajul ei, de un mod de viață sau de un ideal al ei pe care și-l cuceresc într-un stil cu totul neobișnuit pentru vîrsta lor. Toate povestirile au o mare deschidere analitică spre înțelegerea acestei vîrste dificile, nemaipomenit de frumoasă, cu aspirații sociale și erotice deloc de neatins. Băieții și fetele Corinei Cristea — atît de vii în realitatea lor estetică — au însă cu toții vocația confesiunilor, a rememorărilor. Ei trăiesc plenar, cred în idei și sentimente, respiră tot timpul un aer proaspăt al unei tinereți furtunoase, plină de vitalitate, de eroism moral și intelectual. Trebuie să remarc ca o izbîndă excepțională a Corinei Cristea, capacitatea ei de a învinge formalismul literaturii, șabloanele. Ea cultivă un realism al poeziei epice vitale, nesufocat și nepulverizat în sentimentalism. Corina Cristea scrie o proză realistă, de tip clasic, cu personaje bine văzute, atît psihologic, cît și social. E o proză nefăcută, ci creată dintr-o experiență consumată, într-un limbaj modern, nicidcum confuz sau închis în el de prea mult „ermetism"! Trăiesc în povestirile scriitoarei tineri cu o identitate precisă, pe care nu-i uși. Cuplul Pop și Cris din *A murit pasărea albă* — una dintre cele mai valoroase povestiri apărute pînă azi în literatura română contemporană — trăiesc o dragoste frenetică, covârșitoare, aproape nelumească, atît ca efect al senzațiilor, al unei boli erotice aproape de neînviș, cît și ca proces al unei lucidități neobișnuite. Prin Pop, Corina Cristea ne înfățișează, într-o pură spovedanie, reacțiile unei sensibilități erotice capabile de neașteptate dăruri, dar și de reflecții amare. Eroina este conștientă de irezistibilă atracție pe care Pop o exercită asupra ei, dar pasiunea este mai puternică decît prejudecățile. Cris nu se împotrivesc sentimentului, ci se lasă invadată de boala lui: „Existase de la început primejdia. Avea ochii foarte mari, femeiești, cu ape alunece care le strîmăta sau le lărgea matca, după cum credea el de cuviință; genele castanii. Zîmbet subțire, voit copilăros. Și știa să înșire cuvinte, multe, multe, inimaginabil de multe.

Eram mereu atentă în preajma lui, să nu alunec, să nu mă lovesc de ceva, să nu-mi risipesc îndoiala în apele ochilor lui. Știam că nu m-ar fi salvat de la nici un fel de înec și asta nu pentru că ar fi fost neapărat un excroc sentimental, ci pentru că nu știa să înoate foarte bine. După un timp mă obișnuisem cu felul lui de a spune „Imi placii mult. Imi placii foarte mult. Imi place aproape mult“. Și prin apropierea genelor și surisul voit copilăros, „aproape mult“ devenea superlativ absolut. Vrînd nevrînd, ca sămînța primăvara, am încolțit, sau mai bine zis plăcerea de a-l auzi repetîndu-mi aceleași cuvinte a încolțit și am ajuns să cred că, indiferent, de faptul că le mai spusese și altei femei, numai mie mi le spunea cu adevărat, că ele sfîrșeau în mine, că nu mai puteau fi repetate în nici un caz altei femei. Și dacă am ajuns să cred asta, nu mi-a fost greu să devin nevasta lui, nici să-l iubesc, nici să cred că mă iubește, nici să mă tem că demența superbă a doi ani de căsnicie nu e cel mai bun semn. De fapt semnul era tot timpul în el, apele din ochii lui curgeau la fel, nefiresc de adînci. Era bine însă că reușeam să mă văd în ele înotînd liniștit și peste ceea ce puteam vedea nu cobora nici un fel de ceață. Feminitatea personajului nu este ascunsă, nu e mistificată. Corina Cristea recrează din oceanul de vorbe ale dragostei cuvintele care aparțin dragostei, cuvinte sincere și nu mincinoase. Nu e un joc de-a vorbele, ci o existență prin cuvînt, o comunicare a erosului prin el. Atîta vreme cît dragostea durează, Cris se regăsește în viața lor, în realitatea lor, cuvîntul avînd semnificația unui vis. Pop „Știe îngrozitor de multe cuvinte. Le rețin pe toate fără să vreau. Țin minte tot ce spune el, și pot să jur că unele sînt numai pentru mine, că nu le-ar mai putea spune nimănui. Dacă le-ar spune, probabil că ar

muri și nu vreau să moară“. Cînd cuvintele sînt ale minciunii, atunci și dragostea este o minciună. Corina Cristea intuiește cu exactitate acest proces de destrămarea a unei povești de dragoste; știe să-i descopere și valorile, dar și rațiunea eșecului: „Se opri sub fereastră să-mi facă semn cu mîna, ca în fiecare zi. Imi trimitea sărutări și cuvinte. Nu le auzeam și nici n-ar fi avut rost să le aud. Din momentul acela, pentru mine, cuvintele lui nu mai erau un mijloc de comunicare între noi, erau un material pe care el îl folosea ca să mintă și nu puteam afla de ce, pentru că îl privea personal.

Între sîni ciocăni pasărea. Între mine și el, izbucni albă, cu aripile tremurătoare, cu ochii închiși. Cuvintele lui pe care eu nu le auzeam o atinseră, o otrăviră. Căzu fără țipăt și se stînsă într-o zăpadă imaginară. El încă vorbea sub fereastră și eu i-am zîmbit. Am simțit că nu mai am suris de madonă și că oricine, oricînd, mă putea atinge“.

Tot o povestire de dragoste este și *Scurtă pseudo-idilă unde spațiul unei nestinse lucidități este luat de un autentic val de sentimente dezvăluite*. Totul e comunicat cu patimă, aș zice, cu o furie melancolică, cu o desăvîșită sinceritate. Dragostea nu e un joc al simulării, o scenă unde personajele își caută identitatea folosindu-se de capace, de măști, ci un teren al afectivității, al duioșiei, al tandreței. Povestirea, prin avalanșa de reacții, de efuziuni și extaze lirice, ar fi putut să cadă într-o retorică minoră, ar fi devenit un jurnal lacrimogen dacă tensiunea, efektivă impresie de viață trăită, n-ar domina. E o povestire care șochează prin nivelul ei de sinceritate, căci tineretea erotică a personajului este strigată fără rușine: „Mi-e foarte dor de sufletul și de trupul tău. Abia cu ele mi se pare că mă spal puțin de mine însumi. Te iubesc atît de mult încît cad în tot felul de răutăți. Trebuie să mă înțelegi și să nu mă ierți“. Proza Corinei Cristea devine un veritabil poem. De fapt, aproape toate prozele din *Eternitatea e după colț* sînt poeme, elegii, un cîntec pur al dragostei care începe sau care e pe cale să apună. Poezia le salvează de la rigiditate, de la clișee, de la un limbaj al indiferenței. Poemele Corinei Cristea sînt expresia directă a sentimentului:

„Te iubesc, te iubesc, te iubesc, te iubesc,
te iubesc

nu sînt vinovat față de tine
nu te-am mințit
nu te vreau decît pe tine
n-am iubit pe altcineva
nu voi iubi pe altcineva
nu mi-a plăcut nimeni cum imi placii tu
nu-mi placii decît tu

am vrut la fel de mult ca și tine să fie ceva

unic și extraordinar
cred că eu am reușit mai mult decît tine: pentru mine e ceva unic și extraordinar și așa va rămîne, și-am dat tot ce-am avut mai bun, imi pare rău

că a fost atît de puțin

mi-e foarte greu“.

Tinerii pe care-i observă și pe care-i definește într-o modalitate a realismului liric Corina Cristea, în povestirile ei, au o psihologie foarte dezvoltată a destinului, o vocație a ideii de prietenie umană. Frații Filipescu sau străniiul pictor Burilescu din *O singură aripă* navighează pe apele unor vise care nu totdeauna devin realități. Cînic, însetat de o rapidă îmbogățire, Victor Filipescu săvîrșește o crimă. Rătăcul Burilescu are, totuși, un suflet ales, dar nu-și poate depăși mediocritatea profesională. Trecînd printr-o formă de curată boemă, de inutile sforțări de a-și găsi echilibrul, adolescentul Constantin Filipescu se maturizează. Va deveni student, justificîndu-și, astfel, și un sens al destinului său social. Corina Cristea dă dovadă în această navelă de proporții de o excelentă cunoaștere a existenței personajelor, creînd o proză de mare rîspuns categoric inflației de eseistică care sufocă unele din romanele de azi.

Povestirile Corinei Cristea sînt texte ale unei scriitoare mature, care excelează în creația de personaje memorabile.

DESPRE ROMAN

Const. CIOPRAGA

Privilegiul romanului modern este de a dispune de o libertate totală. Un filozof își poate expune concepția prin intermediul unui roman și atunci romanul devine parabolă, roman de idei, roman-pledoarie. Nu e nevoie de „acțiune“, de compoziție, de personaje chiar: totul se poate descompune în mii de fragmente, personajele pot fi identificate prin inițiale sau rămîn fără nume. Angajîndu-se în căutarea timpului pierdut, Proust, cu toate că „revoluționar“, păstra multe din convențiile romanului tradițional. Antiromanul e o formă de a substitui structurilor logice un mit al disconvenției, în sensul singularizării individului în relațiile cu lumea. Ideea de tip e perimată. Între oameni, afinitățile fiind inexistente nici o posibilitate de comuni-care nu intervine. În căutarea unui nou orizont, antiromanul face prea mult loc inteligenței sceptice și prea puțin inimii. Ca „metodă“, antiromanul este expresia unui impas. Scriitorul caută ceva, convins dinainte că nu va găsi.

★

Despre cazacii din *Taras Bulba*, Gorki spunea că sînt „niște minciuni frumoase“. Majoritatea eroilor de roman, de la *Manon Lescaut* pînă la *Ulysses*, sînt minciuni, adică mai mult sau mai puțin produse ale ficțiunii. Totul este ca romancierul să ne convingă de adevărul ficțiunii lui, de aceea nu e de mirare că unii caută să identifice modelele personajelor lui Rebreanu din *Ion*. Un roman istoric, elaborat pe bază de documente, poate fi neconvîngător, cînd autorului îi lipsește imaginația corolațiilor. Napoleon, ca personaj istoric, poate convinge — în zeci de romane diverse — cu cît e mai acceptabil ca ficțiune.

★

Eroarea unor autori de romane este de a crede prea mult în unitatea de caracter a cutărui personaj, cînd, în realitate, nimeni nu e scutit de contradicții. „Localizăm în corpul unei persoane — scrie Proust — toate posibilitățile vieții sale, amintirea ființelor pe care ea le cunoaște și pe care le-a părăsit... Marea inovație a lui Proust e de a fi interpretat amintirile ca un mod al undulației perpetue. Pentru adevăratul romancier o linie dreaptă nu e — ca pentru geometru — drumul cel mai scurt între două puncte.

★

Un romancier e apreciat pentru finețea sondajelor sufletești în zone profunde, nebănuite de alții; opera sa devine un instrument de cunoaștere. Dostoievski a adus, incontestabil, servicii psihiatricii; Flaubert, ca observator al „bovarismului“, interesează pe psihologi. Există romancierii despre care se spune că exprimă ceea ce vede oricine. Meritul lor este de a observa esențialul, acolo unde toți ceilalți văd doar faptul divers. Un celebru romancier se autodefinia ca „notar al adevărului“, dar nu în înțelesul de simplu înregistrator, căci atunci orice notar ar fi un scriitor. Toată arta, nu numai aceea a romancierului, constă în perspicacitatea de a izola fundamentalul de accesoriu.

Dramele lui Shakespeare sînt, în felul lor, romane concise, dialogate. Romanele unor moderni sînt, la rîndul lor, drama în ipostaze diverse. Din *Hamlet* se pot desprinde idei pentru mai multe romane: un roman al convențiilor etice denunțate, un roman al absurdului, un altul al în-doielii și al nevoii de certitudine. Memorabilul îndemn adresat Ofeliei: „Du-te la mănăstire! De ce să dai naștere unor păcătoși?“ — rezumă o multisculară dezbatere despre imposibilitatea perfecțiunii. Solitudinea tragică a lui *Hamlet* e o anticipare a individualismului modern, într-un lung impas al conștiinței: „Visul însuși nu e decît o umbră“...

★

Cineva contesta posibilitatea romanului liric. Dar *Suferințele tinărului Werther* alcătuiesc un roman liric. În țesătura oricărui roman intră, inevitabil, elemente subiective. Camil Petrescu precizează undeva că nu poate scrie, în cunoștință de cauză, decît despre el însuși. Oricît de obiectiv este Balzac, personajele sale poartă pecetea autorului: sînt apariții balzaciene. În descrierea mediului, în disocierrea reacțiilor sufletești, la unii romancierii domină aspirația spre maxima precizie. Psihologic, se produce un fel de uitare de sine. Însă această uitare nu e totdeauna o calitate. Fiindcă nu e decît la un pas de răceală, iar creația presupune tensiune înaltă.

★

O privire care alunecă pe suprafața lucrurilor, atrasă de ceea ce poate înregistra un aparat fotografic, se va pierde în deșertul unui „realism“ plat. Ochiul creatorului autentic reține din fragmente misterul, vibrațiile greu perceptibile. Pentru aceasta e nevoie de imaginație. „Orice lucru e bun sau rău (afirmă *Hamlet*), numai după cum îl face închipuirea noastră“. Proust judecă exact în același mod: „Numai imaginația și convingerea pot diferenția de altele unele obiecte, unele ființe, și să creeze o atmosferă“ (*Le Côté de Guermantes*).

★

Sentimentul adevărului, în roman, nu rezultă niciodată din imitarea realității, ci din selecție. Existența, amorul, moartea, variațiuni pe teme eterne, interesează în măsură în care dau iluzia realului în raport cu un timp și cu personaje particularizate. *Madame Bovary* și *Anna Karenina*, drame erotice, particularizează, prin intermediul unor întâmplări individuale, ceva din atmosfera unor epoci. Fixează realități în mișcare într-un *Zeitgeist*.

★

Întoarcerea esteticului către etic, în romanul actual, se înscrie într-un fenomen de sinteză cu baze umaniste. Cine rămîne la un singur aspect, riscă să-și îngusteze orizontul. De pe un singur versant, nu poți avea imaginea întregului. *Intrusul* și *Marele singuratic* își multiplică dimensiunile prin cuprinderea vieții din zeci de unghieri.

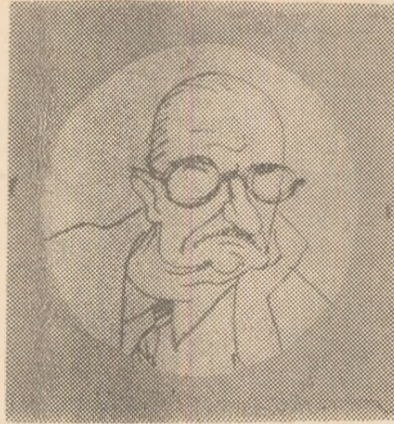
— Intrucît faceți parte din Comitetul Național care a pregătit Congresul de Estetică ce se va desfășura la București, vă rugăm să comunicați cititorilor noștri câteva date și aprecieri cu privire la acest însemnat eveniment, referindu-vă și la contribuția Institutului de istorie și teorie literară „G. Călinescu” al Academiei de Științe Sociale și Politice cit și la propriile dv. strădani în această direcție. Mai întâi — care e semnificația acestui congres pentru relațiile noastre științifice internaționale?

— Preocuparea dv. e cu totul legitimă și răspunsul nu prezintă nici un fel de dificultăți. Convocarea Congresului Internațional de Estetică la București constituie încă o dovadă a interesului mondial pentru preocupările științifice și filozofice din țara noastră. E o manifestare a încrederii în capacitatea creatoare a gândirii noastre și în domeniul esteticii. Ea se reazimă desigur pe participarea românească din trecut și de astăzi la dezvoltarea acestei discipline, ale cărei începuturi datează — după cum se știe — cel puțin de la Radu Ionescu spre Titu Maiorescu și pînă la perioada dintre cele două războaie, cu remarcabile contribuții ale lui Paul Zarifopol, M. Ralea, E. Lovinescu, M. Dragomirescu, G. Călinescu, Lucian Blaga, Eugeniu Speranția, Liviu Rusu și Tudor Vianu, citori ai disciplinei estetice, văzută sistematic la noi, despre cari contribuții îmi îngădui să amintesc că m-am ocupat într-o lucrare din 1943 („Gîndirea românească în estetică”). Desigur, nu trebuie trecute cu vederea opiniile estetice implicate în critică și în istoria literară începînd cu C. Dobrogeanu-Gherea, unul din primii critici marxști europeni de la sfîrșitul secolului al XIX-lea.

Firește, un loc deosebit îl ocupă cercetările esteticii noastre actuale semnate de Liviu Rusu, Edgar Papu, Vera Călin, N. Tertulian, Marcel Breazu, Ion Ianoși, Ion Pascadi și încă alții pe care-

Al VII-lea Congres internațional de estetică

PRESTIGIUL ESTETICII ROMÂNEȘTI

Convorbire cu Prof. AL. DIMA

rog să mă scuze că nu i-am citat, o listă exhaustivă fiind totdeauna aproape imposibilă.

— **Cititorii noștri ar dori să cunoască principalele teme ale congresului. Vă rugăm a le enunța aci.**

— Comitetul național de organizare le-a anunțat încă din februarie 1971 și ele se cristalizează în jurul problemei de bază:

Estetica, arta și condiția umană contemporană

Secțiile congresului vor fi preocupate de următoarele teme:

a. Aspecte ale formației artistice (artist-critic-public),

b. Artă contemporană. Moartea artei? (după cum se vede, o problemă dramatică a societății contemporane),

c. Actualitatea cercetărilor de istoria artei și esteticii,

d. Noi metode. Noi criterii,

e. Estetica ambianței și a vieții cotidiene.

la care se adaugă, într-o „secție deschisă”, comunicări în legătură cu perspectiva contemporană în problemele de estetică, neîncadrate în restul tematicii.

E de remarcat via actualitate internațională și națională a acestor preocupări ca și aspectele practice ce privesc nu numai știința artei, ci și estetica întregului mediu fizic și spirital în care trăim astăzi.

— **In ce măsură sint cunoscute, în ansamblul lor, în străinătate, cercetările esteticii românești?**

— Desigur, congresul de care vorbim nu reprezintă primul

contact al esteticii noastre cu știința internațională. În 1933, Tudor Vianu a publicat în revista lui Max Dessoir de la Berlin o privire generală asupra cercetărilor de estetică și de teoria artei din România, studiu mult apreciat de gînditorul german. Apoi, acum, cu prilejul congresului, a apărut un număr special al vechei „Revue d'esthétique” (nr. 3, 1972) dedicat esteticii din România, în care Marcel Breazu și cel care vă răspunde au publicat o descriere succintă a mișcării noastre contemporane în acest domeniu. Dar, se înțelege, sperăm că acest congres va recomanda, mai larg și mai profund, contribuțiile naționale.

— **Ne-ar interesa și contribuțiile Institutului de istorie și teo-**

rie literară „G. Călinescu” ca și — așa cum v-am cerut de la început — propriile dv. contribuții.

— Intrebarea e desigur mai dificilă din pricina caracterului ei mai personal, dar nu voi răspunde decât cu fapte, firește fără comentarii.

Institutul colaborează mai înții indirect prin crearea unei atmosfere prielnice congresului în sensul că ne-am ocupat totdeauna de problemele valorii estetice încorporate în opere literare, dar și studiate teoretic. Un sector al Institutului e dedicat exclusiv preocupărilor de teorie literară și deci de estetică literară, și lui îi datorăm un dicționar de termeni literari care va fi predat, în chiar această toamnă, Editurii Academiei. De asemenea, în planul pe viitorii ani, am preconizat un tratat cu privire la genurile literare, lucrare în pregătire.

Colaborăm apoi, direct, la manifestările congresului, mai înții prin studiile din „Revue d'esthétique”, cel mai sus citat relativ la disciplina esteticii în România contemporană sau ca cel semnat de Zoe Dumitrescu-Buşulenga din Comitetul de organizare al Congresului, despre „Umanismul și artele”. Se adaugă la acestea studii în limbi străine publicate într-un volum special al „Analelor Universității” din București la care colaborează și un membru al Institutului cu o cercetare despre locul literaturii comparate printre ramurile științei literare (în germană). De asemenea, același prefațează cu un amplu studiu o culegere antologică de cercetări, îndeosebi din domeniul stilisticii, ale lui Tudor Vianu care va apărea în germană și rusă la Editura „Univers”.

Însfîrșit, Institutul nostru va prezenta un număr de comunicări.

După impresia noastră anticipată, contribuția Institutelor Academiei și a unor personalități din afara acestora va consolida — și cu acest prilej — prestigiul științei naționale pe plan internațional.

REP.

antract

IBRĂILEANU ASTĂZI

N. BARBU

Critica mai veche este pusă mereu sub semnul întrebării, mereu un anume scepticism de subtext — sau chiar afirmat direct — se strecoară cînd vine vorba de rezistența contribuțiilor aduse și de influența reală exercitată de figuri ca Maiorescu, Gherea, Ibrăileanu, Lovinescu, Mihail Dragomirescu, Zarifopol, Ralea și chiar G. Călinescu.

Fără a șterge opozițiile și distanțele dintre toți aceștia, trebuie să recunoaștem că, în ansamblul ei, literatura română ar apărea sărăcită prin lipsa sau nesocotirea măcar a unei singure personalități din cele citate (la care, firește, ar trebui să adăugăm și alte figuri — de la Raicu Ionescu-Rion și Ion Trivale, Ovid Densusianu, pînă la Perpessicius, Vladimir Streinu, Pompiliu Constantinescu).

Literatura română prezintă un amplu panoramic de valori care-i diversifică peisajul și-i stabilește coordonate specifice. A nega ori a le desconsidera pe unele — expediindu-le, cu zimbetul îngăduitor al presupusei superiorități, în zona unui trecut cu totul depășit, inert, înseamnă a săvîrși o dublă eroare. Mai întâi, pentru că ne-am îndepărta, în felul acesta, de o realitate obiectivă, preferînd una de ordin subiectiv, conformă unei „opțiuni” de moment; în al doilea rînd, pentru că a izola în acest chip prezentul de trecut, ignorînd continuitatea unei traiectorii a culturii, echivalează cu un punct de vedere îngust, nedialectic, care nu oferă nici prezentului altă perspectivă decît închistarea în propriul său perimetru. Meta-

foric vorbind, orice impuls al mișcării nu se pierde, ci-și continuă drumul, din undă în undă, — orice cuvînt rostit nu rămîne un „flatus vocis”, ci este dus înainte, într-un spațiu continuu.

Iată de ce, a discuta despre opere închise și opere deschise — mi se pare simplist. Într-un fel, toate operele, în măsura în care reprezintă valori, rămîn deschise.

Cînd a fost reeditat, acum doi ani, *Spiritul critic în cultura românească*, fără ca faptul să treacă neobservat de critica actuală, s-au manifestat totuși, față de contribuția criticului de la Iași, și unele opinii minimalizatoare. Optica lui Ibrăileanu este subordonată de unii, prin exagerarea influențelor și ștergerea oricăror nuanțe, gherismului, iar concepția lui Gherea este redusă la sociologism. O prejudecată atrage după sine altele, astfel că, prin rîcoșeu, Maiorescu sau Lovinescu sînt priviți citeodată numai prin prizma estetismului, cu toate că o analiză mai amănunțită ne obligă să ținem seama de relaționările stabilite și de aceștia între artă și viață. Teza sincronismului lovinescian, bunăoară, sau cea a mutației valorilor, nici nu ar putea fi înțelese dacă orice determinare socială ar fi negată.

Lucrări monografice meritorii au reconstituit, e drept, unele cu remarcabilă fidelitate, profilul marilor critici și îndrumători ai literaturii române. Risipirea tuturor confuziilor, provenite citeodată din dorința de a forța sinteze care duc, atunci cînd nu au

o bază reală, la simplificări cu caracter unilateral, presupune, însă, în toate cazurile, întoarcerea la surse, adică la textele originale, fie în ordinea elaborării lor, fie dispuse sistematic, pe teme. Or, acestea nu sînt astăzi destul de bine cunoscute, reeditarea organizată, pe cît cu puțință integrată, a operelor de critică, rămîind încă un deziderat. Este adevărat că o asemenea întreprindere ridică mari și dificile pretenții, implicînd o muncă de maximă tenacitate, dăruire și competență, o muncă mult mai puțin răsplătită prin satisfacțiile creației proprii.

Ca dovadă, avem chiar editia Ibrăileanu inițiată, spre cinstea ei, de Editura „Junimea” și ajunsă acum la al doilea volum, sub îngrijirea profesorului și criticului Const. Ciopraga. Nu am văzut încă nicăieri subliniată importanța acestui gest restituitiv. Opera lui Ibrăileanu a fost publicată, în ultimile decenii, doar fragmentar. Unele lucrări fundamentale, precum *Spiritul critic în cultura românească* (1909) și — mai ales — *Opera literară a d-lui Vlahuță* (1912), retipărită acum, împreună cu *Scritorii și curente* (1909), erau foarte greu de cercetat chiar și în marile biblioteci. Integral, studiul despre Vlahuță se difuzează acum în volum pentru prima oară, ediția princeps nefiind pusă propriu-zis în circulație. Iată dar un prilej nimerit de a relua discuția asupra tezelor lui Ibrăileanu. Lucrările tipărite în acest tom, al doilea, și nu numai introducerea: *Literatura și societatea*, dar și aprecierile asupra psihologiei, a operei și artei lui Vlahuță, vin să întărească antidogmatismul și antisociologismul conducătorului efectiv al „Vieții românești”. De altfel, chiar în anul primei apariții a acestei reviste (1906), criticul preciza: „cînd studiezi idealul unui scriitor, asta înseamnă că probabil ai admis valoarea estetică a operei, altmînter, despre o operă care nu e de artă nu se poate discuta nimic: ea nu

există”. Chiar de la început, în studiul dedicat lui Vlahuță, care a constituit teza de doctorat a profesorului de la Universitatea ieșeană, autorul respinge atît teoria eroilor (Carlyle) cît și cea a mediului (Taine) în explicarea relațiilor artei cu societatea: „teoria mediului nu ține seama (...) de apariția unor scriitori fundamental deosebiți în aceeași țară, în aceeași provincie, în aceeași vreme” etc. Se mai poate vorbi de sociologism sau de provincialism?

Dar cine s-a oplecat, mai de curînd, asupra moștenirii de noblețe și de rafinament intelectual a lui Ibrăileanu? Cine a luminat, după Călinescu, veritabilele punți deschise spre contemporaneitate de critica profesorului ieșean? Cine a întîrziat asupra singularei mărturii din volumul *Scritorii români și studii* atîta cît merită, realmente, ideea conținută în rîndurile: „Nu cetim oare în volumul lui Eminescu, pe Eminescu nostru individual?”. Patriotismul și angajarea etică a scriitorului are, pe de altă parte, la Ibrăileanu, înțelegerea unei concepții profunde asupra specificului național: „sufletul unui individ poartă pecetea sufletului poporului din care face parte” (*Cultură și literatură*). Paginile dedicate lui Eminescu sau lui Sadoveanu în *Scritorii și curente* premerg, în acest sens, afirmații ulterioare cum e și cea de mai sus și întăresc convingeri și azi valabile. De asemenea, discuțiile despre postumele eminesciene, după încercarea remarcabilă, de semn contrar, a lui I. Ne-goitescu, pot profita prin cunoașterea argumentelor lui Ibrăileanu.

Dar cine mai are „deschiderea” necesară pentru a urmări — fără a-i anticipa rezultatele — asemenea confruntări? Cu atît mai relevabilă ne apare, de aceea, grija profesorului Const. Ciopraga, succesorul de azi al lui Ibrăileanu la catedră, ca și decizia Editurii „Junimea” care duce la îndeplinire o atît de importantă inițiativă.

Pe pentru epoca sa, Dimitrie Bolintineanu a fost un scriitor prolific, dar, din păcate, nu a știut sau nu a putut să evite prolixitatea, generator de inconsistență ideatică și anemie artistică. În scurta și zbuciumată sa existență a scris extrem de mult, abordând toate genurile și speciile literare, de la articolul de gazetă pînă la epopee, tipărind aproape cincizeci de volume. De bună seamă, din tot ceea ce a scris D. Bolintineanu numai o anumite parte se circumscrie în sfera literaturii, restul prezentînd, din punct de vedere istorico-literar, un interes strict documentar.

În mod frecvent, opera lui D. Bolintineanu a fost discutată în sine, căutîndu-i-se exclusiv valențele estetice, examen la care, — ca și opera altor scriitori din secolul al XIX-lea nu rezistă decît parțial. După opinia noastră, o corectare a acestui punct de vedere se impune. În lucrarea noastră anterioară, **Dimitrie Bolintineanu și epoca sa** (Editura Minerva, 1971) ne-am străduit să demonstrăm că D. Bolintineanu este poate scriitorul cel mai caracteristic al epocii sale, epoca revoluției de la 1848 și a Unirii Principatelor Române, și de aceea trebuie privit înfi de toate în cadrul complex al epocii sale, în corelație directă cu fenomenele și împrejurările ei specifice. În lucrarea amintită porneam de la premisa că, plasîndu-l în epoca sa, putem cunoaște condițiile în care și-a creat opera, măsura în care a fost o expresie a realităților acestei epoci. De asemenea, putem sesiza cu ușurință semnificațiile pe care le-a avut și mesajul pe care l-a transmis, iar mai presus de toate putem stabili care a fost partea ei de contribuție la dezvoltarea literaturii noastre, ce elemente noi a adus în raport cu operele altor scriitori din același timp, concluzia finală fiind-ne posibilitatea să fixăm locul lui Dimitrie Bolintineanu în istoria literaturii române.

Dimitrie Bolintineanu a fost și este încă unul dintre cei mai controversați scriitori. Asupra lui s-au emis și se emit și astăzi opiniile cele mai contradictorii, toate provenind, în mare măsură, din idei preconcepționale. Această sarabandă vicioasă a aprecierilor critice a început chiar din timpul vieții scriitorului. Au fost desigur, și în acel timp, voci lucide, obiective, care au recunoscut meritele scriitorului la justa lor valoare. E suficient să amintim că, în 1867, în studiul **Poezia română. O cercetare critică**, Titu Maiorescu îl înscria pe autorul **Legendelor istorice**, pe bună dreptate, printre „poezii adevărate”, alături de Vasile Alecsandri și Grigore Alexandrescu. Din păcate, aprecierile ditiramice și elogiile scăpate de sub controlul rațiunii l-au copleșit pe scriitor în timpul vieții sale. De pildă, în capitolul final al romanului său **Un boem român**, apărut în 1860, Pantazi Ghica, încercînd să prezinte un tablou al literaturii române din acel timp, nu e-

D. BOLINTINEANU, scriitor controversat

Teodor VIRGOLICI

zita în a-l trece pe D. Bolintineanu printre marii creatori ai lumii: „Poesiile lui Bolintineanu sunt elegii încântătoare ca ale lui Lamartine, sonete grave ca ale lui Beethoven, melodii dulci ca ale lui Schubert, accente sublime ca ale lui Weber; poeziile lui nu sunt versuri, sunt cîntece armonioase, răpesc inima și gîndirea, și le dă la un vis melancolic, la cugetări nesfîrșite ce se perd în dedalurile imaginației și ale senzațiunilor în care voluptatea are ceva divin ce nu aparține pămîntului”.

Evident, riposta nu a întîrziat, după moartea poetului, de la exagerarea meritelor trecîndu-se, brusc și fără discernămint, la exagerarea carentelor și neîmplinirilor sale. Cea mai severă intervenție a venit din partea lui Nicolae Iorga, care, în volumul al doilea de **Schițe din literatura română**, apărut în 1894, introducea expresii ca „mîntea anemică a lui Bolintineanu”, „copilărie neremediabilă”, opera sa n-ar fi fiind decît o „colecție completă a locurilor comune, din orice vreme și de pretutindene” și că poeziile vor rămîne doar „spre zilnica întrebuintare a mahalalei”. Din păcate, o destul de lungă perioadă, în care poetul intrase într-un con de umbră, după dramaticul său sfîrșit, cei ce s-au străduit să-l reazeze pe soclul elogiului — George Popescu, P. Chițiu, G. Pavlescu, N. Petrașcu — nu au avut prestigiul necesar și nici posibilitatea să-și concretizeze laudabilele lor eforturi în lucrări demne de atenție, ditrambele lor avînd un efect contrar, negativ, discreditîndu-l și mai mult.

Una dintre cele mai echilibrate atitudini, în ceea ce privește aprecierea obiectivă a lui D. Bolintineanu, a avut-o junimistul Ștefan Vîrgolici. Luînd cunoștință de părerile total negative, denigratoare ale lui Iacob Negruzzi, Ștefan Vîrgolici îi scria, la 8 martie 1969: „Dar oare care e omul, fie și cel mai mare geniu, ce a produs numai capodopere în viața lui? Eu unul nu cunosc nici într-o literatură, și prin urmare nu pot nici într-un mod admite concluziunea dv. că dacă Bolintineanu bună oară a scris în timpurile din urmă poezii rele (pe care din nefericire am avut ocaziunea să le citesc), el e rău poet, și că n-a putut niciodată să facă ceva de merit”.

În discutarea operii lui D. Bolintineanu, ca și a altor scriitori din veacul

al XIX-lea, e necesar să menținem acest echilibru în apreciere. În ciuda contribuțiilor mai noi ale lui D. Popovici, G. Călinescu, D. Păcurariu, Ion Roman, Aurel Martin, I. Negoitescu, Cornel Regman, mai stăruie însă astăzi opinia eronată că Dimitrie Bolintineanu nu merită de loc prețuirea posterității, trebuind să se aștearnă asupra lui un văl de completă uitare. O asemenea prejudecată mai răzbate din cînd în cînd în presa literară și e debitată cu prea multă ușurință la unele catedre universitare.

E drept, opera lui D. Bolintineanu e de o flagrantă inegalitate, dar trebuie să discernem atent grîul de neghină. Trebuie să înțelegem că D. Bolintineanu este un poet care se adresează, și acum, tuturor categoriilor de cititori, fiecare din aceste categorii descoperînd în opera sa valori care-i satisfac gustul și exigențele. Chiar faptul că asupra operii sale s-au emis cele mai contradictorii opinii este un semn că scriitorul există! Dacă în această operă n-ar exista nici un grăunte de mărgăritar, atunci cum se explică faptul că, în anumite părți ale ei, rezistă de mai bine de un secol? S-a spus despre D. Bolintineanu că este un poet facil, deoarece a avut, de-a lungul timpului, mulți imitatori. Dar tocmai această împrejurare vine să demonstreze că nu a fost un poet facil, pentru că, după cum bine se știe, numai un adevărat poet provoacă tentația de a fi imitat, exercitînd o reală influență asupra altora.

De multe ori s-a făcut afirmația că poeziile lui D. Bolintineanu s-au demonetizat prin prea deasă lor recitare în școli, serbări, etc. Credem că nu aceasta a determinat, în primul rînd, subestimarea poetului, ci modul lui mecanic, stereotip în care au fost recitate poeziile sale, sistemului defectuos, îngust al selectării poeziilor demne de recitat. Oare cîți dintre noi își pot aminti de cîte ori a fost recitată public balada **Mihnea și baba**, una dintre cele mai frumoase poezii din întreaga literatură română? Cred că numărătorea n-ar epuiza nici degetele unei singure mîni.

S-a mai afirmat, de asemenea, că D. Bolintineanu nu s-a realizat ca poet deoarece i-ar fi lipsit conștiința artistică. Cej ce parcurge însă atent volumele poetului, în succesiunea lor cro-

nologică, constată ușor netemeinicia acestei afirmații. Dacă ar fi fost lipsit de conștiință artistică, atunci n-ar mai fi fost animat de dorința de a-și perfecționa necontenit expresia poetică, nu și-ar mai fi revizuit și modificat niciodată versurile. Cercetînd modul în care D. Bolintineanu a transferat o seamă de poezii dintr-un volum într-altul, comparînd structura, substanța și forma acestor poezii, în diferitele lor variante, ne convingem lesne că poetul realiza aceste modificări, adesea esențiale, sub impulsul unei treze conștiințe artistice. Numai un poet autentic, înzestrat cu o conștiință artistică poate fi preocupat permanent de îmbunătățirea versurilor sale, de aprofundarea ideilor și sentimentelor exprimate, de lărgirea și clarificarea viziunii, a mesajului pe care-l transmite, de perfecționarea mijloacelor de expresie. Dacă ar fi fost lipsit de conștiință artistică, D. Bolintineanu nu s-ar fi străduit să introducă în lirica românească cele mai variate și mai subtile forme de versificație. Or, tocmai în aceasta constă unul din marile sale merite.

Prolixitatea lui D. Bolintineanu, care a generat inconsistența unei anumite părți a operei sale, nu provine din lipsa unei conștiințe artistice, ci are alte explicații.

Poate că datorită unei astfel de conștiințe, scriitorul a înțeles că literatura română se află, în acea epocă, în faza incipientă a modernizării ei și de aceea și-a întrecut măsura, din dorința de a umple golurile resimțite, de a contribui la îmbogățirea și propășirea literaturii naționale.

Ca scriitor patriot, însuflețit de idealurile înaintate ale vremii, participant la revoluția de la 1848 și dăruit cu un nobil entuziasm realizării și consolidării Unirii, D. Bolintineanu a vrut să-și transforme scrisul într-o armă de luptă, într-o pîrghie de susținere și împlinire a acestor idealuri. Năzuind să fie permanent în mijlocul frămîntărilor majore ale epocii sale, pe care să le slujească și prin intermediul literaturii, răspunzînd necesităților actualității sale, poetul n-a avut poate răgazul necesar să șlefuiască îndeajuns de bine unele din scrierile sale. Nu este însă mai puțin adevărat că prolixitatea lui D. Bolintineanu își are izvorul și într-o pasiune a scrisului prea frenetică, prea puțin controlată în anumite perioade. Cunoșcînd detaliat viața și activitatea sa, putem afirma că, din nefericire, poetul a fost deseori constrîns de nevoi materiale, de o existență zbuciumată și precară, să scrie fără măsură, modestul cîștig dobîndit pe această cale fiind, de multe ori, unica sursă de supraviețuire.

Cu toate neîmplinirile pe care le sesizăm în opera sa, Dimitrie Bolintineanu rămîne totuși una dintre cele mai interesante și luminoase figuri ale culturii noastre din secolul al XIX-lea, unul din principalii cititori ai literaturii române moderne.

După maximele lui G. Ibrăileanu (**Privind viața**), după **Hronical măscăriciului Vălătuț**, al lui Al. O. Teodoreanu, și după **Licean, odinioară...**, de I. Agărbiceanu, seria „Restituiri” inițiată și condusă în cadrul editurii „Dacia” de Mircea Zăciu, pune în lumină un aspect foarte puțin cunoscut din activitatea marelui cărturar ardelen Timotei Cipariu. Sub titlul **Jurnal** sînt intrunite, sub aceeași copertă, lucrări cu preocupări diverse.

Avem mai întii, un fragment memorialistic în care autorul se oprește asupra anilor de ucenicie și asupra familiei din care face parte. Aceste „memorii” ne ajută să ne formăm o imagine mai completă asupra întemeietorului filologiei românești. El n-a fost numai cărturarul cunoscut, preocupat de limba și istoria națională, cunosător al multor limbi străine, ci și intelectualul cu vederi largi, sensibil la problemele generale ale epocii și atras de mișcarea culturală și artistică. Mai presus de toate a urmărit emanciparea poporului său și aducerea lui la nivelul altor popoare europene. A prețuit poezia populară (p. 62-63) și și-a exprimat regretul că, în copilărie, cînd trăia mama sa, n-a cules cîntecele cîntate de ea și nu le-a transmis posterității. Memoriile lui Cipariu întregesc cunoștințele noastre asupra vieții lui, începînd cu data nașterii și fixarea numelui (p. 52) și sfîrșind cu legăturile de rudenie cu numeroși cărturari ardeleni, printre care se cuvine să pomenim, mai întii, pe Titu Maiorescu (p. 47).

În al doilea capitol al cărții, intitulat **Jurnal**, care dă și titlul volumului, ni se dezvăluie preocupările lui Cipariu și contactul pe care l-a avut cu oamenii de cultură din Muntenia, cu ocazia călătoriei pe care a făcut-o la București în 1836, cînd nu avea decît 31 de ani. Interesează îndeosebi legăturile pe care le-a stabilit cu I. Heliade Rădulescu, cu I. Cîmpineanu, Petru Poenaru, Iancu Văcărescu, Cezar Bolliac și este mișcat de atenția ce i se acordă. A frecventat teatrul și aprecierile pe care le-a făcut, asupra interpretării, n-au fost determinate numai de valoarea actorilor ci și de faptul că limba română ucucerise, în mod definitiv, scena de la București. A subliniat atitudinea patriotică a unor boieri munteni, în frunte cu I. Cîmpineanu, care au sprijinit și moral și, mai ales, bănește, promovarea limbii naționale în școli și pe scenă.

În ultima parte a cărții sînt publicate mai multe scrisori din Italia, datînd din septembrie 1852. Poate n-ar fi fost nepotrivit să se fi adăugat și unele cuvîntări ale lui Cipariu, în primul rînd discursul celebru, din 1861, de la inaugurarea „Astrei”.

Faptul că epoca în care a trăit Cipariu se caracterizează printr-o mare fluctuație lingvistică face ca scrierile sale să stea sub semnul acestei nestabilități. Reprezentant al etimologismului, el nu evită elementul ardelenesc și pe cel arhaic. Ba s-ar putea spune că, în scrisul său, se orientează spre toate aceste direcții, după împrejurări. Cele trei subdiviziuni ale cărții, cu toată unitatea lor lingvistică, se deosebesc oarecum prin distribuția neuniformă a acestor elemente. Fără îndoială că aceste deosebiri trebuie explicate și prin epocile diferite în care au fost scrise lucrările respective. Alta era orientarea lui Cipariu la 1836 și alta la 1852. Dar, în același

cînd după limba italiană și scrie **campană**, în loc de **clopot**, **cicerone**, în loc de **ghid**, **forestiere** pentru străin, **palatul** pentru palat etc. În aceeași ordine de idei trebuie menționat alt fapt. Deși, peste tot, cînd e vorba de mediul românesc, Cipariu folosește numai substantivul **muier**, frecvent, deopotrivă în limba veche și în graiurile ardelenesti, el recurge la sinonimul **femeie** (p. 148, 153) cînd se referă la situația din Italia.

Elementele ardelenesti întîlnite, în **Jurnal**, pot fi grupate în două categorii. Este vorba mai întii, de cuvinte propriu-zise ca **ai**, pentru usturoi, **cătană**, pentru soldat, **custa**, în loc de trăi, **făgădăria**, în loc de crișmăriță, **frăgar**, pentru agud, **găzdac**, pentru bogat, **prunc**, pentru copil, **scaldă**, în loc de baie etc., și în al doilea rînd de unele particularități fonetice, de felul lui **direct**, **gheneral**, **ofițir**, **plin**, **ploia** (=plouă), **poci**, **Silivestru**, **tinăr**, **tilni** etc.

Din limba veche a rețut, Cipariu, unele forme de plural, de tipul **legătore**, **săptămîne** ori unele forme verbale, de conjunctiv (eu să-l fiu văzut), de mai mult ca perfect **l-am fost certat** ori, mai des, de perfect simplu, așa numitul perfect forte : **ajuns**, **atîns**, **convîns**, **cuprîns**, **duș**, **feci**, **întors**, **mers**, **rămas**, **retras**, **traș**, **ziș**. Pe baza acestora autorul recurge la o formă necunoscută limbii vechi, creată pe cale analogică, de Cipariu însuși : **leș**, de la verbul latinist **lege** (= a citi).

Ediția este, în general, bine alcătuită. Se pot face, însă, și unele observații. Formele de genitiv-dativ de tipul **cărței**, **culturei**, **mărei**, **vederei**, reprezintă mai mult o modă ortografică decît o realitate și, de aceea, ar fi trebuit evitate. Nu pot împărtăși părerea Mariei Protase că romanul popular Alexandria s-ar fi tipărit în timpul domniei lui Brâncoveanu (v. p. 160). Ideea pleacă de la Nicolae Iorga, care a împrumutat-o de la secretarul domnului. Ea a devenit, după puțină vreme, aproape generală. E greu de admis că s-ar fi pierdut absolut toate exemplarele din presupusa ediție de la 1713. Mai degrabă sîntem înclinați să credem că del Chiaro, secretarul lui Brâncoveanu, necunoscînd alfabetul chirilic, a confundat un manuscris cu o tipăritură. Cea dintii ediție a Alexandriei e cea de la Sibiu, din anul 1794. Nu putem împărtăși nici ideea că Neagoe Basarab n-ar fi autorul **Învățăturilor** cunoscute (p. 168). În sfîrșit, **pugilariu** nu este carnet, cum ni se spune în glosar (p. 187), ci portofel. Pînă astăzi avem în graiurile din Transilvania, un **budilariș** cu acest înțeles.

G. ISTRATE

TIMOTEI CIPARIU:

Jurnal

timp, nu trebuie să uităm că pe lîngă nesiguranța generală a celor care țineau un condei în mînă acum 120-140 de ani, pe lîngă faptul că nu exista o limbă literară pe deplin formată, cînd e vorba de transilvăneni, profund influențați de ideile Școlii latiniste, lucrurile se complică și mai mult. Cazul lui Cipariu ni se pare deosebit de important și din acest punct de vedere. Dacă la Blaj, în mijlocul ucenicilor ori a tîrănilor înclinați spre conservatorism, se simțea stăpîn pe situație, pus în contact cu oameni care vedeau lucrurile sub altă lumină, și a căror concepție despre limbă era mult diferită de a sa, nu mai dovedește aceeași siguranță. El își acomodează limba cînd după cea a cărturarilor munteni și acceptă, pînă și utilizarea unor regionalisme (ca **acilea!**),

Profilul literar al femeii „angajează” fantezia tuturor prozatorilor contemporani. Formele acestei „angajări” depășesc sferile convențiilor romantice ale genului. Desacralizată, urmașa — în epică — a Madonei eminesciene nu se convertește, neapărat, în Venere. Nimbul angelic nu se traduce, aici, ca revers al medaliei, doar în scintile demonică. Și nu întâmplător.

În proza românească, femeia a coborât pe pământ fără a arbora, ostentativ, un sentiment de frustrare. În acest mod, chipul ei s-a desprins de timpuriu de tiparele artificiale pe care i le confecționase un ideal erotic constrângător. Readusă în plan terestru, femeia își preia, cu simplitate, propria identitate, fără proteste și răzvrătiri. Căci, renunțând la adorația fetișistă, care o plasase în zonele, banalizate de-acum, ale inaccesibilității, ea n-a renunțat, totodată, la aura de mister.

În perioada interbelică, prin romanele lui Gib Mihăescu, literatura română ilustrase cu strălucire fascinația pe care o exercită, încă, misterul feminin. În aceeași epocă, înregistrăm, însă, și cele mai violente manifestări iconoclaste. Prima tentativă — și, poate, cea mai neliniștitoare, întrucât se ivise în propria cetate — de destituire a femeii din postura de ofițieră a misterului aparține Hortensiei Papadat-Bengescu. În universul feminin, scriitoarea conferă abstracțiunilor — materialitate, iar iubirii — „trup”. Iubita nu mai este doar rodul imaginației cam exaltate a bărbatului, ci rezultatul experiențelor lui. În Drumul ascuns, de pildă, „Walter nu mai era capabil să simtă farmecul feminin; sănătos, bogat și liber, femeia era totuși un sex desființat de o experiență necruțătoare”. O înverșunare polemică superioară (dar o eficacitate mai redusă) prezintă tentativa lui Camil Petrescu. Sub fulgerele reci ale lucidității sale inclemente, statuia zeiței (în ipostaza maculată a Ellei sau Emiliei) este desprinsă de pe soclu. Ea se va întoarce, însă, acolo, spre a figura noblețea spirituală și puritatea destinului tragic al enigmatice Doamne T. În acest chip, tenta misogină a scriitorului lui Camil Petrescu își găsește în sine corectivul necesar. Și — reabilitată — imaginea femeii își va putea continua itinerariul de mister și în proza de azi.

Unde, în urmă cu câțiva ani, și nu în cărțile celor mai talentați scriitori, o convenție se substituia alteia. Tipul simplu de femeie, cu contururi energice tratate, tindea să fie înlocuit — dintr-o intenție nobilă, în sine, de evitare a unor scheme și simplificări codificate — prin tipul sofisticat, angoasat fără motiv. În rezumat, printr-un manechin pus să joace un rol străin. Scriitorii de prestigiu nu s-au lăsat seduși, totuși, de monede false. Modelelor de împrumut, ei le-au opus o viziune originală asupra personajului, schițat atît în trăsăturile sale ce consună cu tradiția, cit și în altele, inedite. Complexitatea, visată zadarnic de unii în experimente neservite de o vocație certă, a fost realizată de creatorii autentici, firese, fără crispări de paradă, la nivelul comportamentului și, în egală măsură, al psihologiei eroului. A rezultat o galerie de portrete de o extremă bogăție și expresivitate, din rîndul cărora desprindem, deocamdată, numai câteva efigii.

Mai întâi, pe aceea exotică a Urumei (din Pădurea neună de Zaharia Stancu), gravată, în cursul cavalcadelor nocturne, cu ajutorul razelor de lună, pe țărmul sălbatic și pietros al Dobrogei. Desprins parcă din rama celor „o mie și una de nopți” ale lumii arabe, visul de iubire al adolescentului, consumat la confluența dintre țărm, mare și lună, împrumută ceva din măreția acestor elemente. Dar și din duritatea, misterul sau nestatornicia lor. Vis de iubire, cu proiecții cosmice și legendare, desigur, dar închinat cui? Fieci tatarului sau Dobrogei? Să rememorăm: „Acum cred că tu nu m-ai iubit de loc, Lenk!” Răspunsul va fi dat în registru stins, prin monolog interior: „Dacă o iubisem! Nici eu singur nu știam dacă o iubisem; și acum... nici acum nu știam dacă o iubesc. Dragostea se prindea greu de inima mea. Și mereu se desprindea și mă lăsa singur... Sau... Sau cel puțin așa mi se părea”. Așa ni s-a părut și nouă, ori de câte ori am recitat lait-motivul acestui „poem” de consternantă frumusețe: „Dobrogea! Dobrogea sălbatică și pietroasă! Dobrogea de

aur și de argint! Dobrogea de foc și de aramă! Dobrogea bogată și Dobrogea săracă! Dobrogea mîndră și Dobrogea umilă. Dobrogea sălaș de veacuri și de milenii al atîtor și atîtor semînții!” Impreciziei, de efect, a scriitorului, să nu-i opunem o plată obstinație în precizări inutile. Căci, dacă, printr-o dulce confuzie lirică, identificăm pe Urumea cu Dobrogea, atunci să identificăm, în și prin romanul lui Stancu, și o prelungire a Orientului în geografia noastră literară.

Senzualitatea Urumei are ceva din puritatea fluxului și refluxului supuse magnetismului selenar. Iubirea ei se săvîrșește în taină, în discreția pustietăților. Și a lipsei de confidenți. În universul închis al Șatrei, cu alte moravuri și alte mentalități, Lisandra nu se sfieste să-și clameze, chiar în fața bărbatului ei, Goșu, dragostea pentru Ariston. Mai mult, pasiunea ei frenetică nu ezită

EFIGII ALE FEMINITĂȚII ÎN PROZA CONTEMPORANĂ

Nicolae BALTAG

să propună — potrivit codului onoarei acceptat de nazi — rezolvarea conflictului prin lupta pe viață și pe moarte între rivali. Spre deosebire de castelanele romanelor cavaleresti, pe Lisandra n-o interesează vitejia iubitului, gloria lui, fie și postumă, ci iubitul însuși. Existența acestuia, care include și existența ei. Cînd Ariston cade răpus, țiganca nu se va dezlipi de mormîntul lui. Mormîntul lui: mormîntul ei. Fata de sațră nu poate supraviețui iubirii. Nu-și poate supraviețui.

Efigia feminină în jurul căreia se coagulează narațiunea din romanul Ce mult te-am iubit indică o absență. Mama eroului a murit. Chipul ei nemișcat nu mai oferă nici o cheie, nu exprimă decît „realitatea” morții. Profilul ei viu, marcat adînc de griji, va fi evocat din amintirile fiului, din bocetele tangențiale ale rudelor și mai ales din obsedanta, cutremurătoare remușcare a tatălui că nu i-a „spus”, la timp, iubirea lui. De ce nu i-a spus-o? „N-a apucat”. Timpul e necruțător cu amînările omului.

Prin Constanța Munteanu, Marin Preda a introdus, și în galeria personajelor feminine, tipul „risipitorului”, al generosului care se dăruie imprudent celorlalți, fără preocuparea egoistă pentru propria conservare și, de asemenea, fără luciditatea necesară acestui gest. Avaturile Constanței, drama ei familiară este plasată într-un decor urban, nou — la data apariției cărții — în opera scriitorului. Investigațiile în mediul muncitoresc și intelectual erau, de asemenea, incipiente, dar firul de legătură cu ciclul Morometților nu fusese,

în întregime, întrerupt. În fond, tema rămîne aceeași: relația dintre individ și colectivitate, dintre individ și epocă, relevarea liniei sinuoase și, uneori, întrerupte, care indică integrarea insului în fluxul colectiv. Pe această canava comună autorul a avut fericita inspirație de a urmări, în anumite condiții, consecințele psihologice și sociale ale unor investiții de altruism necenzurat. De atunci, literatura română s-a îmbogățit cu un nou tip de personaj, a cărui ipostază feminină a fost inaugurată de Constanța Munteanu.

Un aer dezolat, îmbicșit de mirosuri rîncede și fragmentat de siluetele țepene ale manechinelor, pregătește decorul în care își va interpreta rolul Domnișoara Aurica, proprietara magazinului de îmbrăcat mirese „La Șicul Elegant”. În nuvela cu numele personajului principal — poate cea mai balzaciană operă a scriitorului — Eugen Barbu a reușit să sugereze magistral atmosfera vetustă în care se consumă existența searbădă, ridicolă, uneori, și tristă, în final, a fetei bătrîne sortită să îmbrace mereu alte mirese, în speranța că vreun contabil la bancă — idealul matrimonial al micului negustor de pe vremuri — o va face, și pe ea, mireasă. Speranța deșertă, de a cărei inconsistență eroina refuză, inițial, să ia act, complăcîndu-se în automistificări și iluzii. În fond, nuvela lui Eugen Barbu înfățișează drama unei ființe mediocre, ale cărei idealuri mediocre sînt într-o veșnică dispută cu timpul. Personajul nu are măreție, iar drama lui nu se înalță pînă la tragedie.

Măreție ar putea iradia, în literatura contemporană, chipurile acelor femei care, în anii grei ai ilegalității, și-au sacrificat o bună parte din bucuriile vieții (sau viața), asumîndu-și riscurile luptei revoluționare. Ele erau, uneori, invinse, dar nu victime, pentru că ochii lor febrili scrutau un viitor mai nobil, posibil numai prin angajare necruțătoare și jertfă. Angajarea care nu anula protagonistelor condiția de femeie, ci le oferea prilejuri inedite de a și-o manifesta. Din păcate, epopeea acestor existențe, în al căror destin iubirea și moartea erau realități oricînd comutabile, n-a fost scrisă încă. Cele câteva romane și nuvele apărute pe această temă, nu depășesc un nivel mediu. Ele nu reușesc să restituie — cu strălucirea, e drept, inegalată și, poate, inegalabilă, a lui Malraux — „condiția umană” a luptătorului și a luptei, a revoluționarului și a revoluției. Lipsa unei tradiții artistice în această direcție poate fi discutată, desigur, dar nu acceptată fără rezerve, cită vreme, se știe, literaturii culte sau folclorului românesc nu le-a fost niciodată străin tipul răzvrătului.

Generația prozatorilor tineri n-a intrat încă, decisiv, în competiție cu generațiile mai vechi, pe această temă. Să sperăm că tentativa sa nu se va lăsa așteptată și, mai ales, că va „îndrăzni” capodopera, de care „categoric, este capabilă. Dar, dacă, aici, mai planează un semn de întrebare, în alte planuri ale temei propuse discuției, contribuția scriitorilor tineri este, de pe acum, excepțională. Indiscutabil, în paginile tinerilor, chipul tradițional al femeii cristalizază în forme noi. Fenia din Mistreții erau blînzi de Ștefan Bănulescu, expresia multă a durerii materne, nu găsește, vreme îndelungată, în Delta inundată, nici un mormînt copilului. Își regăsește, în schimb, cuvintele — zona ei de mister. La Fănuș Neagu, femeia rămîne, uneori, prezență nevăzută; alteori, veșnică chemare; în fine, o dulce uitare a ființei, în fantastic și fabulos. Destinul Margaretei din romanul Păsările de Al. Ivăsiuc, stă sub semnul oglinzii. Esuînd în încercările de a-și găsi fericirea în iubirea lui Liviu Dunca, eroina își contemplă viața în oglindă, dar oglinda nu i-o mai restituie. Sinucidere? Zbor? Mai degrabă, mister. A cărui rază o vom reîntîlni, altfel, în imaginea pură, ireală parcă, a Corinei, din romanul lui Petru Popescu — Prins. În această poveste de iubire, bolnavă de frumusețe, de dragoste și moarte, femeia își regăsește, în tipare moderne, nimbul legendar. Să nu i-l destrămăm prin fraze de prisos.

Să notăm numai că, în proza românească de azi, tînerețea ezită între istorie și iubire, iar feminitatea — între iubire și mister.

MIHAIL SABIN

Cum aș fi vrut

Cum aș fi vrut să nu fiu absorbit de norii lumii străvezii ce schimbă culoarea lucrurilor și împrumută oricărui trup un aer de himeră, cum aș fi vrut să mă-nrobesc furtunii printre bărbații care-alungă valul și sapă albiu pentru întoarcerea corăbiilor, dar un blestem subțire m-a ales să urmăresc prin sticle-amăgitoare mișcarea zilei; văd stele mici acolo unde se pot surprinde aștri în cădere, de aceea m-am condamnat să rătăcesc desculț deasupra stîncii și să ascult decapitarea mea.

Interludiu

E-un întuneric blind de-alungul frunții mele ca pe o insulă din care a fugit vederea mării, doar în răstimpuri se aud trecînd orbi pescăruși; aș vrea să nu se spulbere această binecuvîntată ceață.

Dar iată norul istovit de soare coborînd, din nou sint în bătaia culorii albe, văd și-mi amintesc, în fața mea e marea, vastul ei ecou mă inconjoară, larmă de care-un timp am fost iertat.

Epistolă

Să pătrundem degrabă în spațiul nemuritorilor unde provincia este cîntată cu multă credință și noi ne simțim fericiți așa cum bine le șade unor persoane distînse puțin bolnave de har deasupra noastră să ningă cu vechi manuscrite și noi să incingem un exercițiu tăcut în lumina orei 16 cînd prin centru apar funcționarii iubitori ai statuii poetului (o sculptură în piatră care este senzația urbei) aceste cuvinte am dorit să ți le comunic iubite Ovidiu fii bun și nu da importanță stilului retoric (căci omul e stilul) iar adevărul reiese din crinul de după amiază cînd parcul urbei natale geme de lume și toți se întrec în a-și scoate pălăriile în fața statuii poetului despre care se spune că în nopți de novembre coboară din piatră sa.

Invocație

Să nu atingi cu pasul capricios trupul acestui tînăr, legile cetății te-mpicică să duci către eșec

destinul unui joc ci lasă-i șansa de-a asculta suind din miezul lumii mișcarea unui astru ce repetă propria lui dragoste și de-a vedea pe fruntea ta un nimb de-afigurînd întregul chip, un nimb al inocenței care-ntr-o zi te va cuprinde brusc și-abia atunci vei fi aflat, prințesă, de ce își schimbă soarele culoarea cînd trec pe boltă nori îngindurați.

La timpul potrivit

La timpul potrivit va pleca dintre noi nevinovatul, fericitul, cel pe umerii căruia a căzut intimplarea.

La timpul potrivit, adică în zori, înainte de ivirea soarelui cînd din ierburi pornesc în exod perechile dragostei fără speranță, cînd fructele zilei sînt grele de roua căzută din munți și din cer, cînd viața seamănă iarăși cu basmul etern și oamenii sînt ca păpușile: colorați, trecători, comici de-atîta durere.

În jurul trupului tînăr, ucis de o suplă cădere a frunzei otrăvitoare, noi vom incinge un dans tăcut, dansul pe care-l cunoaștem dintotdeauna, un dans ca o pîndă cînd încovoiați de-așteptare visăm săritura și rostim aceste cuvinte: Preafericitele, dragostea noastră este ca Soarele!

Continuând discuția privind mișcarea artistică de masă în lumina documentelor Conferinței Naționale a P.C.R. ne-am adresat de astă dată tov. **Silviu Rusu**, directorul Centrului județean Iași de îndrumare a creației populare și a mișcării artistice de masă, cu întrebarea:

— **Cum vedeți noua orientare a activității Centrului după Conferința Națională care fixează anumite jaloane precise?**

— Așa cum au arătat și colegii mei George Bararu de la Neamț și Teodor Brădescu de la Botoșani, în spiritul documentelor la care vă referiți, acționăm către adâncirea activității noastre spre conținut. Aceasta pentru că în activitatea artistică de masă și mai ales la brigăzile artistice conținutul trebuie să preceadă forma, bineînțeles fără a se înțelege că nu cultivăm și virtuțile formei. În spiritul acestui deziderat, renunțând la așa zisa „spectacologie festivă” mergem către spectacolele educative organizate pentru toți oamenii muncii. Marile manifestații solicitând eforturi, conducând la neglijarea activității conținutului.

Din punct de vedere organizatoric, trebuie asigurată o **coordonare unică** de către Centrele de îndrumare județene prin realizarea unei strînse colaborări cu organizațiile sindicale, U.T.C. etc., așa fel ca întreaga activitate să aibă un caracter dirijat central, **nu spontan**, să se asigure conținutul programelor și sprijinul privind forma artistică. Deci echitate în ajutorarea tuturor formațiilor din teritoriu și nu cultivarea unora pentru succese scontate la festivaluri.

În consiliul artistic de conducere preconizat de antevorbitori, noi propunem includerea creațiilor și interpretărilor afirmați de la orașe și sate pentru o mai lucrativă antrenare a lor la activitate. Cred că școlile populare de artă trebuie reorganizate în primul rând în ceea ce privește recrutarea elevilor, operație pe care trebuie s-o facă beneficiarul, nu școala; la fel, centrele metodice, care la noi funcționează de doi-trei ani și studiourile de artiști amatori.

Rezultate foarte bune am obținut prin trimiterea sistematică

ancheta noastră

O NOUĂ ORIENTARE A MIȘCĂRII ARTISTICE DE MASĂ

de specialiști în ajutorul instructorilor noștri sau direct la formații. Colegul Teodor Brădescu a sesizat bine, va trebui să ajutăm cu asemenea specialiști și celelalte județe din Moldova. În acest scop, ca urmare a discuției din revista CRONICA aș propune o ședință de lucru a tuturor directorilor de centre din Moldova, așa cum e nevoie să organizăm sistematic, pe genuri, **dezbatere la diferite nivele**, începând de la comună, centre metodice, județ și interjudețene, cum a fost simpozionul despre teatrul popular organizat la Iași sau cum ne propunem cu ocazia manifestărilor folclorice de la Strunga (24 septembrie) o dezbatere pe tema **„Valorificarea folclorului românesc”**.

Iată-ne, așadar, ajunși la folclor, pe care tov. Brădescu propunea să nu-l omitem din discuția noastră. Aveți probleme speciale la Botoșani?

T. Brădescu — Neținându-se seama că folclorul nostru în marea lui unitate nu exclude diversitatea, s-a afirmat uneori că pe teritoriul jud. Botoșani n-ar exista decât imitații și preluări din zonele etnografice înconjurătoare. La o cercetare mai atentă însă iese pregnant în evidență autenticitatea producțiilor din aria botoșănească, dincolo de acel schimb care a existat de veacuri — ceea ce explică și unitatea folclorului — și care în noile condiții social-politice s-a intensificat. Consider că e firesc să preluăm, adaptând la specificul nostru, tot ce e valoros în alte zone și totodată să răspî-

dim pe întregul teritoriu al țării ceea ce e caracteristic județului nostru. Cercetările au confirmat existența unor interesante izvoare folclorice, iar Centrul de îndrumare și-a propus tocmai valorificarea în diferite manifestații naționale și internaționale a acestor comori.

G. Bararu — În acest domeniu cred că trebuie accentuată politica de **păstrare a autenticului** în spectacole, întrucât există tentația de așa-zisă „innobilare” a modalităților de execuție, chiar pînă la împietirea asupra liniei melodice, televizorul fiind un stimulent în această direcție. De pildă, se poate observa că baladele, indiferent din ce zonă provin capătă acompaniament oltenesc, cîntecele aulite suferă influență maramureșană, iar cele cu părți „zise” sînt tributare Sucevei. Să nu mai vorbim de costumele populare din nylon și cu paiețe, mai ales la formațiile sindicale, acele costume executate la cooperative și care își pierd specificul. Prin confecționări ad-hoc există tendința de vulgarizare împotriva căreia trebuie să luptăm impunând autenticul.

— **Considerați că folclorul rezistă în fața uriașelor transformări operate în structura satelor noastre și a progresului tehnic?**

Silviu Rusu — Firește că folclorul evoluează o dată cu viața, el nefiind o formă de exprimare „moartă”. Fiecare epocă istorică își are legendele și folclorul ei. Dacă au fost cîntate isprăvile cutărui haiduc sau opera meșterului Maiole, de ce să nu fie cîntată vrednicia con-

structorilor de hidrocentrală, zborul în cosmos ori o mare victorie sportivă?

G. Bararu — Există zone de folclor actual în care rapsodul popular înregistrează prin talentul său naiv evenimentele contemporane. Așa avem la noi în județ pe valea Bistriței, de unde am realizat culegeri foarte interesante și valoroase. Sînt însă și multe creații de circumstanță, așa cum există falsificatori ai icoanelor pe sticlă sau imitatori ai măștilor de Anul Nou. De aceea trebuie multă atenție și discernămint.

T. Brădescu — Noi avem tocmai în curs de editare volumul „Rapsozi populari botoșăneni” care cuprinde producțiile unor creatori contemporani. Dintre ei Dumitru Andrieș din Stăuceni a prezentat versurile lui satirice în cadrul festivalului umorului de la Vaslui.

Să încheiem cu câteva mai recente „titluri de glorie” ale formațiilor pe care le îndrumați și cu eventuale proiecte de viitor imediat.

G. Bararu — La cel de-al zecelea concurs al formațiilor de amatori (1970) am avut 8 formații finaliste, toate distinsc cu premii și mențiuni. La concursul folcloric de la Zakopane (Polonia) în 1971 formația noastră „Floricea de la munte” a cucerit marea trofeu „Toporișca de aur”. Anul acesta am luat o diplomă de onoare pentru participare la festivalul balcanic de folclor de la Ohrid (Jugoslavia). În fine, la Festivalul

vrîncean, la care au participat 40 de formații și peste 800 de artiști amatori, dintre care 9 formații cu performanțe internaționale, am luat marele trofeu.

Participăm la festivalul folcloric al județelor de pe Siret (Tecuci) am pregătit sărbătoarea muntelui de la Cehlău și avem în plan imediat un film pentru televiziune cu formația „Floricea de la munte”. Pe linia editorială, avem în pregătire o culegere a producțiilor cenacliste închinată aniversării Republicii.

Silviu Rusu — Convinși de utilitatea unor confruntări și de roadele contactelor dintre formații, am participat la Festivalul folcloric „Hercules '72” cu spectacolul „Între două lunci cu flori”, la Festivalul umorului de la Vaslui, la Pitești (muzică cultă), iar acum la Tecuci. Am participat la Ceahlău și pregătim înțînirea tradițională de la Strunga.

T. Brădescu — La confruntarea din jud. Mehedinți am luat un premiu III prin solistul Anton Achiței. Ansamblul „Trandafir de la Moldova” a luat parte la Festivalul internațional de folclor de la Zagreb (Jugoslavia). Spre a ne da seama de posibilitățile județului nostru amintim componența ansamblului: dansuri populare de la Corni, Tudora și Ștefănești, dubarii de la Ibănești, mascații de la Pădureni, urșii din Copălău, coștirul de la Știubieni, taraful din Botoșani.

În plus, am deplasat la diferite confruntări interjudețene dansorii de la Verona și Fundul Herței, căiuții de la Hlipiceni, iar acum la Tecuci am trimis taraful de la Frumușica. Dansatorii de la Flămînzii și Călărași vor intra în competiția de la Vatra Dornei (1—3 sept.), iar la concursul portului popular de la Sibiu (17—27 sept.) vom participa cu frumoase piese din zonele Trușești, Vorniceni și Flămînzii.

Am recurs la această enumerație spre a demonstra ceea ce afirmam la început: bogăția și varietatea paletelor noastre folclorice, cu un specific ce e numai al plaiurilor botoșănene.

ARB.

Summa sculpturae

Impresia pe care mi-a făcut-o lectura cărții lui Ion Frunzetti despre Paciurea, de fapt despre destinele sculpturii contemporane, îmi amintește acele pagini strălucite de reconstituire vie, de retrăire, ale **Istoriei literaturii române** pe care le-a scris George Călinescu. Ambii autori s-au supus unei asceze voite în favoarea obiectivității, renunțând la verbul poetic, beletristic, în care au excelat, pentru a da primat rigorii științifice. De altfel, romanțarea și literaturizarea repugnă, cred, oricărui critic adevărat, mai ales dacă el e dublat de un scriitor și n-are nevoie să-și implinească valențele literare altundeva decît în opera lui literară” (p. 5). Departe însă de amîndoi, de fantezia investigării unei vieți „din cioburi încontestabil autentice, departe de puterea lor de comentare filosofică, tabloul strict arheologic, inventarierea diferentă a evenimentelor, cronologia seacă. Și într-un caz și în altul, cititorul atent cîștigă, prin comentare, perspectiva unei lumi reale, emoția participării la istoria culturală a unui neam, dezbaterea adîncă, clocotitoare de sensuri, a artei ca ființare și exprimare umană, ca obiectivare a valorii finite, de context istoric, în fața infinitului.

Pentru Ion Frunzetti a face critică înseamnă „a filozofia asupra operei considerate în concretul ei” (p. 6), a face istorie înseamnă a descinde adînc în rădăcinile reale ale acestei filosofii pentru a-i descifra cauzele, apoi reverberațiile actuale ale întrebărilor existențiale, primare, mai mult încă, a le urmări amplificarea în conștiințele care adună în alb eflorescențele creatoare ale viitorului. De la începuturile conștiinței de sine pînă la obiectivarea ei în „prima lecție de proiectare tridimensională a gândirii plastice” (p. 8) este un drum lung în cultura națională, singular prin care Paciurea putea „năzui să intre în cultura universală”, stabilind o comunicare printr-un limbaj adecvat, în contextul valoric european. Prin această prismă va fi văzută și moștenirea lui Paciurea în comparație cu formele plastice elaborate de epoca lui Modigliani și Medardo Rosso.

Timpul este relativ latent în raport cu marile conștiințe creatoare, cu eoul diferit, în genere întîrziat, al graudului de comprehensiune a operelor în conștiința colectivă. Cu acest sentiment desfășurarea istoriei vieții lui Paciurea este aceea a unui vîrf valoric paralel și poate în unghi de umbră, față de contemporanul său Brâncuși, este geografia unei opere rămășiță în izolare carpatină, sub nori, la răscrucea furtunilor, în comparație cu masivul abrupt, străpungînd norii în centrul lumii, prin forța pustnicului din Impasse Rosin. „Nici un artist nu trăiește fără

D. PACIUREA :

„Himera noctii”

exegeți. Brâncuși începuse să și-i cultive pe ai săi. Le era aproape, îi magnetiza. Paciurea i-a ignorat. Dar a simțit adînc criza veacului”. (p. 48). La poalele ambilor verșanți un imens material de fantezie geologică, straturile rocii folclorice, se desfășoară amplu. Ion Frunzetti des-

prinde rosturile solemnității, ceremonialului ritual, tehnicile soterice, magice, nevoia de comunicare și imperisabil care-l frîmîntă pe sculptorul prim și pe cel tînăr, adăugînd acestei filosofii a creației descoperită de Et. Souriau, inflexiunea specific națională. Răscrucea începutului de școală românească în sculptură, prezența predecesorilor Ioan Georgescu și Ștefan Valbudea este evocată clar și convingător, oscilînd între idealul clasic și cel romantic, iar legăturile acestora cu clasa lui Vladimir Hegel facilitează înțelegerea genealogiei artistice propriie lui Paciurea, drumul de la trupurile forței și faptei la „kalokagatia” gîndită monumental în prima lui operă „Gigantul”.

La nivelul psihologiei și al analizei motivațiilor freudiene, pagini mai profunde decît recurile imediate, de impresie, ale școlii lui H. Read, ne conduc spre explicații abisale fundamentate însă pe experiența protoistorică și istorică a sculpturii. Se repetă o filogenie a creativității umane în ontogeneza fiecărui sculptor tînăr. Plastic, artistul dă un răspuns decisiv, în consens cu generația sa europeană, devansînd chiar original forme de expresie dezvoltate ulterior. Autoritatea masei cedează neantului, goluri și pliuri alternează, ca mai tîrziu la H. Moore. Dinamicii romantismului, care caută integrarea mișcării expresive, în arta statuară ca și în panourile-relief, estetica aceasta, slujită în continuare de marile Dimitrie Paciurea, îi adaugă prin ei semnificațiile transcrierii simbolice a lumii subconștientului „vădită în seria „himerelor” sale, monștri teratologici, simptomatici pentru actualitatea unui ins sensibil, profund lacerat de nedreptățile lumii în care trăia” (p. 44). Simbolismul și expresionismul redescopere aceste cuceriri singulare, rămase ca și grafismul subtil al „Madonei Stalojan” punte de plecare spre direcții încă insuficient valorificate în sculptura universală.

Ion Frunzetti face o restituire amplă, cu deschidere spre viitor, a unei opere prea puțin înțelese. În acest capitol de integrare valorică, construcția exegetului este proustiană, cu implicații multiple în toată gîndirea plastică, reinterpretată filosofic, materialist-istoric, receptivă imagine globală la inflexiunile structuraliste ca metodă, permeabilă la sugestiile școlii lui Jung și Freud, fără a se lăsa dominată de scheme și ambiții posthegeliene. Fenomenologia și istorismul se completează dînd primat realului. Un empirism sănătos, care dirijează judecata critică a omului de bun gust domină întreaga construcție a argumentărilor.

Problematizarea sculpturii, a semnificației și tehnicii ei expresive, a căilor ei de viitor, se poate citi într-o biografie exemplară, pe care Ion Frunzetti a scris-o „așa cum a putut”, adică în spiritul unei dezbateri deschise de idei și gust o paradigmă de filosofie a artei sub semnul modestului „non multa sed multum”.

Radu NEGRU

* Ion Frunzetti—Dimitrie Paciurea, edit. Meridiane, 1971.

Muzica de operă și viața

George ZAHARESCU

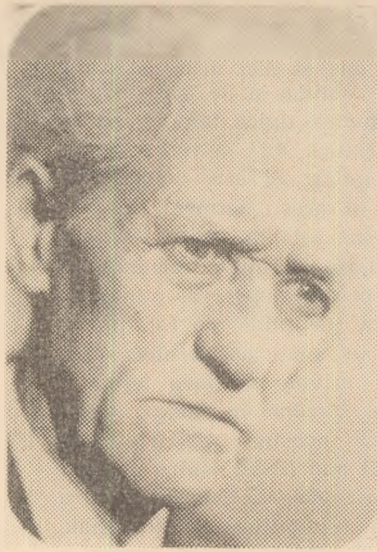
Fără îndoială că un compozitor trebuie să se preocupe în mod intens de alegerea libretului ce va genera ulterior opera sa, că va trebui să se orienteze către gustul auditoriului său contemporan, că reprezentarea operei sale lirice va fi supusă condițiilor scenotehnice ale epocii sale, evitându-se astfel o apariție desuetă sau în contradicție cu stilul înscenărilor adoptate în timpul său. Tot atât de neîndoiios apare contactul pe care compozitorul trebuie să-l realizeze cu epoca sa prin conținutul și forma lucrării respective, asigurarea concursului cercurilor largi de spectatori la recepționarea operei rămânând în ultimă analiză supremul țel al creatorului.

Dar mai înainte de toate, este vorba de MUZICĂ. Un compozitor liric este mai ales un temperament, o forță irezistibilă, o sursă de viață permanentă și partitura sa, calitățile muzical-dramatice ale partiturii sale sint de fapt elementele determinante care-l impun. Dacă analizăm considerabilul repertoriu liric scris mai bine de un secol — între 1800—1900 — se poate lesne conchide că nu acele lucrări acordate numai gustului sau esteticii timpului în care au fost create au supraviețuit peste ani impunându-se drept capodopere, ci acelea ale căror partituri au dovedit și densitate muzicală, calitate ce a cucerit spectatorii din diferite generații, din toate timpurile. Și exemple de asemenea manieră pot fi date destule... Pot fi judecate din acest punct de vedere stările de lucruri existente astăzi în domeniul de creație liric în mod similar? Incontestabil nu, pentru că arta a căpătat dimensiuni și funcții noi în epoca de mari prefaceri sociale pe care o parcurem. Și dacă, militând pentru atingerea acestor noi țeluri creatorii de opere lirice și-au îndreptat în anii noștri toată atenția spre subiecte și teme contemporane, din punct de vedere muzical înfăptuirile a stat în foarte multe cazuri sub imperiul „modelor”, fie cea a scriiturii net tradiționale devenită un fel de sabie a lui Damocles în contactul cu accepția modernă a subiectelor tratate. S-a impus prea puțin în timpurile noastre binecunoscuta butadă a lui Verdi... „un muzician de teatru trebuie să uite că este muzician pentru a crea o adevărată lirică”. Este o afirmație care cere explicații... Cine este muzician va scrie întotdeauna muzică, cine nu este — nu știm ce caută în această profesiune. (Accestora din urmă nu li se poate adresa sfatul lui Verdi pentru că, de fapt, nu pot uita ceea ce nu sint în realitate...). Dar pentru acei care au curajul să pășească pe spinosul drum al creației de operă, indemnul este salutar... devine o necesitate obiectivă desprinderea de dogmele formelor muzicii pentru a construi o muzică în funcție de acțiunea dramatică, de psihologia și caracterele personajelor. Soluțiile prefabricate devin întotdeauna contrariante, formale, inoportune și, de-a dreptul fatale. Dacă există astăzi în genere un reflux al artei lirice pe plan mondial, cui se datorește el? Temelor abordate ca subiecte, naturii creației componistice, interpretărilor, regizorilor, decoratorilor, modului în care se realizează educația muzicală a tinerelor generații, sau tuturor acestor factori la un loc? S-ar putea ca evoluția umană să considere la un moment dat depășită existența unei atari arte, să n-o mai considere ca formă de expresie artistică necesară epocii noastre și s-o înlocuiască prin altele născute din revoluția tehnică. A nu analiza cu spirit de discernământ aceste multiple aspecte, încercând ca în rezolvarea lor să depășim inerția acumulată sub platoșa îngroșată a „tradiționalismului” și a continua să afirmăm demagogic că „opera este un gen nemuritor”, mi se pare un refuz în fața adevărului vieții, un refuz categoric și orb dat evoluției firești pe care societatea umană a înregistrat-o în toate domeniile ei de activitate.

MIREA :

„Soția pictorului”

Seara tirzie a unui actor

Cu artistul emerit

GEORGE POPOVICI

— Ați cunoscut în trecut mari oameni de cultură, scriitori și artiști. De care anume vă amintiți cel mai des?

— Îmi amintesc în egală măsură de Mihail Sadoveanu, G. Topîrcanu, Ionel Teodoreanu, Mihai Codreanu, Andrei Țețea, Iorgu Iordan, N. I. Popa. Mihail Sadoveanu nu mi-a fost mult timp director. I-am jucat rolul Mihui din dramatizarea sa după romanul **Neamul Șoimăreștilor**. Nu era un director autoritar și s-a purtat bine cu actorii. Mi-a spus a doua zi după premiera **Șoimăreștilor**: „L-i simțit pe Mihui mai bine decât mine...”. I-am apreciat în mod deosebit și pe G. Topîrcanu și Mihai Codreanu (care mi-a fost și profesor). Cunoșteam bine mecanismele ascunse ale vieții din teatru și nu prea puteai face ce vrei. Andrei Țețea și Iorgu Iordan au luat măsurii bune în perioada directoratului lor. Mi-amintesc, de pildă, că Iorgu Iordan a scos la un moment dat, o piesă din repertoriu fiindcă interpretul principal, un actor binecunoscut de-al nostru, adăuga text de la el, degrațând tinuta artistică a spectacolului. Și N. I. Popa a fost un director foarte bun.

— La ce roluri din cariera dv. țineți cel mai mult?

— Cred că, în primul rând la rolul Ștefăniță Vodă din **Viforul**. Aveam vreo 30 și ceva de ani pe vremea când l-am jucat. Director era Ionel Teodoreanu. — Ai fost mai bun decât Ličiu? — Îmi spuneau actorii în vîrstă. Într-o zi, un bărbat mi-a strigat în tramvai: „Maestre, de unsprezece ori am fost la **Viforul**. Vă mulțumesc!...”. A urmat apoi rolul Raskolnikov din **Crimă și pedeapsă**. Un rol psihologic, frământat, greu de jucat. Mi-au mai plăcut foarte mult și alte roluri: Iago din **Othello**, Wurm din **Intrigă și iubire**. Pe urmă, ceva mai încoace, Mathias, rolul principal din piesa lui G. Hauptmann — **In amurg**, Spînu din **Harap Alb**, Moș Achim din **Puterea întunericului** (la care primeam întotdeauna aplauze la scenă deschisă), Luca din **Azilul de noapte**. Aceste roluri, de bătrîni, le jucam foarte diferit unul de celălalt. lucru care s-a observat și de către critică. În ce privește rolul din **Azilul de noapte**, Aurel Ion Maican mi l-a distribuit abia după ce-l încercase pe Tudor Călin. I-am spus: „O să-l joc numai în cazul în care mă voi simți bine în rol”. M-am simțit bine și l-am jucat. M-a impresionat foarte mult succesul al acelor ani. Am jucat și-n **Otrava** de Emile Zola, spectacol prezentat în turneu și la București. La masa colegială, dată în cinstea noastră la Snagov, unul dintre oficialii care a toastat pentru noi, s-a adresat celorlalți comeseți spunîndu-le referitor la spectacol și la mine: „Veniți disează să vedeți un mare actor!...”. Îmi amintesc cu emoție și de rolurile Vlaicu Vodă, Karenin, Petre Arjoca din **Cetatea de foc**. Am jucat și în **Horia**, tot de Mihail Davidoglu.

— Cum apreciați pregătirea de azi a actorului tînăr?

— Cred că în Conservator e mai greu de învățat arta. În vremea tinereții mele se obișnuia ca în fiecare distribuție să fie incluși și tineri, studenți din

Conservator, printre actorii cu o vastă experiență. De la ei învățai foarte multe. În timpul primului război mondial, cînd la Iași se refugiaseră toate teatrele din București, am jucat alături de maestrul C. I. Nottara. Aveam de interpretat un bucător, în **Cyrano de Bergerac**, în care spuneam doar atât: „Vițel la tavă!” Nottara, care era și regizor, deși de modă veche, m-a întors de nenumărate ori cu replica. Eram pe atunci abia student în Conservator. — Măi, băiatule, nu-i bine! Nu se-aude vițel ci ițel. Mușcă-l mai bine pe v!... Era un mare om de teatru. Aveai ce învăța de la el. Am mai jucat alături și într-o piesă istorică despre Mihai Viteazul. Eram un căpitan care apare în scenă aducînd o veste proastă de pe cîmpul de luptă. La un spectacol, Nottara m-a încercat și ca să nu mă lase de izbeliște, mi-a spus el și textul meu, în continuare, salvînd scena. E pentru mine o amintire frumoasă această colaborare cu el.

— Cînd ați pășit pentru prima dată pe scena Naționalului?

— Cînd? Păi prin 1919—1920 în spectacolul cu piesa lui Mihail Sorbul **Dezerterul**, ca interpret al Chitaristului.

— Dar ultima oară?

— Exceptînd revenirea din stațiunea actuală, în **Fintina Blănduziei**, ultima oară am jucat în **Becket** rolul Arhiepiscopului. — Vă plac tinerii din ultima generație?

— Sint elemente foarte bune dar nu prea sint utilizate. Și vîd bine că fiecare ar dori să joace cît mai mult.

— Cum apreciați gradul lor de pregătire la venirea din Institut?

— Știu eu? Metodele s-au schimbat, azi pregătirea lor este mai complexă dar meseria adevărată tot în teatru, tot pe scenă se desăvîrșește. Și, ca și altădată, se poate învăța foarte mult de la cei bătrîni. Am fost și eu profesor la Institutul de teatru care a funcționat aici, la Iași. Dar nu pentru multă vreme.

— Cum de nu v-a atras Bucureștiul?

— Propuneri de a mă transfera acolo mi s-au făcut dar am rămas, totuși, aici unde-mi era familia, o familie cu mulți copii, pentru care eu eram un ajutor esențial.

— Cum decurgea o zi obișnuită de activitate în teatru în vremea tinereții dv.?

— Aproape ca și acum. Se repeta dimineața și seara. Se juca marțea, joia, sîmbăta și duminica (matineu și seara). O piesă se repeta uneori numai cîteva zile. Eu am pregătit rolul Iago doar în opt zile. Decorurile erau cam aceleași la toate spectacolele, adică perdelele și costumele aduse de la Viena la inaugurarea clădirii actuale a teatrului. Se utilizau multe fundaluri. Teatrul mergea greu. Actorii n-aveau salariu pe vară. Aceasta provoca multe nemulțumiri. Într-o vreme, P. P. Petrone, care a dus mult timp administrația teatrului în spate de unul singur, a introdus un sistem sever de economii și a reușit să asigure cîteva ani salarii pe vară. Eu încă nu eram pe atunci în teatru.

— Cu ce mari actori ați mai jucat?

— Am jucat cu Agatha Bărescu. Venea cu textul în mînă

pînă în preziua premierei. Dar la premieră juca fără suflor. Cu Aglae Pruteanu, de asemenea, am jucat. Era o mare actriță dar foarte ușor iritabilă.

— Cînd ați avut una din cele mai mari mulțumiri sufletești?

— Prin 1930—31 cînd am primit de la teatru o adresă acasă în care mi se aducea la cunoștință că mi s-a conferit titlul de societate de onoare.

— Ce momente mai importante rețineți în legătură cu edificiul teatrului?

— În timpul primului război mondial mi-amintesc că s-au ținut aici ședințele Parlamentului. Se scosese primele șiruri de bănci și s-au montat trepte pentru oratori. Am ascultat acolo cuvîntări neuite rostite de Nicolae Iorga, Delavrancea, C. Stere, N. Titulescu... Delavrancea ridica Parlamentul în picioare a-desea. Avea o voce de bas-bariton, plăcută și adîncă. Era în Iași o iarnă fantastic de ghea (1917—1918), bîntuia tifosul exantematic. Și totuși, în asemenea grele condiții, se juca teatru și săliile erau arhipline. Clădirea teatrului a fost în acei ani Parlament, Primărie. Casă de casăție, Operă, Operetă, tot ce vrei... Atunci a venit director Mihail Sadoveanu. Stătea cîte o lună la Fălticeni, iar locul l-l ținea harnicul P. P. Petrone...

— Ce credeți c-ar trebui să facă tinerii pentru progresul artei teatrale la noi?

— Ce ar trebui? Să muncească și dincolo de studiile de la Institut, mereu, pentru că actoria e o meserie foarte grea, iar ce să parvi prin mijloace de altă natură mi se pare înjositor. Aceste tendințe ar trebui să dispară. Mă mir uneori de faptul că unii tineri, ieșind din Institut, sint gata pregătiți de a trage sfori.

— Ce s-a scris despre dv. de-a lungul anilor? V-a interesat?

— Despre mine nu s-a prea scris. Păstrez totuși unele cronici. Pe cei mai mulți dintre critici nici nu i-am cunoscut și nici n-am căutat să-i cultiv. Interviuri mi s-au luat dar puține. De altfel și eu m-am păzit. Intotdeauna după ce-mi jucam rolul (la o premieră) fugeam acasă. Nici fotografiile nu mi-am prea făcut.

...Îmi mulțumesc artistului emerit George Popovici pentru cele cîteva clipe de călătorie în trecut și ne despărțim. Mă gîndesc cu o mare simpatie la el. Trăiește într-un semianonimat bizar. A revenit a doua zi: și-a reamintit cum a jucat într-o seară, în timpul războiului, la o alarmă antiaeriană, la lumina lanternelor aprinse din sală de către spectatori. — Parcă era plină de stele sala...“.

Sint tot mai convins că regăsim la el ceea ce ar trebui să prefăim mai mult la oameni. De-o vîrstă cu teatrul nostru a implinit 75 de ani) George Popovici vine parcă dintr-un veac îndepărtat și uitat, fiindu-ne un adevărat model de om, de artist.

Mircea FILIP

VĂRATEC

Andi ANDRIEȘ

Desigur, nu mă înșel. Mai port pe cămașă umbra de liniște a Văratecului. Potecile încă mi-au rămas lipite de tălpi. Iar firul de cîntec care se strecoară prin agitația necruțătoare a orașului, este fără îndoială amintirea proaspătă a pîriului.

Aici, la întoarcere, am găsit fiecare lucru la locul lui, așa cum îl lăsasem la plecare. Seara, telefonul, tablourile, vitrinele, benzile de circulație, semafoarele de la intersecții, pronosticurile, hirtia aceasta pe jumătate ieșită din mapă. Dar Văratecul a venit cu mine sau poate eu am rămas încă puțin acolo. Pentru că Văratecul acesta are puterea de a genera sentimente. Și asta înseamnă foarte mult.

Cînd alegem un cadru, ne oprim întîi la frumusețea lui, dar în clipa imediat următoare îi căutăm taina prin care el poate comunica direct cu ființa noastră interioară. Dacă ne descoperim această taină, renunțăm la frumusețe, oricît ar fi ea de desăvîșită.

La Văratec există ceva care se poate numi în același timp și calm și aer și tradiție și meditație. Căutînd definiția locului, nu facem decît să-l cunoaștem. Cunoșcîndu-l, ne lipim de el și apoi revenim, revenim, revenim.

Poate că între ieșeni și Văratec s-a încheiat cîndva un tratat al afectivității nelimitate. Poate că farmecul începe încă de la Ozana sau de la piatra aspră a Cetății Neamțului, nu știu, poate de la mestecenii de legendă ai pădurii de argint sau de la lăcașul etern al iubitei Poetului.

Văratecul nu mai este de mult un loc numai al ieșenilor. Limbile europene se întretaie bizar cu fraza moale și ospitalieră a localnicilor. Cu toate acestea, între ieșeni și Văratec s-au întins fire de suflet care nu se mai rup. Veneau odinioară cu birjele legănate tocmai din Pașcani, prin pădurea delurită a Moțcâi, tocmai de-acolo, cu praf și halate largi de drum, cu vizitii vorbăreți și cai resemnați... Vin acum cu mașinile, frînează în piața rotundă din fața minăstirii, apoi se întîlnesc în pilcuri, se întîlnesc neapărat, într-o ceremonie a lipsei de ceremonie, altfel de cum s-au întîlnit cu o zi sau două înainte, la Iași. Altfel, desigur, Poate chiar mai prieteni, poate chiar mai omogeni...

Mai port pe cămașă umbra de liniște a Văratecului. Hirtia aceasta găsită la locul ei, capătă pentru o clipă unduirea urcușului spre Poiana Tăgâncii ori tihna cerdacului ori dansul de culori al scoarței de pe perete.

AURA MUȘAT

Vislesc...

Vislesc de-o vreme printre țărături verzi
Fluturii au ațipit în răchite
Apa sclipește ușor pe lopoți
Aproape uitată.

Melc auriu, soarele se ascunde în frunze
Ca o lacrimă neîntimplată.
Apa mă strigă pe nume deodată
Și visez că-mi așez fruntea pe umărul ei,

printre frunze.

Altcineva, mai tinăr și mai blind

De-aș fi oriunde, sunete vor trece
Prin coaja mea, mercurul orb
Va arde-mpărăția dinlăuntru
La cină se va așeza tăcînd
Altcineva, mai tinăr și mai blind,
Cum poate steaua spune: înainte
de-orice cuvinte, asfințînd
lumina, jertfa unui suflet
mai tinăr și mai blind.

Laudă

Viața aceasta puțină înseamnă
O, dragul meu fluture păzitor,
Un cerc de semințe
Un munte plătînd sau o rază
Cer sau izvor
Pe care tăcerea apasă deodată
Anarhic, necruțător.

Parte a soarelui înverzită, uitată de ierni
Seară, cu umbre prelungi spre amiază,
lepuri roșcați săgetînd prin coceni,
Mișcare, lacrimă trează,
Viața aceasta fierbinte, de care zadarnic te temi
Cînd ne urmează...

După cum se știe, istoria i-a făcut dreptate lui Dante dar problema nu ne-a interesat aici decît pentru a sublinia și pe această cale o atitudine tipică față de civilizația antică, față de limba și cultura latină. Și este evident că, pusă în acești termeni, problema este valabilă mai ales pentru Italia și, într-o manieră sau alta, pentru popoarele romanice. Se știe, de pildă, ce rol important au avut argumentele filologice privind **originea latină** a limbii române în epoca rededeptării noastre naționale. Era cu atît mai firesc pentru poporul ce descindea direct din vechea Romă republicană și imperială să-și identifice pur și simplu o epocă de revoluție culturală, de afirmare a unor noi direcții de evoluție politică și spirituală, cu „Renașterea” antichității. După cum scrie Burckhardt, „**Renașterea** n-ar fi fost o înaltă necesitate a istoriei universale, cum știm că a fost, dacă am putea face cu atîta ușurință abstracție de rededeptarea antichității (vol. I, p. 212). Mai ales cînd este vorba de o legătură fecundă, legitimă între două epoci de cultură ale aceluiași popor.

Un cult exagerat al civilizației antice poate genera noi forme de dogmatism, dar în anumite limite el a contribuit la crearea unei atmosfere intelectuale de atitudine critică față de societatea și cultura feudală, și de promovare a spiritului laic în cunoașterea naturii și a omului, în dezvoltarea artei.

Civilizația greacă și mai ales cea **romană** au înrîurit puternic asupra vieții spirituale italiene ca **bază** și **izvor de cultură** ca **scop** și **ideal de existență** tocmai pentru că pe **pămîntul Italic** contactul cu acea civilizație, cu splendorile sale unice, a fost nu numai un studiu savant prin intermediul studiului de inscripții și manuscrise, dar și popular, concret cotidian. Dezvoltarea unei vieți democratice, comunitare și cetădene, nu a făcut decît să favorizeze și mai mult înrîurirea comoriilor de artă ale trecutului asupra formării unei **conștiințe patriotice moderne**. Mărturii ale unei abitudini de adîncă venerație față de trecut găsim la toți umaniștii de seamă ai Italiei după exemplul strălucit pe care l-a dat cel dintîi mare umanist care a fost Petrarca. După Poggio (**Descrierea ruinelor Romei**) și după un cronicar din 1443, frumusețea Romei o constituie ruinele, dar vechile monumente nu sînt bine păstrate iar cele noi sînt jalnice. Eneas Silvius (Pius al II-lea) arăta deasemeni un interes deosebit pentru antichități, fiind primul care a cunoscut și descris monumente importante din afara Romei. Rafael, din însărcinarea lui Leon al X-lea, întreprinde lucrări de restaurare ideală a orașului antic. Cu acest prilej își dă seama de distrugerile barbare ale monumentelor și face apel la Papa Iuliu al II-lea să ia sub ocrotirea sa puținele mărturii ce au mai rămas din gloria și forța aceluși suflet divin al antichității a cărui amintire mai înflăcărează și astăzi pe cei în stare să se ridice în sferele înalte ale artei (vezi J. Burckhardt, op. cit., pag. 227). Ruinele sublime devin obiect de meditație filozofică și poetică (vezi **Satira** a șasea de Ariosto) așa cum numai în romantism vor mai fi celebrate. Trebuie spus însă că nu e vorba de o atitudine paseistă, pur contemplativă, ci de servirea conștiinței, activă a unui nou

ideal de cultură. Nu este întimplător faptul că „sanctuarul poeziei italiene” este orașul care excellează printr-o viață intelectuală activă, prin reuniunile de cărturari animați de convingeri entuziaste și sincere asupra valorii moștenirii culturii antice și necesității acesteia în opera — aflată ea însăși mai presus de orice — de făurire a unei noi culturi. Am numit, se înțelege, Florența.

Acest spirit, mai puțin intens, cu o mai scăzută fervoare, a fost prezent și în alte orașe italiene, la principii mai luminați ca Alfons de Aragon, regele Neapoliului, Robert d'Anjou, care l-a în-cununat pe Petrarca la Roma, pe Capitoliu, ca cel mai mare poet italian, Federigo da Urbino, care era omul cel mai învățat al curții sale, la micii sau marii

tică a bibliotecilor, o uriașă muncă de copiere — pînă la inventarea și răspîndirea tiparului, formarea spiritului critic,—toate acestea sînt opera Renașterii. Intelectuali de diferite condiții și-au sacrificat averea (cei care o aveau) pentru a aduna, copia și comenta manuscrise. **Cărțile** și monumentele au fost într-atît cele două mari pasiuni ale Renașterii încît biblioteca Vaticanului (al cărui nucleu l-a constituit fondul de cărți donat de papa Nicolae al V-lea, despre care se spune că pe cînd era simplu călugăr s-a înglodat în datorii pentru a cumpăra manuscrise) este considerată cea mai frumoasă podoaă a palatului pontifical, iar faptul că Petrarca și-a dăruit biblioteca republicii venețiene a fost considerat ca cel mai prețios dar, un adevărat

idei contemporane

DESCOPERIREA LUMII ȘI A OMULUI (V)

AI. TĂNASE

tirani și chiar la unii papi ca Pius al II-lea, Iuliu al II-lea și Leon al X-lea.

Cert este că admirația pentru antichitate a contribuit la rededeptarea vechiului geniu italian în sufletul poezilor și la apariția **poeziei neolatine**.

În această atmosferă de cult al antichității nu au lipsit nici lucrări de duzină, scrise fără har, pentru a cîștiga bunăvoința mai marilor zilei sau adevărate panegirice, dar nu ele sînt caracterizate pentru spiritul epocii.

A existat și în evul mediu o anumită prezență și influență a antichității dar aceasta era fragmentară, trunchiată, adesea denaturată de copii și traduceri incompetente și mai ales subordonate dogmelor religioase, sau, cum s-a întîmplat cu Aristotel, ca motivație filozofică în elaborarea celui mai vast și cuprinzător **sistem ideologic medieval** datorat lui Toma d'Aquino.

Tocmai această împrejurare explică faptul că nu Aristotel care nu a lipsit totuși complet din climatul intelectual al Renașterii, dar nu cu **Organon-ul** și **Metafizica**, deformată printr-o îndelungată interpretare scolastică, ci prin **Etica** și **Politica**, ci Platon a constituit centrul de raliere spirituală a umanismului florentin din perioada sa de glorie. Tot la Burckhardt putem citi: „Cosimo posedă și gloria deosebită de a fi recunoscut în filozofia lui Platon cea mai frumoasă floare a spiritului antic, de a fi pătruns el însuși și împreună cu el întreaga elită din jurul său de această filozofie și de a fi creat în sînul umanismului o a doua Renaștere a antichității de o factură mai înaltă” (op. cit., vol. I, pag. 260—261).

Marile descoperiri de relieve și manuscrise, întemeierea sistema-

eveniment istoric în viața unei cetăți, pentru care totuși nu opere de cultură, ci banii, avuția materială, forța economică și comercială păreau să dețină primul.

Spuneam că toată această operă de reconstituire culturală pusă în slujba unui mare ideal umanist a favorizat formarea **spiritului critic**. Trebuie adăugat însă că la cei mai înaintați umaniști, mai ales în perioada de maturitate și apogeu a Renașterii, acest spirit critic nu este îndreptat numai împotriva culturii medievale cu fondul ei religios și mistic, dar și împotriva unor atitudini exagerate și unilaterale față de antichitate. Este vorba mai întîi de o **critică** filologică a textelor, dar cu timpul se formează și o **critică ideologică** în raport cu idealul de umanitate al vechii civilizații greco-romane. I. Burckhardt scria că Pico della Mirandola „este singurul care a avut curajul să apere pe față și cu toată energia știința și adevărul împotriva prețurii unilaterale a antichității clasice. El prețuiește după valoarea lor intrinsecă nu numai pe Averoes și pe cercetătorii evrei, dar chiar și pe scolastici **Evului Mediu**” (op. cit., vol. I, drept că o asemenea lăr-

Egime de spirit puțini au dovedit-o. E drept că un umanist de talia lui Petrarca ar fi dorit să elimine complet din istorie evul mediu, neavînd nici o prețuire pentru Averoes, de pildă. Și totuși Pico della Mirandola n-a fost chiar singurul la care spiritul modern își trage seva din mai multe izvoare de cultură (și nu numai din cel roman) și începînd cu care se formează ceea ce am putea numi un salutar **spirit autocritic** în cultura modernă.

CORNELIU

STURZU

Proboța

De ce-aș mai rechema încă odată
Aceste vechi incripții din care s-au scurs înțelesuri
La rădăcinile ierbit. O, nu mai caut demult
Umbra domnului căzută pe umerii pietrei

Semne fără răspuns, fintini secate în care depun
Lacrime din amintiri, trecerea sîntă,
A soarelui printre nouri, a pașilor prin limanuri de riuri
Îndestulindu-le cu ochiul meu,
Cu inima mea prea plină de adevărul
Acestor case prinse de genunchii colinelor, de inelul
drumului

Rotit printre iniști.

O, patrie a neuitării
Duiosă-nflorind cu înțelesuri gura voievodului

Rechinul mort

Îndestulat și-acum de-atîta sînge,
Din golf în golf mareele-l purtară
Printre moluște flaște și nătinge
Lingă un țarm înalt. Și îl uitară

Încremenit la capătul de maluri
Ca din războaie stinse, o torpilă,
Strunjit de vinturi, modelat de valuri
În trudnică lucrare inutilă,

La-ngemănarea vămilor severe
Rospins de albatros și de meduză,
Părea străinul dintre frontiere
Pe care patriile îl refuză.

Acasă

Ca un olar ce-și răsplătește mîinile
De truda lutului trecîndu-și palma
Peste sîinii de-aramă-ai femeii,
Mă-ntorc sub streșina casei bătrîne
Dăruindu-mi umbra îngustă, răcoarea aleii,
Odaia în care dormiseră zîne,
Ochii mamei, frunze de nuc, zumzetul stins
Al rîșniței de cafea. Toate îmi sînt
Restituite acum dinadins, la întoarcere,
Numărate una cite una, mai puține de
cite-am lăsat

Timpul le-a supt, le-a împutinat
Luînd cite o treaptă din scară, cite o zare
din geamuri.
Aruncate-s de-avalma în podul cerului
Printre alte lucruri duiosase, cînd le mai caut
Între Carul mic și steaua oierului.

Ca două flamuri

Și steagurile verii se supun
Pe sîinii tăi, căzuți în mîngiere —
Întîiul semn al marelui simun
Cînd vine și ne cheamă și ne cere

Uimire castă-n seară înflorind
Din ochii stelelor urcate-n geamuri
Vezi, trupurile noastre, de argint,
S-au prefăcut de-acum în două flamuri.

Și-un zbor zvîcnit din pisc de așteptări
Cînd ploaia se sărută cu pămîntul
Cu noi pe necuprînderea de zări
Înlănțuindu-ne, îmbrățișîndu-l.

Orice ar fi

Ori ce ar fi, brazii vor crește pînă în piscuri
Ori ce ar fi, riul va curge în mare
Pînă ce marea se va retrage într-un pește de ghiață
Ori ce ar fi, brațul alergătorului
Va rupe clipa victoriei ca pe un fruct

Ori ce ar fi să se-nîmple un cîntec va curge
De pe buzele-mi arse de sărutul lumînii,
Un murmur egal, ori un hohot, ori un strigăt înalt de triumf
Cînd lumea naște un prunc, ori o pasăre, ori o albină
Ori un nemaivăzut punct cardinal
Din fintinile-adînci ale patriei

D. BOLINTINEANU

— călător

AI. SÂNDULESCU

Și în ipostaza de călător, Bolintineanu se relevă ca un romantic pașoptist, fără să aibă farmecul contagios al lui Alecsandri, dar împărtaşindu-se din ardența patriotică a lui Bălcescu și a întregii generații. Peregrinările exilului ce-au urmat revoluției i-au purtat și lui pașii în multe părți ale lumii, pe care încearcă să le evoce într-un memorial, în genul celor pe care le cultivă romantismul european, începînd cu Chateaubriand și Lamartine și încă mai înainte cu Volney. Inspirat probabil de aceștia, dar și sub imperiul împrejurărilor, Bolintineanu își notează impresiile de călătorie în Bulgaria, la Ierusalim, în Egipt, în Macedonia, la Muntele Ahtos și în Asia Mică. Plecarea din Orșova pe „vasul cu aburi“ e a unui exilat, care ne oferă mai întîi o pagină vie din istoria revoluției, consemnînd momente și tablouri patetice, ca acele reprezentînd-o pe soția lui C.A. Rosetti cu pruncul la piept, urmărind vasul pribegilor de pe țarm, ca un geniu al binelui. Călătorul dă în genere descrieri convenționale, atracția lui fiind istoria Aproape orice localitate, riu sau munte, văzute, îl îndeamnă la ample și uneori prea minuțioase digresiuni istorice. În cele mai dese cazuri, el trece cuvîntul lui Herodot, Strabon, Tacit, Dio Cassius etc., închizînd abia într-un firziu parantezele. Bolintineanu nu are volubilitatea lui Alecsandri, sufletul său e neguros, ca unul ce pornea pe drumurile necunoscute ale străinătății, rupt de țara lui pe care o căinează cu acel glas comun mai tuturor emigranților: „Nefericită nație, sărmană Românie! Fiii tăi ce naști și hrănești cu singele tău, sînt de multe ori mai răi decît străinii pentru tine! Și iață de ce ai tot dreptul a te teme că viitorul ascunde mormîntul tău!“.

De la Rușciuk la Sumla, călătorește cu arabana, înarmat militărește. Pe drum grupul e atacat de lupi, bună ocazie pentru prozatorului romantic să recolteze o scenă de groază, șocantă, ca într-un roman senzațional: „Mărturisesc că era una din scenele cele mai fioroase ce am văzut în viața mea; un pictor ar fi putut face cadrul cel mai interesant: o noapte de iarnă, în pădure; pămîntul acoperit de nea, un foc mare, lingă care patru oameni se virau cît puteau să scape de ger și de lupi; doi cai le tresăreau neîncetat, sforăind și cătînd să rupă legăturile lor; iar la o distanță de la foc, mai mulți lupi clănțînind din dinți și uitîndu-se la oameni și la foc. Această scenă ține cîteva ore. Cînd fuse aproape de ziuă lupii plecară“.

Cînd nu i s-au întîmplat lui asemenea istorii, atunci pune pe vreun tovarăș de călătorie să povestească, așa cum e doctorul neamț care a încăput pe mina unor tîlhari, al căror căpitan era un grec patriot, Catirgi Jane, figură de haiduc acționînd sub imboldul unui singur simț al dreptății. Peripețiile sînt palpitate, punînd în cumpănă viața unor ostateci, care în așteptarea orei H cînd li s-a făgăduit sosirea sumei de răscumpărare, se uită cu mîinile pierdute la ceasornic. Bineînțeles, că în aceleași romane de senzație, salvatorul descalcă în ultima clipă, cînd călăul tocmai termina să-și ascuță securea. Din asemenea cadru nu pot lipsi iubirile pasionale, geloziiile, sinuciderile într-o atmosferă de aprinsă senzualitate orientală.

Călătorul în împărăția turcească, ce se găsea la mijlocul secolului trecut spre declinul ei, e rău impresionat de starea de incomfort, de hanurile cu rogojină, încălzite cu mangal, de cafenelele sordide și de ușițele întortocheate pe care se auzeau strigîndu-și cîntecul ritual dervișii zdrențăroși. La Gere spectacolul cel mai acătării îl oferă modul de a circula pe stradă al distinselor doamne occidentale, în fața cărora mulțimea se unduiește: „Doamnele ce țin de corpul diplomatic, silite să umble pe jos, și voînd să se distingă de ceilalți muritori, au cite un covaz ce merge înainte și face loc, dînd cu toiagul, ca Moise cînd trece Marea Roșie; undele poporului se des-

pică îndată sub pașii lor și, mai ales, sub loviturile toiagului și se închid după ei“.

Glasul istoriei se dovedește mereu neadormit în conștiința lui Bolintineanu. Pentru el, insula Chios este înainte de toate patria legendară a lui Homer, Samos, locul de baștină a lui Pitagora, insula Cos, a lui Hipocrat. Se fac lungi incursiuni în istoria religiilor arabe, a tradițiilor, a curioaselor obiceiuri de a se costuma femeile, de a se face cererea în căsătorie. La Ierusalim este izbit de armia pelerinilor și de farsa frînghiei impregnate cu o substanță inflamabilă ce o coboară călugării în noaptea invierii zicînd că vine din cer. Nici o imagine a orientului, nici chiar Piramidele, nu lasă urme așa de adînci în memoria călătorului ca grădina Subrah de la Gize, loc feeric de senzualitate pentru ambițioșii principii musulmani. Alei pavate în mozaicuri albe, arbori ascunzînd în frunzișul lor umbros chioșcuri spațioase, bazine de marmoră din care țîșnește apa, ce-l îmbăiază în muzici și răcoare pe răsfățatul pașă și odraslele sale. Totul pare o feerică poveste din O mie și una de nopți.

Memorialul de călătorie al lui Bolintineanu capătă un accentuat caracter documentar cînd autorul relatează vizita sa la românii din Macedonia, producînd în fapt unul din primele studii istorice și lingvistice asupra macedo-românilor. Pe vapor îl înțilnește pe Eliade, care purta fes și spadă otomană. Portretul acestuia e făcut cu o intuiție excepțională a valorii lui reale, ce avea să înfrunte vremea: „Eliade nu va trăi în viitor prin laurii săi politici, cu toate acestea va trăi ca om de litere...“ „Dacă vreodată suferințele exilaților români vor avea de rezultat o formă de guvern reprezentativ, o țară! este de datorita ta să te gîndești la bătrîncele bardului român, ale cărui merite literare fac să se uite e-vorile sale politice“.

Drumurile călătorului se vor prelungi pînă în Samos, unde e oaspetele beului de atunci Ion Ghica, pînă la Cuide, unde admiră ce-lebra Veneră, la Efes și la Troia. Aceleași largi digresiuni și rememorări istorice, utile și instructive în epocă. Înțelegem că poetul trăia fascinația timpului și mai puțin a spațiului. Memorialul său respiră din plin atmosfera ideologică a revoluției și a re-deșteptării noastre naționale, în cuvinte arzătoare ce se adaogă în ritmuri de psalmi versetelor de înalt fior ale Cîntării României: „O, patria mea! țară frumoasă și în-tristată! Pot eu vorbi de o mare suferință, fără să-mi aduc aminte de tine? Străinătatea a încrețit fruntea mea încă de tinăr; departe de tine, de amorul tău, care este românul ce ar fi? Primăvara vieții mele a înflorit și a scuturat florile cununei ei în străinătate, la umbra singurătății. Departe de tine, nu am cunoscut bucuria. Dar străinul, nici inamicul tău nu s-a bucurat vîzînd curgînd lacrimile în exil; ele au picat în tăcere și în umbră, ca roua nopților... Eu nu m-am hrănit cu laptele vieții tale. Mina ta nu a răsfățat fruntea mea. În cartea fiilor tăi, numele meu este șters. Nipot să te urăsc; și fericirea ta poate încă mica nu-ți sînt dator și cu toate acestea nu să-mi aducă, zile de bucurie. Ah! O zi numai de fericire pentru acest pămînt și voi fi fericite?... Dar o cugetare amară se întinde ca umbra pe inima mea; mormîntul se va închide peste anii mei, înainte de a vedea această țară fericită!“

Insemnările de călătorie ale lui Bolintineanu, cu toată bogăția lor de date istorice, culturale și memorialistice, reprezentau mai întîi un act patriotic, lungă și tulburătoare profesie de credință a unui pașoptist și unionist, care visînd la un viitor de aur al țării lui, nu putea să uite gustul amar al exilului.

GÎNDIREA DIALECTICĂ ÎN ACȚIUNEA SOCIALĂ

Pentru societatea noastră socialistă, dezvoltarea multilaterală și perfecționarea sint procese care se presupun reciproc — intercondicionare vie într-o unitate dialectică indestructibilă. O expresie relevantă a acestui fapt ne este dezvăluită de lucrările Conferinței Naționale a partidului, ale cărei interpretări esențiale asupra realității ne sînt deja pe deplin conturate înțelegerii, dar ale cărei multiple semnificații teoretice și practice urmează a-și dezvălui în timp întreaga lor bogăție de conținut. Într-adevăr, continuînd în spirit documentele de partid de pînă acum, începînd cu Conferința Națională a partidului din 1967, cu Raportul la cel de-al X-lea Congres, cu Propunerile de măsuri pentru îmbunătățirea activității politico-ideologice și cultural-educative, cu Expunerea la Plenara C.C. al P.C.R. din 3—5 noiembrie 1971, precum și Expunerea la deschiderea Colocviului privind problemele științei conducerii societății, documente pe care le concentrează într-o imagine de sinteză, marcată de o autentică aprofundare teoretică, lucrările recente Conferinței Naționale a partidului se împlinesc într-o concepție vie asupra socialismului înțeles ca dezvoltare multilaterală a societății și ca neîntreruptă perfecționare a tuturor proceselor și fenomenelor vieții social-economice. „In elaborarea prognozei dezvoltării României pînă la sfîrșitul acestui secol — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu în Raportul prezentat la Conferința națională a Partidului — se pornește de la necesitatea de a realiza un puternic avînt al forțelor de producție pe baza științei și tehnicii moderne — temelia progresului general al societății — perfecționarea continuă a relațiilor de producție și a raporturilor dintre oameni, ridicarea nivelului de trai, de cunoaștere și cultură al tuturor celor ce muncesc, adîncirii democrației socialiste, crearea condițiilor pentru participarea activă a întregului popor la conducerea țării, pentru afirmarea pleneră a personalității umane, aplicării în viață a principiilor eticii și echității socialiste, satisfacerea tot mai deplină a necesităților de viață materiale și spirituale ale întregului popor. Telul fundamental al întregii dezvoltări a țării în perioada următoare este ridicarea patriei noastre la un înalt nivel de civilizație și bunăstare, înflorirea multilaterală a României socialiste“. În cadrul acestei concepții marxist-leniniste, profund științifice, care pleacă de la realitățile concret-istorice ale etapei pe care o parcurgem, făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate, faptul funda-

mental care se impune este acela că dezvoltarea multilaterală și perfecționarea angajează societatea ca întreg, în totalitatea compartimentelor sale de sistem, de la elementul economic și pînă la factorul om.

Avem în vedere, în cadrul acestui complex de procese și fenomene economico-sociale, umane în esența lor, mai întii de toate, latura dezvoltării multilaterale a forțelor de producție, alți în industrie, cît și în agricultură, pentru crearea unei economii puternice, pivotul dezvoltării întregii vieți sociale. Acest fapt impune ca forțele de producție să cunoască o evoluție intensivă, proces marcat de existența unui înalt ritm al dezvoltării, de o accelerare a ritmului și, mai mult, de o creștere a accelerării însăși. Pentru că forțele de producție, după cum se știe, alcătuiesc elementul de interes primordial în societate, domeniul decisiv al realizării progresului întregii vieți economice și sociale. Dezvoltarea multilaterală trebuie să înceapă deci cu ele, presupunînd în același timp aspectul creșterii intensive, fiind vorba de o dezvoltare multilaterală intensivă. O asemenea dezvoltare este prin excelență de ordin calitativ, necesitînd în principal punerea unui accent deosebit pe laturile calitative ale procesului de industrializare, pe realizarea de produse cu un înalt grad de tehnicitate, care să înglobeze muncă de calitate superioară. În atingerea acestor obiective, care se impun ca esențiale, trebuie valorificate din plin toate posibilitățile pe care le aduce în condițiile socialismului, revoluția științifică și tehnică. Acest cadru economic și social oferă ansamblul condițiilor necesare unei organizări științifice a producției și a muncii, alți la nivelul general al economiei naționale, precum și în fiecare unitate economică în parte, conducînd nemijlocit la obținerea unei productivități sporite a muncii și, pe această bază, la ridicarea standardului de viață al întregului popor. Desigur, înfăptuirea acestui complex al economiei naționale depinde, în mod obiectiv, de o repartizare teritorială justă a forțelor de producție, fapt care necesită o organizare rațională și bună sistematizare a teritoriului țării, pentru o dezvoltare puternică a orașelor, pentru o largire și o accelerare a urbanizării, în vederea apropierii dintre sat și oraș, a civilizării vieții economice și sociale în întregul ei. Revoluția socială în domeniul economiei instituie, prin însăși esența sa, un nou tip de relații sociale; dezvoltarea intensivă a forțelor de producție, valorifica-

rea optimă a potențialului lor progresiv în edificarea noii societăți, impun o dezvoltare corespunzătoare a relațiilor sociale, în primul rînd a celor de producție — care constituie nucleul dezvoltării, iar din această perspectivă a tuturor relațiilor umane. Or, aceste cerințe impun faptul perfecționării structurilor sociale obiective în care ființează relațiile sociale, o fundamentare științifică a organizării și a conducerii vieții economico-sociale. Perfecționarea vieții economice și sociale este astfel strîns legată de adîncirea continuă a democrației socialiste, cadrul concret al participării libere și conștiente a poporului, a tuturor categoriilor de oameni ai muncii la rezolvarea treburilor în societate.

Intr-un asemenea complex economico-social, integrator și dinamic la nivelul totalității sale, dezvoltarea și perfecționarea vizează într-adevăr societatea ca sistem, de la elementul economic la factorul om.

„Noi considerăm întotdeauna — preciza tovarășul Nicolae Ceaușescu în Expunerea la Plenara C.C. al P.C.R. din 3—5 noiembrie 1971 — că menirea istorică a socialismului este nu numai de a elibera omul de asuprire, de a asigura bunăstarea lui materială, ci și de a făuri o civilizație spirituală superioară...“. Înțelegem, astfel, faptul că socialismul înseamnă făurire revoluționară a unei noi civilizații materiale și spirituale; este vorba aici de dialectica continuității și discontinuității nu doar sub aspectul unor fenomene distincte, ci la nivelul istoric, cînd dialectica implică acel salt, de care vorbea Marx, al trecerii din „preistoria omenirii“, înțelegînd prin „preistorie“ întreaga istorie de pînă la apariția noii orînduirii socialiste, în adevărata istorie conștientă de sine a omenirii.

Socialismul constituie, într-adevăr, prin transformările de esență pe care le cunoaște, o nouă civilizație în istorie, o civilizație revoluționară pe principiile comuniste, științifice, în însăși bazele ei, cînd istoria este realizată pe temeiul științei, cînd se săvîrșește, treptat dar sigur, saltul real de la o istorie empirică la istoria științific elaborată și făurită ca proces predominant conștient. Numai într-o asemenea civilizație materială și spirituală se poate concretiza aceea identitate de esență, de care vorbea Marx, între socialism și umanism.

De o inestimabilă valoare teoretică și practică, documentele Conferinței Naționale a partidului realizează plener, putem spune, o adevărată nouă sinteză istorică la nivelul politicului în ce privește unitatea vie dintre dialectica realului și dialectica gîndirii, între practica social-istorică transformatoare și teoria marxist-leninistă revoluționară asupra societății și istoriei.

Înțelegem în spiritul acestor documente, încă o dată faptul că gîndirea politică a partidului nostru, marxist-leninistă în esența ei, profund științifică, dinamică și creatoare, constituie în substanța sa, sintetic spus, logica vie în care arde dialectica istoriei.

Vasile CONSTANTINESCU

Logica gîndirii nuanțate *)

Motto: „Matematica cea mai abstractă e cea care ne ajută să înțelegem lumea, natura, tehnica“.

Acad. Gr. C. Moisil

Din 1920, anul în care, independent unul de altul, polonezul J. Lukasiewicz și americanul E. Post edificau primele sisteme logice cu mai multe valori decît „adevărul“ și „falul“, tipologia și cîmpul problematic al logicii „non-standard“ s-au diversificat considerabil. În strălucitoarea sa retrospectivă a logicii „de la Aristotel la Russell“, R. Blanché ne previne asupra caracterizării insuficiente a calculului „heterodoxe“ ca logici neclasice. Trebuie să distingem mai întii sistemele restrictive ale logicii clasice — calcule parțiale ale acesteia (logica pur implicațională, de exemplu), respectiv slabe („logica intuiționistă“ — Heyting, „logica minimală“ — Johansson, „logica problemelor“ — Kolmogorov etc.), — de extensiunile calculului clasic — sistemele care proiectează bivalența logică în orizontul cuantificării modale. Abia cu sistemele polivalente putem vorbi, după autorul francez, de logici în sensul cel mai strict ne-clasice, pe temeiul suspendării de către acestea a principiului bivalenței și al excluderii terțului. Incit, în perspectiva atît de diversă a pluralismului logic, vom putea privi pe fiecare dintre cele două logici clasice și non clasice — ca subsumîndu-se celeilalte. Și analiza se complică o dată cu raportarea logicii modale la cea polivalentă...

Reeditînd la o scară parcă mai complicată situația încercată de geometrie după dedublarea ne-euclidiană, logica ne-chrysiptiană a înregistrat, de-a lungul celor cinci decenii de la apariție, aprecieri dintre cele mai felurite, după o curbă care confirmă, însă, reacțiile față de orice înnoire radicală în domeniul științei și al cunoașterii în genere. De la considerarea sistemelor polivalente ca „logici facultative“ sau „la opțiune“, ele sînt integrate astăzi în cursul procesului amplu de naturalizare a logicii, ajungînd a se recunoaște în ele logica gîndirii nuanțate.

Aceasta e cel puțin atitudinea inginerului L. A. Zadeh, specialist în teoria sistemelor, care înclină să vadă în diversele numere din registrul valoric pluralivalent al unei propoziții nu probabilități (ca E. Borel), ci nuanțări ale adevărului acesteia.

Descinzînd din preocupările autorului american în „teoria mulțimilor gradate“ (fuzzy sets theory), ideea a fost salutată de acad. Moisil ca foarte sugestivă pentru interpretarea filosofică a logicii cu mai multe valori. „Logica gîndirii nuanțate“ a constituit, de altfel, și subiectul conferinței care a prilejuit la 19 iunie a.c. înfîlnirea specialiștilor ieșeni cu fostul profesor al Universității „Al. I. Cuza“, Semnalînd și noi sub aceeași titulatură apariția monumentalului sinteze din scrierile de logică ale savantului român, dorim să marcăm o înțelegere largă a evoluției logicii și rostului noilor ei discipline, cu atît mai semnificativă cu cît vine din partea unuia din creatorii acesteia de formație și vocație matematică.

Debutînd în publicistica logică la Iași, în 1935, profesorul Moisil și-a orientat atenția din 1940 către studiul algebric al logicii polivalente, construind modele ale acestora cu rol similar algebrei Boole a logicii bivalente. Cercetările inițiate după anul 1950 în direcția aplicării algebrilor lukasiewiczziene polivalente la studiul funcționării circuitelor cu contacte și rele și al celor cu elemente electronice — numite la un loc circuite de comutație — îi aduc profesorului român și școlii pe care a format-o o largă apreciere pe plan mondial. Numeroasele lucrări în acest domeniu — cităm între cele de circulație internațională doar „Theorie structurelle des automates finis“, Paris, Gauthier Villars, 1967 și „The algebraic theory of switching circuits“, Pergamon Press & Ed. tehnică (București), 1969, — îl situează pe matematicianul român între fondatorii și reprezentanții de frunte ai teoriei algebrice a mecanismelor automate.

„Încercările asupra logicii non chrysiptiene“ adună în versiune franceză studiile publicate de acad. Moisil în reviste și culegeri din țară (București și Iași) și străinătate (Franța, Italia, Finlanda). Parte din ele au fost oferite publicului românesc ca „Încercări vechi și noi de logică neclasică“, prin intermediul Editurii științifice, în 1965. Integrate, alături de alte studii republicate acum prima oară, cu titlu de capitole și subcapitole în cele cinci părți ale masivului volum, acestea interferează cu texte inedite, menite să completeze și să aducă la zi firul unora dintre temele mai de mult abordate. O Bibliografie a lucrărilor românești de logică matematică, o Încercare de bibliografie asupra logicii non chrysiptiene, o bibliografie a Aplicațiilor logicii cu mai multe valori în lingvistică, în teoriile fizice, la automatele finite și în programarea pseudo-booleeană, împreună cu o Bibliografie a lucrărilor citate și un Index de materii și simboluri sporesc prestanța și valoarea instrumentală a remarcabilei apariții, care oferă publicului din țară și străinătate coordonatele principale ale unei contribuții românești de prestigiu la dezvoltarea logicii și a aplicațiilor ei.

Stăruie în sirul cercetărilor ordonate în volumul la care ne referim intenția autorului de a fundamenta diversele sisteme „ne-chrysiptiene“, fie prin modele algebrice care să asigure un procedeu de decizie — cazul algebrilor construite pentru logicele lukasiewiczziene 3-, 4- și n-valente, sau pentru logica trivalentă a lui Bocivar, — fie prin integrarea acestora în calcule mai cuprinzătoare și construirea pe etape a capitolelor logicii neclasice — cazul logicii modale și al logicii mecanicii quantice.

Căutător perseverent al unor interpretări matematice și tehnice pentru logicele cu mai multe valori, acad. Moisil s-a pronunțat împotriva asimilării logicii matematice unor „calcule logice“, străine de spiritul și preocupările logicii tradiționale. „O astfel de separare, scrie domnia sa în Examenele retrospectiv care încheie lucrarea, poate fi dăunătoare logicii matematice, care, astfel, și-ar mărgini domeniul la o „logică a științelor matematice...“. În contra unei asemenea înțelegeri, împărtășită mai ales de logicienii intuiționiști, autorul invocă exemplul „logicii imperativelor“ și al logicii modale, care, dezvoltate în cadrele logicii matematice, nu pot fi revendicate, totuși, pentru fundamentarea disciplinelor matematice.

Punctul de vedere separaționist ar afecta, de asemenea, și logica tradițională, lipsind-o de un instrument prețios în studiul istoriei și în aprofundarea problematicii consacrate. Această poziție de principiu este elocvent ilustrată prin rezultatele autorului în domeniul silogisticii. Utilizarea aparatului matematic i-a îngăduit profesorului român generalizarea silogisticii clasice (prin adăugarea la funtorii A, E, I, O cunoscuți a încă doi, U și Y), simplificarea axiomaticii acesteia (prin studiul interdefinibilității funtorilor silogistici), în sfîrșit, introducerea unor noi silogistici pe calea interpretării quantorilor și judecăților clasice în termeni stocastici, statistici și ipotetici.

Logica „n-a putut să progreseze, mărturiseste autorul, decît atunci cînd a început să observe modurile de raționare deja cunoscute“ și adaugă că studiul logicii înseamnă observație și matematizare. Sub semnul acestei convingeri, itinerarul logic din paginile „Încercărilor“ ni se revelează ca o expresie a acelor înfîlniri rare pe care și le dau gîndirea riguroasă și spiritul de finețe.

P. IOAN

*) Gr. C. Moisil, „Essais sur les logiques non chrysiptiennes“, Editions de l'Académie de la R. S. Roumanie, Bucarest, 1972, 820 p.

Lulia
HĂLĂUCESCU :
„Pescăruși“

În stadiul actual al cercetărilor, când folclorul a devenit un fapt muzeistic, comportându-se asemenea operei culte închise, se impune aprecierea lui și din alte puncte de vedere decât cele tradiționale. Orientările vechi, ca și altele mai noi, de la școlile comparativiste ori antropologice la cele structurale ori semiotice au pus în evidență o serie întregă de probleme de mare însemnătate estetică privind tipologia și circulația motivelor, funcțiile poetice ale acestora, comuniunea formelor de manifestare ale artei populare cu alte tipuri de expresie ale vieții spirituale ori materiale. Folclorul apare ca un mod de gândire propriu mentalităților arhaice sau neorășenizate, suplimentând cu argumente de ordin poetic teze filosofice, antropologice, etnografice, sociologice. Integrându-se în sfera mai largă a acestor discipline, folclorul, ca fapt de cultură, i se recunoaște poziția exactă în contextul antropologiei structurale, iar ca fapt poetic, originalitatea indiscutabilă în raport cu arta cultă. Dar problema estetică abia de aici poate începe. Nu este suficientă demonstrația cum că arta populară este expresia unui anumit mod de viață și de gândire, căci acest lucru ține de ordinul documentarului și nici că ea se distinge prin anumite tipuri de motive ori imagini. Ele constituie la rândul lor aspecte particulare, utile cunoașterii, dar oricât de intense ar fi cercetările în această direcție ele n-ar putea asigura o privire de ansamblu asupra legilor generale și fundamentale ale creației artistice anonime. Dacă cercetătorii au constatat că gândirea arhaică este sistematică pe plan etic, cosmogonic, filozofic, estetic, nu înseamnă că acest lucru se produce în virtutea sistemului unic de relații, criteriu atît de des solicitat de antropologia structurală. Întrucît se crează impresia că disciplinele sînt mai mult uniforme decît distincte. Lévi-Strauss era convins că atunci cînd un fenomen are loc

ABORDAREA ESTETICĂ A FOLCLORULUI

Petru URSAHE

într-un domeniu, lingvistic să spunem, el determină automat o serie de relații în altele învecinate. „Cînd are loc o lege în lingvistică se simte nevoia ca și cercetătorii din domeniile învecinate să verifice imediat și să tragă, pe alt plan, consecințele necesare“ (*Anthropologie structurale*, Paris, 1958, p. 40).

Constatarea privește orice disciplină socială. Dar ea comportă două abateri de la regula generală. Gradul de intensitate este în descreștere de-a lungul axei diacronice, adică pe măsură ce culturile se maturizează, iar disciplinele se individualizează prin legi speciale. De aici se naște o altă situație specială. Individualizarea, care nu este niciodată absolută, face totuși ca disciplinele cuprinse în sistemul general al suprastructurii să-și asigure o mișcare de rotație proprie, o dinamică internă care le asigură dezvoltarea în așa fel încît unele o iau înaintea altora. Se poate vorbi chiar de o anumită tendință de autoconservare, legile interne ale unei anumite discipline opunîndu-se acelor tendințe și influențe, care i-ar tulbura, la un moment dat, propria dezvoltare. Noi nu ne putem explica totdeauna suficient tendința arhaizată a unor specii ca și fenomene mult mai spectaculoase, ca mutația valorilor sau chiar dispariția folclorului în contemporaneitate. Două exemple vor fi suficiente. Descîntecele folosesc cu predilecție elemente lexicale arhaice, deși limba vorbită, mult evoluată, nu le mai utilizează. Descîntecul ca specie există în sine datorită unei dinamici proprii. Subteran el

încă păstrează raporturi îndepărtate, și vagi, de dependență cu sistemul general al suprastructurii, dar în privința limbii el nu se mai găsește, cu ea, ca o dinioară, în vreun sistem de relații de asemănare, directă, ori „de alt grad“, ci de-a dreptul în opoziție. Limba rămîne ca totdeauna un organism dinamic, pe cînd descîntecul, ca niciodată, conservator, oferind material de arheologie lingvistică. La nivelul general al dezvoltării sistemului datorită să avem în vedere nu numai procesul de formare dar și de distrugere a structurilor, ca unul dintre aspectele complexe ale dialecticii. Al doilea exemplu privește motivul mioritic care aduce în contemporaneitate vagi și străvechi urme de gândire păstorească.

Această situație specială în care se găsește folclorul, potrivit căreia, în contemporaneitate, legile generale ale antropologiei structurale nu mai provoacă dinamica raporturilor „de asemănare“ și de transcomunicație la diferite niveluri, ne-ar obliga să tratăm arta populară, astăzi dispărută din realitatea vie, cu rare excepții, ca fiind de domeniul arheologiei culturale. Singurul competent în cunoașterea ei s-ar cuveni să fie tot folcloristul a cărui sarcină se complică, întrucît nu mai dispune în mod direct de datele terenului, pentru a reconstitui în imaginație toate verigile unei manifestări tradiționale autentice, asigurîndu-ne de caracterul științific al concluziilor sale.

Alături de acest adevăr incontestabil noi putem vorbi de cea de a doua viață a operei folclorice. Miorița poate fi receptată

și din punct de vedere strict literar și de fapt totdeauna a fost analizată numai în această perspectivă. Se înțelege că unele aspecte ale tradiției sînt sortite să rămîină obscure. Dar aceasta nu este un deficit de metodă. Folcloristii sînt unanim de acord că cercetarea unui fenomen al tradiției pretinde înțelegerea sensurilor originare ca și diferitele lui ipostazieri pe axa diacroniei, dar în dese rînduri nu s-au putut pronunța cu suficientă convingere, din lipsa materialelor, ceea ce, de asemenea, nu presupune neapărat un deficit de metodă. Totuși metoda abordată de dinșii, a reconstituirii diacronice a motivelor și a ansamblurilor de manifestări se impune cu necesitate oricărei culturi naționale. Dacă propunem perspectiva cercetării estetice, sincronice și asincritice, o facem avînd convingerea că ea este prefațată și asigurată de procedeele reconstituirii diacronice. Aici nu este vorba de vreo tendință simplistă de situare ierarhică a celor două tipuri de cercetare, urmărind intenții apreciative. Este vorba doar de o chestiune de accent. Niciodată folcloristii eminenți nu s-au limitat la reconstituirea mecanică, ci și-au însoțit cercetările cu considerații estetice de mare interes științific, aducînd și garanția că merg pe teren viu, ceea ce îi salva de speculații facile, pericol care pînă de acum abia se abordează estetică. Dar ei au fost interesați mai curînd de volumul manifestărilor, concepînd opere monumentale, realizînd clarificări și tipologii masive, nu totdeauna ideale, cercetarea estetică apărînd în mod

accidental, nu sistematic, ca unul dintre capitolele obișnuite. Munca lor este mai curînd de subtext decît de text. Adică ei se străduiau să pună în evidență, pornind de la aspectele lizibile ale unei forme poetice, o serie întregă de sensuri arhaice devenite enigmatice cu vremea și care au fost dictate de rațiuni tipice de viață. Textul ca atare devine o formă poetică bine definită care cuprinde în ramele sale o suită de alte texte. Descifrarea lor este posibilă numai prin raportarea la viața concretă, ceea ce ne dezvăluie de fapt procesul de sistematizare în general al gândirii tradiționale.

Abordarea estetică nu exclude scrutarea seriilor diacronice. Dar acest lucru trebuie efectuat în mod economic căci pe de o parte se presupune că cercetarea a fost epuizată în stadiul ei anterior, al reconstituirii, pe de altă parte ea pornește de la textul dat, ca realitate finită. El apare ca un efect al unei cauze dispărute, de aceea trăiește în sine. Cercetătorul nu mai este obligat în mod expres să raporteze textul la cauzele sale originale, la seriile diacronice pentru că ar fi un nonsens, textul trăiește o viață autonomă, de aceea cercetarea vizează legile speciale care îi asigură nu viața anterioară, ci tocmai această supraviețuire. Cu alte cuvinte, în forma lui închisă, textul nu mai este înțeles ca expresia unui mod de gândire, arhaic, ci ca o formă poetică destinată altui mod de gândire (cu totul diferite de cel propriu-zis dinamic-creator), dispus să-l adopte cu pasivitate pentru contemplare. Aici stă și dificultatea muncii de reabordare estetică a folclorului. Este pe cale să se nască totuși o disciplină nouă, estetica folclorică, domeniu care poate să asigure prin vastitatea sa cercetări dintre cele mai rodnice.

Sociologie și viitorologie

Propriata Conferință Mondială de Cercetare a Viitorului (3-10 septembrie, la București) ne îndeamnă la examinarea funcției enunțată în titlu, a sociologiei. Se poate vorbi despre ea, credem, sub două aspecte. Mai întîi, sub cel al posibilităților și obligațiilor pe care le are sociologia, ca orice ramură a științei, de a-și împinge investigațiile, în orice problemă, pînă la formularea unor enunțuri cu caracter anticipativ asupra fenomenelor în cauză, de cunoaștere anticipativă depinzînd, în bună parte, capacitatea de a elabora propuneri de optimizare cu valoare aplicativă, programatică. În al doilea rînd, funcția proiectivă a sociologiei apare legată de funcția sa orientativ-ideologică. Sub acest al doilea aspect, care nu se mai referă sau cel puțin nu se rezumă la aportul sociologilor de ramură în problemele particulare pe care ele le abordează, funcția proiectivă a sociologiei izvorăște din însăși calitatea sa de știință despre sistemele sociale globale, despre structura și dinamica de ansamblu a societății. Înțelegem, desigur, că cele două aspecte ale funcției proiective a sociologiei nu pot fi în mod net și total separate, căci prognoza privitoare la dezvoltarea de ansamblu a societății se construiește din anticipările privitoare la dezvoltarea diferitelor laturi, domenii, paliere ale vieții sociale (deși nu se reduce la simpla însumare a acestora). Dacă acceptăm—la îndemnul multor autori contemporani— caracterul prin excelență totalizator al viitorologiei actuale, necesitatea de a se urmări elaborarea unor imagini globale asupra perspectivelor devenirii sociale, a unor imagini în care dezvoltarea diferitelor ramuri ale activităților omenești să fie surprinsă sintetic, nu vom putea să neglijăm

aportul specific al sociologiei, în speță al teoriei sociologice generale, prin excelență sintetizatoare.

Predicții parțiale și predicție globală: există o deosebire principală între acestea. În variate domenii ale tehnicii și științelor, predicțiile se pot elabora prin extrapolare, pe temeiul cunoașterii tendințelor de dezvoltare a domeniilor respective și luîndu-se în considerare numai — sau aproape numai — curbele proprii de dezvoltare ale acestora. Cu cît domeniul vizat este mai restrîns, cu atît șansele de exactitate a predicțiilor sînt mai mari, mai ales dacă ele se referă la un viitor relativ apropiat. Problema se schimbă îndată ce se are în vedere nu un domeniu particular, ca evoluția probabilită a producției de oțel, situația rezervelor de cărbune peste trei decenii, producția de computere sau creșterea numărului de persoane în vîrstă în populația unei țări, ci dezvoltarea viitoare a societății ca sistem global. Prospectiva socială nu se poate însă rezuma pur și simplu la însumarea predicțiilor tehnico-științifice parțiale; ea trebuie să fie și economică (sintetizînd datele privitoare la factorii tehnici, științifici, demografici), și culturală, și politică și — în cele din urmă, și pe temeiul tuturor acestora — și sociologică. Există, indiscutabil, o logică lăuntrică a dezvoltării oricărui domeniu al tehnicii și al științei, dar există, tot atît de indiscutabil, și o condiționare socială a evoluției tehnico-științifice a societății în ansamblu; structurile sociale, instituțiile jocul intereselor contradictorii ale variatelor grupuri și unități sociale influențează adînc asupra opțiunilor și priorităților tehnico-științifice, prin urmare predicțiile întemeiate doar pe studiul logicii lăuntrice a domeniilor particulare riscă să fie aberante prin unilateralitate. Există o varietate de studii prospective care fac în mod premeditat abstracție de mutațiile care pot să survină în condițiile sociale în care se desfășoară fenomenele studiate; acestea seamănă cu calculele obișnuite în tragerile anti-aeriene bazate pe „ipoteza fundamentală“ că ținta nu-și va schimba altitudinea, direcția și viteza din clipa determinării elementelor tragerii și pînă la „întîlnirea“ cu proiectilul. Însă „ipoteza fundamentală“ a evoluției viitoare a societății pe o linie ce ar conserva în mod nedefinit structurile sociale și raporturile de forțe actuale pe plan universal nu pare a fi operantă; fața lumii s-a schimbat atît de mult, structurile sociale au suferit

transformări atît de adînci în atît de multe țări ale lumii, modul de viață, climatul social general s-a schimbat atît de mult în ultimele decenii, încît pare foarte puțin probabil ca ele să nu continue să se modifice substanțial și în deceniile viitoare. Astfel, predicțiile parțiale ar trebui probabil elaborate în „ipoteza fundamentală“ inversă, a unor mutații în principalele coordonate sociale ale dezvoltării tehnicii, economiei, mișcării demografice etc.

Eforturile de predicție globală prelungec pe cele de explicare sociologică a realității prezente. Funcția proiectivă a sociologiei apare în această perspectivă ca o întregire a funcției sale orientativ-ideologice ce constă — cum scriam în alte ocazii — în dezvoltarea conștiinței sociologice a oamenilor, adică în contribuția sa la conștientizarea în înalt grad al relațiilor necesare dintre viața indivizilor, „soarta“ lor pe de-o parte, caracteristicile structural-funcționale ale societății în care ei trăiesc, și marile probleme social-istorice, pe de altă parte. De fapt, fiecare individ uman e conștient cel puțin de o anumită conexiune a relațiilor sociale ce se țes în jurul, în imediata apropiere a persoanei sale. Conștiința sociologică este conștiința interdependențelor generale, inaccesibile simțului comun, a conexiunilor pe planul global al societății date. Numai conștientizîndu-și în înalt grad poziția în sistemul atît de complex al tuturor acestora, participarea individului la modelarea, controlul, modificarea lor se poate ridica la nivelul acțiunii finalizabile. Dezvoltarea conștiinței sociologice a maselor înseamnă deci ridicarea conștiinței comune cît mai aproape de nivelul conștiinței sistematice, de înțelegerea științifică a realității sociale. Viitorologii prevăd pentru viitoarele decenii depășirea barierelor ce despart pe oamenii obișnuți de oamenii de știință. Nu credem că acest proces poate și trebuie să se refere numai la cunoștințele despre natură și la cele tehnice; omul viitorului trebuie, de asemenea, să gîndească despre societate și despre sine, despre relațiile dintre sine și societatea sa, în termeni științifici și în modalitatea științifică.

Abordarea sociologică a dezvoltării viitoare a societății și dezvoltării conștiinței sociologice poate contribui la orienta-

rea activității sociale, accentuînd probabilitatea activității sociale participative în detrimentul celei manipulate. Nu este lipsit de interes să constatăm, în literatura viitorologică mondială, prezența notorie a acestei teme. Într-o seamă de lucrări de mare circulație se enunță, într-un fel sau altul, posibilitatea și necesitatea ca prospectiva socială să contribuie la depășirea structurilor tehnocratice, să înarmeze cercuri cît mai largi ale societății cu orientarea teoretică necesară participării conștiente la rezolvarea problemelor sociale. Constituie desigur o altă chestiune modul în care se reprezintă sau se prezice realizarea acestui proces. O bună parte a literaturii occidentale pe această temă este grevată de iluzia că participarea maselor largi la rezolvarea efectivă a problemelor sociale, la conducerea generală a societății ar putea fi realizată prin adaptarea actualelor structuri social-politice, deci fără schimbări revoluționare, sistematice, fără depășirea istorică a sistemului capitalist. Dimpotrivă, experiența istorică confirmă într-un mod tot mai evident adevărul concepției marxiste după care numai restructurarea socialistă a societății deschide perspectivele participării reale a oamenilor muncii — a unor cercuri largi, a majorității și apoi a totalității lor — la conducerea efectivă a treburilor publice. Realizarea acestei tendințe și cerințe a contemporaneității este misiunea istorică a democrației socialiste. În Raportul prezentat la Conferința Națională a partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază pregnant acest fapt: „Trebuie să acționăm pentru a făuri un om cu cunoștințe multilaterale, capabil să înțeleagă, să interpreteze și să folosească legile obiective ale dezvoltării sociale în fiecare etapă a evoluției societății, să acționeze cu fermitate pentru transformarea revoluționară a lumii“. În această formulare se împletesc organic cerințele de sporire a gradului de înțelegere a relațiilor sociale, de anticipare a dezvoltării sociale și — pe acest temei — de participare a maselor la organizarea și conducerea rațională a propriei lor vieți, la formarea propriului lor viitor.

Andrei ROTH

FLORILEGIU OVIDIAN

Cel mai răsfățat poet al Romei, dar și cel mai nefericit pînă la urmă, Publius Ovidius Naso încheie strălucit un capitol de o avîntată dezvoltare a literaturii latine. Scînteietor, fără profunzime, însă, în prima fază a proficiei sale activității literare, devine elegiacul grav și plin de răscolitoare meditații asupra destinului, după experiența dure-roasă din ultimii săi ani de viață.

Data nașterii lui coincide cu formarea celui de al II-lea triumvirat, după lupta de la Modena (43 î.e.n.), eveniment ce avea să facă imposibilă resurecția libertăților republicane. Nu a cunoscut, deci, decît din auzite zburciunile și amărăciunile războaielor civile. Ideea de libertate era pentru el un cuvînt gol de conținut, spre deosebire de Vergiliu și Horațiu care apucaseră alt climat politic. Lui Ovidiu i se părea naturală moli-ciunea generației lui, înclinările ei hedoniste, după îngrădirea domeniului activității publice de către Octavian.

Scutită de grijile traiului, clasa dominantă a Romei își risipea energia disponibilă într-o superficială cultivare a literaturii și filozofiei, în cazul cel mai bun, dacă nu lăsa loc manifestărilor sale vicioase, pe calea efeminării și dezmațului. Încă de pe atunci au prins să apară stigmatele unei vieți relaxate: întreceri în eleganțe vestimentare de gust discutabil, abuzul în ornamentarea cu aur și fildeș a vilor din cartierele „distinse” ale Romei, unde pluteau arome rare venite din Orient, cu feluri de bucate scumpe și libații bachice de cea mai aleasă proveniență, — plimbările prin portice sau de-a lungul căilor cetății, în echipaje elegante, precum și suita celorlalte ieșiri mondene ale vremii, printre care manejul erotic se impunea pe primul plan. Trăind în mijlocul unei societăți libertine, vibrînd la unison cu aceasta, Ovidiu, (care își ratase din lipsă de vocație ocupațiile de ordin public) ajunse fără efort „cîntărețul inspirat al amorurilor line”, cum se va caracteriza mai tîrziu, el singur. Dotat cu o extraordinară facilități de compunere, nedezmîntită pînă la capăt, dovedind înclinație spre verbalism, exacerbată de acțiunea retoricilor care-l formaseră, el face

deliciul societății mondene de pe atunci, fiind admis și de către cercurile palatului.

În legănarea unor cadențe asemănătoare cu plutiri pe ape leneșe, în ritm uniform de lopeți ce poartă o luntre, sub ceruri de incantații magice, se desfășoară melodiile primelor lucrări de seamă ale poetului nostru: „Amorurile” și „Arta iubirii”, poeme pentru care August, făuritor de epigrame mult mai licențioase, avea să-l tragă la răspundere...

Ovidiu, după modelul altor reprezentanți ai genului, își concentrează culegerea de poezii „Amores”, în jurul Corinei, făptură prin care își ilustrează eroticismul, ca o rezultată a experienței lui în materie. Bineînțeles, goana după satisfacții ușoare, nu-l fac să depășească efuziunile de mod alexandrin provocate de incitarea simțurilor.

Absența emoției adevărate este manifestă și în cea de-a doua producție a seriei erotice „Ars amatoria” sau cu altă titulatură de esență didactică „De arte amandi”. În intenția lui Ovidiu, această lucrare era, formal, un fel de manual de inițiere erotică, închinată amorului liber, deși, după toate probabilitățile, așa-zisul tratat al artei seducerii femeilor, se reducea, în fond, la un act de fanfaronadă a tînarului de 27 ani, care voia să epateze lumea cu strategia lui pe plan erotic.

Conducerea politică însă, monopolizată de către August avea altă părere: intervenția unui asemenea tratat dădea primă de încurajare disoluției moravurilor și așa destul de accentuată. Din nevoia de-a atenua discreditul ce i-l aduceau poeziile frivole în ochii oficialității, Ovidiu scrie o nouă lucrare „Remedia amoris” (Leacuri contra dragostei) unde retractează în mod indirect, afirmațiile nocive din „Amores” și „Ars amandi”. Mai mult încă, trebuia să expieze admirația prea mare ce-o arăta pentru dărmătorul de zei Lucrețiu. Calea aleasă de el trecea prin ținuturile literaturii cu subiect religios, apreciată de August pentru oportunitatea ei politică.

Recucerirea înaltelor favoruri pierdute nu o poate realiza decît în parte. August îi suspectea-

ză bunele intenții, observînd chipul profan în care tratează poetul teme grave, religioase. Ovidiu nu se dă îndărăt a face spirite, nici cînd examinează din punct de vedere politeist, în cele 15 cărți ale „Metamorfozelor”, geneza și desfășurarea legendară a universului.

În postura aceasta de teolog epic, Ovidiu vaticinează elegant, încîntînd ca artist, dar fără niciun pic de suflu mistic într-o zonă unde cel angajat trebuia să mimeze aparențele pietății. Strămutările miraculoase ale oamenilor în animale, în plante și stînci, îi dau prilejul să brodeze, de fapt, atrăgătoare poeme laice din lumea basmului pe canavaua miturilor, destul de instabilă. Metamorfozele abundă, bineînțeles, de element erotic, unde se analizează mai serios dinamica pasiunilor, în ciuda grandilocvenței, obsesie veche a poetului.

Cea de-a doua operă menită să contribuie la așa zisa „regenerare religioasă”, trebuia să fie „Fastele”, cîte o carte de fiecare lună a anului, — în realitate numai șase, plecarea precipitată a poetului în exil, curmînd firul celorlalte. „Fastele” descriu fără prea mare aparat stilistic, originea și ceremoniile sărbătorilor romane. Expunerea, deși cursivă, nu are aproape deloc avînt poetic.

Privit în lumina a ceea ce a creat pînă în exil, Ovidiu ar fi rămas în amintirea viitorului drept un scriitor talentat, dar lipsit de o perspectivă mai largă asupra vieții. Într-adevăr, poetul adoptînd subiectele și procedeele școlii alexandrine, nici în „Metamorfoze” nu trecuse cu mult peste nivelul atins în poezia galantă, care le precedea. Epica lui se resimte de carențele artificiosului decadentei. Incontestabil, felul lui de a descrie lucrurile avea multă grație, fără a produce însă o impresie mai profundă.

Ca și în viața romanticului francez Musset, mîna înfîplării își ia sarcina să-i abată mersul către asprele suișuri ale creștelor: dezastrul apare la o cotitură greu de suportat pentru un om ce nu cunoscuse pînă atunci adversitățile destinului. Tragicul relegării pe meleagurile

Ettore FERARI :

„Ovidiu”

Sciției Minore, printre strămoșii noștri geți de la Tomis, îl zguduie peste măsură. Aici poetul avea să întîmpine, spre marea inimii întristare, duritatea suferinții ce i-a măcinat făptura telurică, dar a dat în schimb relief sufletesc, artistului.

Ovidiu nu se lasă pradă unor lamentații banale: elegiile din „Tristele” sau „Scrisorile din Pont” — sînt pagini stropite de lacrimi arzătoare, pe care năvala amintirilor și decorul unde își ducea acum existența poetul nu fac decît să le înteească și mai mult. Obiectivul fixat este invariabil același: să determine pe împărat, dacă nu să-i deschidă porțile Romei, printr-o iertare totală, măcar să-i îndulcească exilul.

Aceste implorații lirice, însoțite de evocarea plaiurilor dintre Pontul Euxin și Danubiu ne

sînt de mult folos: pe calea aceasta, luăm cunoștință de realitățile pămîntului nostru getic, în ipostaza de acum două mii de ani. Neintenționat sau conștient, poetul îngroașă adeseori liniile peisajului.

Poetul scump inimilor noastre va fi din nou evocat în acest sfîrșit de august, de cei mai de seamă specialiști în cadrul unui congres internațional (Ovidianum) reunit pe litoralul Mării Negre. Această manifestare strălucită, își crestează punctele ei de foc, în conștiința elevată a noilor noastre așezări, drept mărturie a înfloririi pe care o trăiește urmașii de astăzi, ai geto-romanilor pereni.

Text și tălmăcirii de

Petre STATI

Povestea lui Narcis *)

Fără mil era izvorul, argintiu, cu unde clare,
Nu-l știuse nici păstorul, nici din munte capre rare,

Turmele și fiare crude, paseri nu l-au tulburat
Și nici ramură de arbor acolo n-a lunecat...

Pajiștea cu umezeala-i, ce pica pe mal aproape,
Se-ntrecea să-ndestuleze netezimea astei ape...

Umbra semănată-n juru-i o făcea să nu îndure
Para soarelui prea tare, domolită de pădure...

Obosit, aicea Narcis și de setea de-a vina
Și de-a arșiții dogoare, așternut își căuta...

Poate-a fost și frumusețea locului ce-l fascina
Cu ademenirea apei care mintea îi luase...

Pe cînd se-adăpa din unda-i, se simți de-un chip atras,
Umbra fără trup, din undă, năzărire fără glas...

Inima, din nălcirea-i, fără veste se aprinde,
Înlemnit de-un chip din undă, spre imaginea lui tînde...

Ca o marmoră de Paros, stă plecat asupra apei
Ochii lui din val sînt stele, iar lumina lor aproape-i...

Captivat de însuși chipu-i, el se soarbe în extaz,
Phoebus și cu Bacchus, plete au așa... Senin obraz...

Semănînd a fildeș gîtul de copil cu puș pe față,
Albul lui ca de zăpadă se înmoaie în roșeață...

Însuși el se minunează de ce are minunat,
Dorul către el, îl mină plin de zor, necugetat...

Narcis una cu-adoratul, fără margini se adoră...
Foc de el aprins îl ard-n orice clipă, orice oră...

Ce săruturi nu trimite undei care l-a mișnit,
Brațele-n deșert muindu-și spre grumazul îndrăgît...

Nu-și dă seama de ce vede, vîzul flacăra-i rănește,
Dintr-o plămuire goală, patima-i mereu sporește...

Un iubit ce crezi tiranic, în icoanele fugare,
Mută-ți doru-n altă parte: de-ntorci capul, visu-ți moare.

Stă și umblă asemănarea-ți ogîndită de izvor...
Dacă poți să pleci, vei duce-o în rotundul zărilor...

Dar nici foamea și nici somnul, de izvor nu-l depărtează,
Spre contururi iluzorii, cotă fața-i pururi trează...

Ochii lui căzîndu-i pradă, zi de zi se-afundă-n moarte...
Pajiștii cu flori îi lasă obositu-i cap să-l poarte...

Noaptea îi închide ochiul, de un farmec gol, răpus...
Trupu-i zburciunat într-una, cine știe unde-i dus?...

S-a găsit un trup, ci floarea care locul i-l luase:
Galbenă întunecată, albe foi în jur, lucioase.

*) din „Metamorfoze”.

Primăvară elegiacă *)

Vîntul cald înmoaie frigul, spun bătrînii tomitani
Că n-au mai văzut o iarnă așa lungă, de mulți ani.

Sub vegherea celui care n-a adus la țîrm pe Helle,
Timpul nopții și al zilei măsurat acum la fel e.

Cete de băieți și fete, numai zîmbete, pornesc
La cules de viorele ce-n sălbăticia cresc.

Flori de cîmp, multicolore, fața pajiștii o scaldă,
Glas stîngaci de cuc vestește primăvara prin livadă.

Ca să spele vina maicii fără suflet, din trecut,
Leagăn și sălaș sub grindă, rînduneaua și-a făcut.

Pinea ce-o adăpostește brazda negrelor ogoare,
Își desprinde colțul moale și zimbește către soare.

Unde-i vreun palmac de vie, foi din muguri își fac loc
De la țîrm pînă departe n-ai să dai de vii, deloc...

Unde-s pomi, pe orice creangă seva, mugurii desface,
Dela țîrm pînă departe n-ai să dai de pomi și pace...

Tot acum la Roma cade un răgaz de sărbători,
Jocuri — lung șîrag — deșartă forul de cuvîntători:

Alergări de cai și harțe ori cu săbii, ori cu suliți,
Fugi de-a rostogolu-n cercuri, pe-ale stadiilor uliți,

Scena-i plină iar de viață: se aprind acum în ropot
Mii de-aplauze din inimi ce-au uitat de-al zilei tropot...

Pe cînd tac tustrele foruri, trei și teatrele vuiesc.
Pe acei ce-s azi la Roma, Doamne, cît îi fericesc!...

Azi aici răsună doară dezghețatele talazuri.
Limpezi sloiuri întărite nu se mai dezbat din iazuri.

Nu mai stă sub gheață marea, nu mai mină vre-un bouar
Peste-o Dunăre de lespezi, scîrșit greoi de car.

Totuși cite-o navă prinde pe la noi să se abată —
Oaspete pe țîrmul pontic, prora bine încheagată!

les și eu grăbit-nainte-i, dau binețe la năieri,
Îi întreb din care parte au venit, cu ce dureri.

Drept vorbind, minune mare cînd nu sînt din țări vecine
Ce brăzdează fără teamă undele știute bine...

Rar năier să treacă marea, din Italia, aici
Unde n-ai pe coastă golfuri, port în ele să ridici...

De va fi știind vreunul grai elin sau latinește,
Cu aceste vorbe scumpe, inima îmi mulțămeste!

Prin strîmtori și mări înguste de-a ajuns aici, pe zei
L-a avut cu el alături, Austrul i-a fost temeii.

*) din „Tristele”

ȘKLOVSKI

A trecut aproape neobservată de critică apariția în românește a memoriilor lui Viktor Șklovski: A fost odată (traducere de Inna Cristea, editura Univers). E destul de curios, dar se pare că va trebui să ne mulțumim, până când vom înregistra traducerea operelor teoretice ale formalistilor ruși, cu scrierile lor ne-teoretice; și pe Iuri Tinianov l-am cunoscut, acum trei ani, prin niște (e drept, excepționale) nuvele istorice...

În antologia lui T. Todorov, Teoria literaturii (1965, Șklovski e prezent cu două texte, Arta ca procedeu și Construcția povestirii și a romanului, din Despre teoria prozei (ed. I—1925, ed. II—1929). Primul dintre aceste două studii a jucat, se pare, un rol de manifest, Șklovski fiind considerat șeful grupului formalist în prima perioadă a activității acestuia; al doilea reprezintă o contribuție fundamentală în domeniul poeziei, domeniu în care formalistii au excelențat, grație și lui Eihenbaum, Propp, Tinianov. Actuale rămân și ideile lui Șklovski privind evoluția genurilor, rolul convențiilor, al automatismelor, importanța criteriului noutății etc. (Todorov afirmă că teoria informației „reinvie” în chip surprinzător anumite teze ale lui Șklovski și că un Norbert Wiener face, în această perspectivă, figură de autentic formalist). Șklovski este și autorul a numeroase eseuri polemice, al unor romane istorice și al unor studii consacrate lui Dostoievski și Tolstoi; apariția în 1970 la Gallimard, a marii sale monografii Tolstoi (două volume) a avut un deosebit ecou, comparabil cu acela stîrnit de cărțile lui Bahtin despre Dostoievski și Rabelais.

Memoriile lui Șklovski reprezintă, în primul rînd, o pasionată reconștituire a vieții literare moscovite și petersburgheze din primele decenii ale secolului nostru. Sintem introduși într-o atmosferă extraordinară, de o fantastică efervescență, prin excelență avangardistă și revoluționară; boema — căci ea exista și acolo — nu are mai nimic din pitorescul pestrî și deseori provocator al, să zicem, mediilor artistice pariziene din aceeași perioadă; sînt mult mai puțin numeroși ratații de profesie, originalii spectaculoși dar lipsiți de calitățile care ne-ar determina să le admirăm și ciudățeniile; puțini la număr sînt și infrinții, iar cei ce abdică-totuși în fața vieții o fac cu demnitate, evitînd penibilul. Originalitatea vieții literare descrise de Șklovski rezidă, înainte de toate, în ciudata simbioză dintre două orientări în aparență divergente: pe de o parte ceea ce s-a numit mai tîrziu „formalism”, și care însemna de fapt o încercare de a studia riguros și științific fenomenul artistic, și, pe de alta, avangarda poetică, o avangardă cu îndrăzneală și inițiative uimitoare reușind să fie nu numai sincronă cu avangardele din alte țări, ci să și prefigureze orientări dintre cele mai fertile ale artei contemporane. Secretul stă în voința acestor oameni de a înfăptui schimbări: schimbări în modul în care receptăm și comentăm literatura, schimbări în înțelegerea menirii și esenței poeziei, schimbări în film teatru, pictură etc. Iar această febră innoitoare se asociază unor prefaceri istorice de o amploare unică: războiul, Revoluția, confuzia și frîntările interne, sacrificiile materiale și spirituale. . . .

Așadar, urmărîm activitatea „Opoiaz”-ului, adică a „Socetății pentru studierea teoriei limbii poetice”, a cărei existență este, pentru un timp inseparabilă de aceea a mișcării futuriste (Hlebnikov, Maiakovski, Burluk); e greu să ne facem, din relatările lui Șklovski, o idee exactă asupra meritelor „Opoiaz”-ului, pentru că autorul e prudent în considerațiile sale și, cu toate că prezintă unele aspecte teoretice mai importante, își drămuiește aprecierile, ba chiar își face de cîteva ori „mea culpa”. Memorabile rămîn portretele: Iakubinski, Brik, Tinianov, Eihenbaum, Polivanov. La fel de eroică și de pasionată apare perioada „Lef”-ului; este epoca în care se realizează cea mai entuziastă și mai romantică legătură între Revoluție, avangardă artistică și teorie literară. Epoca în care revista publica un exercițiu de analiză retorică avînd ca obiect de studiu discursurile lui Lenin; epoca în care Jakobson scria că istoria literară și-a găsit, în fine, eroul: „... structura operelor literare ca atare”; epoca în care, în filmele lui Kuleșov, un cow-boy călărea pe străzile Moscovei; epoca în care, însuflețit de ideile „excentrismului” („procedeu de luptă împotriva procesului neobservat de dispariție a agitației molcome din viață”) Eisenstein punca în scenă spectacole burlesc-absurde, anticipînd reprezentările suprarealiste. Din paginile memoriilor lui Șklovski prind viață, și acum, figuri marcante: Maiakovski, Aseev, Pasternak, Kirsanov, Blok, Gorki, Belii, Esenin. . . .

Cartea reunește, de fapt, mai multe scrieri, care-dintr-un mozaic de amintiri și notații discontinuente-reușesc să închege tabloul unei epoci: A fost odată e o autobiografie care se așcheie o dată cu sfîrșitul primei tinereți, o autobiografie asemănătoare cu Cuvîntul lui Sartre; Zoo sau Scrișori nu despre dragoste e un intermezzo liric, dedicat Elsei Triolet și scris într-un moment de cumpănă din viața scriitorului (exilul la Berlin); Despre Maiakovski cuprinde datele cele mai bogate despre „Lef” și se oprește, bineînțeles, îndelung asupra lui Maiakovski-omul și poetul; o ultimă secțiune, Prieteni și întîlniri, evocă mai ales cîteva mari cineaști (Eisenstein, Dovjenko), pe care memorialistul i-a cunoscut încă din vremea cînd studiourile se numeau „fabrici cinematografice”. . . .

Încercînd să caracterizăm tehnica și stilul acestor memorii, nu putem ignora declarațiile programatice ale autorului: „Două primejdii îl pîndesc pe cel care începe să-și scrie amintirile. Prima să introducă în cele scrise eul său de astăzi. Asta înseamnă că ai știut totul dinainte. Ea ca și cum ai fi citit în trecut zărele de astăzi. Ai fi văzut în multime cine sînt capii. Ai fi fost conștient de greșelile timpului și îți-ai fi dat seama care e drumul principal. (. . . .) A doua primejdie: depănînd amintirile, riști să rămii numai în trecut. (. . . .) Trebuie să scrii despre trecut fără să te introduci în el pe tine cel de acum, dar privindu-l prin perspectiva zilei de astăzi”. Șklovski nu respectă rigorile cronologiei, pare a se lăsa în voia capriciilor memoriei. Surprinzînd și folosirea insistentă a repetițiilor, și lirismul uneori abundent: cred că, în aceste memorii, un poet care s-a reprimat își ia revanșa asupra teoreticianului.

AI. CĂLINESCU

S e ridică întrebarea dacă rapida sincronizare cu fenomenul literar european nu implică în cazul naturalismului nostru o anomalie. Ar fi vorba despre faptul că în timp ce naturalismul francez, de exemplu, tranșează rivalitatea cu alte curente, naturalismul românesc, aidoma romantismului nostru sau realismului, filtrează sugestiile celorlalte formule fiind, dacă nu bipolar, în tot cazul „deschis”, infuzat de romantism și de realism liric. Constatarea relevă, încă odată, sigiliul personalității curentului la noi, puterea lui de a epuiza motive și teme cenzurate de spiritul măsurii și al echilibrului.

Cu aceasta surprindem o calitate de substanță a naturalismului românesc, „Felia de viață” nu înseamnă în cazul scriitorilor români adoptarea limbajului ambiguu care pe de o parte reclamă reproducerea fidelă a realului, iar pe de alta bruscarea lui prin anchetarea laturilor care exală mirosuri putrede și exasperează prin violența impresiilor.

Fascinația pitorescului suburban și a patetismului justițiar nu-i lasă indiferenți pe G.M. Zamfirescu, Carol Ardeleanu sau Al. Sahia. Atenția lor este soliciată de poezia tristă a interiorului domestic sărăcăcios, de iubiri sugrumate sub povara șomajului, de comprîmări psihice avînd drept pretext idile eșuate lamentabil. O bună bucată de vreme revolta scriitorilor păstrează un ton elegiac, punînd surdina simțirii îndurerate. Natura eruptivă a temperamentelor dostoievskiene le rămîne străină. Sintem departe de clocotul revoltei lui Zola din *Germinal*.

Însă nu trebuie să se înțeleagă de aici că avem de-a face cu o limitare și că naturalismul românesc suferă de debilitate.

Evoluția curentului înregistrează în literatura română interesul pentru poezia fiziologică, mai mult decît repulsia față de manifestările organismului. Este și normal să se constate acest proces, cîtă vreme nici măcar Ion Călugăru sau, la pragul de sus, Hortensia Papadat-Bengescu nu sacrifică frumusețea întruchipării omeniești declasării lugubre. Nefericirile intelectualilor respinși de societate și dramele muncitorilor maltratați în ateliere insalubre inspiră paginilor bogate în detalii care zugrăvesc mizeria morală, patos protestatar. Dar, cu puține abateri, naturalismul românesc nu cultivă imaginea crudă, impudică, mistuită de detracare. El surprinde spectacolul declinului social și mai puțin pe cel strict biologic. Iar cînd o face, observația se oprește cu predilecție la alterarea comportamentului și la sensibilității fără a coborî pînă la deslușirea componentei obscene. Se poate afirma că, în general, autorii noștri naturaliști, de la Delavrancea la Eugen Barbu, furnizează, în unele momente, constrînși de procesul dezumanizării, caracterizări dure, intens colorate, scabroase mai niciodată. Chiar cînd personalitatea tumultuoasă a artistului se înfrînează mai greu, notele naturaliste au sobrietate. Ele nu-și refuză însă lirismul, mărturia sentimentelor. Proza naturalistă se susține în peisajul literar prin observația socială, prin cea clinică numai cînd este produsul atracției particulare pentru tematica bolii. Hortensia Papadat-Bengescu este un astfel de caz, tot așa cum la Ghib Mihăescu halucinația, impulsurile subconștientului dezvăluite prin istoricul unor cazuri rare și ciudate se leagă de nevoia scriitorului de a descărca în fapte de creație dispoziții emotive și imaginative irepresibile

Introducere la naturalismul românesc

Henri ZALIS

S-a înjghebat astfel o mișcare care a adresat obiecțiile ei societății. tot astfel cum i-a destinat observații morale de tip meliorist. Probabil că o asemenea conformație internă a ferit naturalismul românesc de crisparea negației debusolate, după cum i-a asigurat o tensiune mijlocie, culminația mizantropică sau nefericirea dizgrațioasă absentînd.

Ce drum a ales naturalismul în circumstanțele antebelice rămîne de văzut. Deocamdată putem nota că în literatura românească el a ocolit poezia (nu și pe Tudor Arghezi) și teatrul (excepție face Mihail Sorbul) și s-a deschis numai evocării epice a lumii orașului. Mahalaua a asigurat tranzacția auzurilor de la materialul de inspirație rurală spre cel citadin. Liviu Rebreanu s-a exercitat într-un fel pe plan intermediar, accentele naturaliste preilejuate în *Ion* sau *Răscoala* fiind menite să releve nu primitivismul țărănesc, cît complementul sumbru al unei existențe alterate fundamental de spoliere și profit.

Am menționat acest exemplu pentru a identifica una din particularitățile școlii românești. Umanismul face pereche cu naturalismul românesc, chiar și atunci cînd e vorba de cazuri deșperate, de mari deformări sufletești. El are o temelie etică și o vie receptivitate pentru crizele sufletelor dezmoștenite, contaminate de uscăciunea lumii în care trăiesc. Impasul acestora, incomparabil mai adînc decît carenta onora din individualitățile balzaciene, gata să cucerească prin luptă un loc sub soare, este colectiv. El încarcă cu o gravă neliniște cerul istoriei de după anul 1900.

În schimb, responsabilitatea neconformistă pe care și-o asumă naturaliștii noștri este de altă natură. Ei nu vîd (nici G.M. Zamfirescu și nici I. Peltz, C. Ardeleanu sau, la cealaltă ertremă, Hortensia Papadat-Bengescu) amenințarea eternci decăderi în fiecare din actele personajelor cu care dialoghează. Mai de grabă ideea lor dominantă este ideea șanseii. Ceea ce ei modelează în linia succesiunii faptelor tînde să releve încercarea eroilor de a forța mîna destinului. Sigur, nu e de tot ortodoxă această idee, fiindcă ea nu ține seama deajuns de fatalitatea biologică. la rîndu-i decisă de ereditate. Dar are anvergură și favorizează jocul evaziunii din mediocritate. Numai că, așa cum o știm din romanele ciclului Rougon-Macquart, reușitele sînt parțiale și labile. În contrast cu aceste reușite izolate stă eșecul total al clanului Hallipa, viciat de boli și destrămat de vrăjmășii. Mecanismul laborios pus în mișcare pentru a produce tabloul unei societăți sfîrșite prin a întocmi actul ei de deces.

Din complexa galerie a ciclului zolist, naturaliștii români

au tras cel puțin o concluzie. N-au luat în considerare doar drama populară cu corolarul ei, pesimismul radical, ci și elanul celor oprimați, speranțele lor de a scăpa de sărăcie. Ca atare, ei n-au rămas la o pictură mizerabilistă.

Naturalismul românesc este plural (Altfel spus, neîngrădit de o singură experiență, dispus să nareze fără scepticism), demonstrativ (dar nu tezist) și pitoresc. Descoperirea lui se exercită pe două planuri: în cel al periferiei (categorie citadină pe care o colorează cu un fel de exotism sentimental) și în cosmosul tranzației ce face punte între studiul bolii și cel al inerției înjositoare (vezi literatura Hortensiei Papadat-Bengescu). Se declanșează o imensă și tăcută agitație sortită să explice cum oamenii pier psihologic și numai apoi și biologic, moartea lăuntrică, mai discretă, preluînd, ca un fulgerător scurt circuit, dispariția propriu zisă.

Formula literară a naturalismului românesc e atrasă, am mai spus-o, de universul periferiei. Aici sălășluiește unul dintre punctele forte ale curentului. Nu este vorba de o slăbiciune pentru ambianța interlopă, cît credința — de sorginte dostoievskiană — că lumea îngrămădită aici are, în ciuda gesturilor necioplite și a limbajului neplivit, generozitatea și simțul demnității. Vibrația romantică o animă și îi determină acea eficientă vitalitate, o vitalitate a disperării și curajului, care acoperă un colcăit de patimi și un tumult de așteptări neîmplinite. Coeficientul de realitate este în mediul oamenilor „de la fund” atît de concentrat, încît nici nu mai e nevoie de ficțiune. Realul copleșește emoțional ficțiunea și, sub unda de șoc a impresiei pe care ne-o lasă, rectifică orice aluzie la pitorescul pretins al disoluției. Adevărul este dat în vileag, iar pitorescul rămîne la suprafață — ca un adaos introdus de afară. Reabilitarea periferiei prin naturalismul românesc a însemnat o atitudine estetică. Adoptînd-o, scriitorii noștri interesați fac o operă ontogenetică utilă, dar pun totodată bazele anchetei sociale și morale, cu urmări excepționale pentru modernitatea demersului epic. Mediul suburban ne duce către o zonă întinecată a vieții și permanent încordată a existenței, dar și spre un spațiu al răzvrătirii sufletești și fidelității. Cum nucleul citadin este corupt de capitalism, periferia îndeplinește rolul unui baraj în calea abjecției și trădării. Ea își deschide ecluzele pentru a lăsa să treacă jeturile de apă curată, oprind dejecțiile, în sens invers, ce îi vin dinspre lumea „bună”.

Se va înregistra, în aceste condiții, pe de o parte o diferență de viziune în raport cu naturalismul francez, rus sau scandinav și, de asemeni, o mobilitate modificată a spectacolului social, accentul căzînd nu pe situația de efect sau pe replica scăpărătoare. Strigătul de iubire al domnișoarei Nastasia se înfîlnește cu suspinul inocent al cizmarului Gangu pentru a caligrafia conturul unor scene — focar de imponderabilă poezie și emoție sau interludii febrile fermentînd nerăbdarea, ambuscada și penitența. Ceea ce a reușit curentul să fie în literatura română ține de prefacerea aversiunii în ideal: dintr-o școală despre plătitudine și descurajare, el demonstrează complexiunea existențelor inferioare.

Cei care cu părere de rău deplîng aplecarea curentului spre boli de nervi și spre ispite venale să-și amintească faptul că naturalismul românesc, în ansamblul său, are întinderea unui ținut literar și că, pe lîngă înfățișarea urfului, a trivialului, mai apar și altele, de registru mai înalt și mai rezistent. Datorită acestora, termenul din dicționar, are substanța cu care investim gesturile îndrăznețe și inițiative imperioase.

Napoleon este vinovat de toate" afirmă cu minie Peter Tirier, misit de case din orașul vest-german Essen. Căci Onasis ar fi fost un om sărac în comparație cu neamul Tirier-ilor, dacă acum 175 de ani, Napoleon nu ar fi rechiziționat, fără prea multă vorbă, averea familiei.

Istoria fabuloasei averi începe cu peste 300 de ani în urmă, când armatorul grec Athanasius Tipaldi, salvat dintr-un naufragiu de tânărul său însoțitor Jean Thierry, l-a desemnat pe acesta unicul său moștenitor. În 1765, Thierry lăsa fraților săi mai multe palate în apropiere de Palatul Dogilor din Veneția, proprietăți funciare, bijuterii și bani gheață în valoare de 60 de milioane franci aur. Intrucât averea lui Tipaldi era revendicată și de rudele acestuia, a izbucnit un scandal în care au fost amestecate, printre alte persoane, chiar și dogi.

Napoleon a soluționat disputa, în 1797, într-un mod cu totul original: el a ordonat să se încarce banii și obiectele prețioase în 22 de care și să fie trimise, sub o escortă de 3.000 de soldați, la Paris. Pentru toate acestea, Napoleon a dat în schimb o chitanță care se păstrează și astăzi sub nr. 42080700 într-un safe al Băncii Naționale Franceze.

De 175 de ani, moștenitorii au intentat diferite procese pentru a intra în posesia bunurilor. În 1938 neamul Tirier-ilor s-a aflat la un pas doar de mult răvnita avere: statul francez s-a declarat dispus să plătească o parte din sumă moștenitorilor, cu condiția ca aceștia să emigreze în Franța și să plaseze capitalul acolo. Dar a izbucnit războiul, și proiectul a fost abandonat.

„Moștenirea“

„Astăzi, dacă ni s-ar face din nou această ofertă, în aceleași condiții, am fi nevoiți să refuzăm“, a declarat Peter Tirier, imputernicitul familiei. „Mulți dintre noi sînt, în prezent, persoane cu funcții înalte“.

Moștenirea lăsată de armatorul Tipaldi este revendicată acum de 130 de persoane care prezintă documente atestînd dreptul de posesiune. Familia Tirier a tras învățăminte din experiența trecutului. În cel de-al 173-lea an de luptă, ea a hotărît să renunțe la metoda răfujielilor izolate și să se unească pentru a-și atinge țelul. La ora actuală, 80 de membri ai familiei s-au constituit într-o asociație în fruntea căreia se află Peter Tirier. Într-o scrisoare adresată „prea stimaților co-moștenitori“, misitul din Essen și-a invitat rudele să participe la adunarea generală pentru

a conveni asupra tacticii de luptă. „Sîntem perfect conștienți de faptul că Franța nu poate plăti dintr-o dată cele zece miliarde, la care s-au adăugat 60 de milioane dobîndă și dobîndă la dobîndă în decurs de 175 de ani. Dar am fi de acord și cu o plată în rate. Mai mult, sîntem dispuși să ducem tratative în vederea acordării unei rente viagere fiecărui moștenitor, în valoare de 6.000 mărci pe lună“.

Faptul că Parisul n-a răspuns în ultimii ani la somațiile Tirier-ilor, i-a scos din sărite. Majoritatea membrilor familiei nu au nici pe departe o situație materială îngrijorătoare, dimpotrivă; și nici chiar misitul Peter Tirier nu o duce prea rău. „Dar trebuie, să mă gîndesc la cei doi fii ai mei, Andree și Peter-René“, declară el. „Vom lupta, chiar dacă ar fi ca lupta noastră să mai dureze încă 170 de ani“.

O delegație a Tirier-ilor a fost în repetate rînduri la Paris, pentru a duce tratative cu Ministerul de Finanțe francez. Deși sînt tratați cu indiferență, ei nu se dau bătûți. La 15 august 1969, cînd întregul Paris a serbat cea de-a 200-a aniversare a lui Napoleon, reprezentanții domnului Tirier, care numără acum 400 de persoane, au organizat un marș de protest. Și acțiuni de protest s-au desfășurat și după 1969, cînd moștenitorii au făcut diferite demersuri la foruri superioare franceze. Peter Tirier este totuși optimist. „Bunica mea, spune el, îmi zicea mereu: tinere, într-o zi ai să ajungi milionar. Cred că avea dreptate. Și voi ajunge. Cînd — nu știu, dar voi ajunge“.

S. R.

POȘTA LITERARĂ

RUGINĂ C. VASILE — Entuziasmul dv. pentru anumite teme lirice cere neapărat și o acoperire artistică. Poezia nu se împacă cu retorismul, cu declarațiile puerile. Vă propunem o atentă lectură a poeziei actuale și, mai ales, a celei patriotice.

RODICA DUDECEAC — Drumul de care ne vorbiți e cel al poeziei. Totul depinde de stăruința dv., de lecturile pe care o să le realizați în timp, de încrederea pe care o s-o acordați talentului. Poemul *Vraja* e cel mai bun. Poate meditați asupra lui și ni-l expediați din nou. E în structura lui o fină intuiție a stărilor erotice, dar și un abuz de limbaj prea comun, iar dacă nu ne înșelăm prea mult, și puțin indiferent la sensul poetic. *Singurătate, Gură* („Frintură de lună“), *Blaga* („Minune de dor / călător“) rămîn simple miniaturi lirice.

GRIGORESCU ION — Versificați cu multă precizie, dar sinteți foarte departe de vocile autentice ale poeziei. Compozițiile dv. au un limbaj foarte comun și nu se ridică la un nivel al publicării. Sînt texte care se reduc la simple constatați: „Stele sînt multe. / Dar care din ele este steaua mea. / Ce-mi călăuzește pașii?“. Poezia e cunoaștere metaforică, sentiment, o relevare sensibilă a lumii noastre interioare. Dv. priviți din exterior și de aceea totul vă iese sub nivelul publicării. Ca și la alți corespondenți — vă recomandăm o serioasă introducere în estetica poeziei (V. studiile lui G. Călinescu, Tudor Vianu, Liviu Rusu, Matei Călinescu, Ion Biberi ș.a.). E necesar ca mai întii de toate să știți cu claritate ce este poezia, să cunoașteți regulile ei de existență și apoi s-o cuceriți prin exerciții neîntrerupte. Vă dorim succes.

PAVEL TRAIAN — Trimiteți-ne două-trei schițe ca să ne putem forma o părere asupra posibilităților dv. epice.

VASILE I. POP — Poezii scrise cu oarecare îndeminare, multe versuri reușite, dar de publicat încă nu.

IRINA ȘTEFAN — Încercări timide de transcriere a unor reacții ale sensibilității. Un limbaj foarte sărac în metafore.

H. IONICĂ — Ne trimiteți cu o mare regularitate versuri. Ultimul plic e cu poezia *La Bicaz*. E prea retorică. Poezia trebuie să ne lase posibilitatea de a o tălmăci și nu de a o cunoaște de la primul contact. Versurile dv. au „calitatea“ de a spune totul fără nici o opoziție. Metaforele trebuie să înflorească ideile, să mărească impresia de adevăr liric, de trăire a sentimentelor. Textele dv. sînt mai mult un efort de a supune cuvîntul unei prozodii. Cînd veți reuși să depășiți această fază de descriere a temei poeziei — fapt inevitabil, se pare, la un începător — vă rugăm să ne mai trimiteți. Dacă o să existe un progres, publicarea va fi posibilă.

I. VALERIU — Ne cereți un răspuns categoric. Noi vă spunem, deocamdată, nu.

PAMFIL N. — Nu prea aveți dreptate, căci un debut trebuie să fie, atît în poezie, proză, dramaturgie, critică — un moment de maximă creație. Debutul e cea mai dificilă competiție a fiecărui tînăr scriitor. De reușita sau nereușita ei depinde consacrarea.

TUDOR ANA — Versuri sufocate de exclamații, de false ermetizări.

V. IORGU — Publicăm schițe de 4-5 pagini. E bine să fie dactilografiate sau scrise citet.

ANA MARIA CRISTEA — IAȘI — Poezia *Zbor* e prea declarativă și nu convinge. *Păpușa* e scrisă într-o stare de duioșie, de melancolie. Am reținut un text și vă rugăm să ne mai trimiteți și alte compoziții însoțite de o prezentare a dv.

GH. DUMITRU — Poeziile nu sînt izbutite. Păcătuiesc prin prea multă frazeologie.

SUPLINATOR

TIMP LIRIC

Poezia

Cuvintele — copii în haine de duminică — dansează ținîndu-se de miini.

lată-i, săltînd în ritmul muzicii izvorită din adîncul pămîntului, iată-i, săltînd în ritmul muzicii ce coboară pe raze de soare

Copii în haine cusute cu aur dansează și pașii lor mărunți îmi ating inima.

Ana Maria CRISTEA

file de arhivă

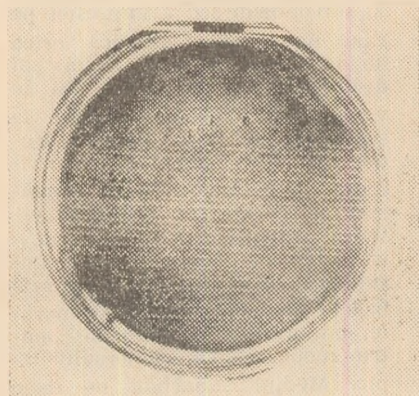
AUTENTICA BIOGRAFIE

„George Barițiu, fiu al preotului Ioan și Ana, mama. Născut în 12 24 mai 1812 în comuna Jucul de Jos, comitatul Cluj, în Transilvania. A studiat gimnaziul și Academia din Cluj; apoi Facultatea teologică de 4 ani în Blaj. A fost profesor de fizică în Blaj. A întemeiat prima școală comercială la 1836 la Brașov. La 1838 a înființat foaia politică GAZETA TRANSILVANIEI. A fost membru al Consiliului Național în 1848, zece luni, cît a durat rezelul civil în Transilvania. Mai tîrziu, pela 1863—1865, membru al Dietei la Sibiu, al Parlamentului imperial în Viena. Membru al Asociației literare în Transilva-

nia și al Academiei Române în București. Proprietar și redactor al ziarului politic OBSERVATORUL. Căsătorit cu Maria, născută Belisariu. Are în viață cinci copii: Victoria Maria Jurga, Jeronim, secretar la banca ALBINA, Aurelia, văduvă, A. Vadu, Octavia, măritată Stănescu, Maria Bontescu.

Gravura a fost executată la București, la 7 noiembrie 1883, de artistul N. Vlădica. Zece ani mai tîrziu — în 1893 — George Barițiu a murit.

Ion MUNTEANU

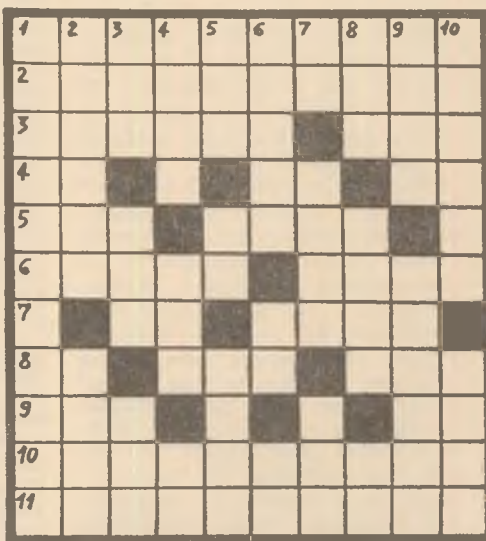

George Barițiu — acest mare duhovnic al poporului, cum l-a numit Nicolae Iorga — și-a scris, în cîteva rînduri, o scurtă biografie (pentru perioada 1812—1883), care i-a fost gravată pe capacul ceasornicului de buzunar, spre rămînerea a-minte a urmașilor:

DIN LIRICA EMINESCIANĂ

ORIZONTAL: 1. Poezie de mare valoare artistică publicată în iulie 1885 în „Convorbiri literare“ (3 cuv.); 2. Poezie...cu dedicație, datată 1869, 30 martie / 11 aprilie (3 cuv.); 3. „...cuib de-nșlepciune, / Care, cum rar se întîmplă, ca să mediteze pune / Urechile ce-s prea lungue...“ („Epigonii“) — „Inălțimile albastre /.../ Arătînd privirii noastre / Stele-n ceruri, stele-n valuri“ („Lasă-ți lumea“); 4. Laur! — Avocat (abr.) — Tei!; 5. Ipo-tești — „... și poetul“ (1872); 6. „...în vrav prostia imobilă“ (neart.) — „Dintre...de catarge“ (1880); 7. „Stau în cerdacul tău...“ !! — Il cheamă pe poet la ea „Pe fremătul de frunze...“ (pl.); 8. Operă — As! — At!; 9. Creangă...în creația eminesciană — Carte!; 10. „Un cer de stele dedesupt, / Deasupra-i cer de stele“ (pl.); 11. Capodopera eminesciană (1883, aprilie).

VERTICAL: 1. Poezie în care Eminescu deplînge plecarea unui „...amic / Supus amîndorura“ (4 cuv.); 2. Cel cu mintea „...ucisă de orgie, / Și putredă de spasmuri, și arsă de beție, / Și seacă de amor“ („Junii corupți“) — Autorul lucrării memorialistice „Amintiri de la Junimea din Iași“ din care fac parte capitolele „Sărmanul Dionis“, „Prietenia dintre Eminescu și Creangă“ și „Eminescu și Veronica Micle“; 3. Fluviu european — Afețiune pulmonară (abr.) — „Copii eram noi amîndoi...“ (sing.); 4. Sarcastic — sentiment manifestat de Eminescu împotriva... junilor corupți — „Veneția“ (fragment)!; 5. Urmărit de gheață — „Cu gîndiri și cu imagini“ — la „... care-a răsărit / E-o cale-atît de lungă. / Că mii de ani i-au trebuit / Luminii să neajungă.“; 6. Cel care „...zidea din visuri și din basme

seculare / Delta biblicelor sînte, profețiilor amare, / Adevăr scaldat în mite...“ („Epigonii“) — Mihai Eminescu — Refren 1 și 3!; 7. Cară! — A se avînta dorul „L-a patriei dulci plaiuri, la cîmpii-i rîzătorii“ („Din străinătate“) — Precum; 8. Ic! — Cătălin și Cătălina — Careu!; 9. Suport de tun — Loc unde pot fi văzuți „Emin și Veronica“; 10. Atribut al creștilor eminesciene — „Ale păsărilor neamuri / Ciripesc pitite-n ramuri“ („Freamăt de codru“) (sing.).

Viorel VILCEANU

colocviu internațional

Intre 6 și 8 septembrie a.c. se va desfășura la Iași un colocviu internațional privind calculul în domeniul plastic al structurilor.

Colocviul este organizat de Ministerul Construcțiilor Industriale și de Ministerul Educației și Învățământului prin Institutul Politehnic „Gh. Asachi” Iași — Facultatea de construcții și filiala INCERC Iași.

Scopul acestei manifestări științifice, care va întruni un mare număr de oameni de știință, cercetători, proiectanți, ingineri din întreprinderi de execuție, este de a grăbi introducerea, în proiectarea noulor obiective, a rezultatelor ultimelor cercetări științifice, în vederea reducerii consumului specific de metal și de a contribui la crearea condițiilor organizatorice pentru realizarea cât mai economică a importanțului volum de investiții preconizat pentru etapa actuală de dezvoltare a României socialiste.

Cei peste 150 de participanți care și-au anunțat prezența — în mare majoritate și prin lucrările trimise — și-au axat preocupările pe modernizarea metodelor de calcul plastic al construcțiilor, modernizare bazată pe cunoașterea comportării reale a materialelor și structurilor și pe posibilitățile de utilizare a calculului automat, domenii în care știința românească a adus contribuții prețioase, ilustrate de data aceasta prin cele peste 50 de lucrări ce vor fi prezentate la colocviu de către cercetătorii români.

Lucrările trimise de participanți sînt cuprinse în trei volume însumînd cca. 1.500 de pagini, în scopul asigurării cunoașterii conținutului referențelor de către toți cei interesați.

Se remarcă participarea unor oameni de știință de mare prestigiu din U.R.S.S., S.U.A., Cehoslovacia, Polonia, Ungaria, R.D.G., Analia, Franța, Italia, Republica Federală a Germaniei, Japonia, Belgia, Chile, Canada, India, Israel, România.

În programul colocviului sînt prevăzute, pe lângă debaterile pe marginea rapoartelor generale ale celor patru secții, organizarea unor mese rotunde cu subiecte de mare actualitate în domeniul mecanicii construcțiilor și susținerea unei conferințe cu tema „Recomandări speciale privind proiectarea clădirilor multietajate din beton armat, rezistente la cutremur, ținînd seama de comportarea lor post-elastică” de către prof. Paul Rogers de la Universitatea California.

Colocviul va prilejui astfel un interesant și util schimb de opinii referitoare la probleme de mare actualitate ale calculului construcțiilor și totodată va înlesni stabilirea unor relații de colaborare mai strînsă între toți factorii ancranați în acțiunea de creștere a eficienței investițiilor, ceea ce va ușura introducerea grabnică în practică a acestor metode moderne de calcul.

Va fi, de asemenea, un prilej de stabilire a unor contacte cu oamenii de știință din diferite țări ale lumii, în vederea cunoașterii reciproce a rezultatelor cercetării științifice.

prin reportaj la roman

Proza ultimului număr al revistei „Viața românească” (iulie crt.) e tributară reportajului, prezent ca atare (Ion Felea — Acuzat în procesul

M O M E N T

din dealul Spirei) și ca generator de literatură propriuzisă în fragmentul de roman al lui Platon Pardău intitulat „Ore de dimineață”.

Reporter cu îndelungată și rodnică activitate publicistică, dublat de un poet sensibil la rezonanțele transformărilor sociale pe care le trăiește, Platon Pardău are și o bogată experiență de viață, iar materialul faptic transfigurat în acest roman e datorat atât activității de partid cât și reporterului. Portretul lui Virlan, prim-secretar raional de partid, e realizat cu mijloace reportericești, adică văzut din afară, descris și nu construit cu geometria interioară a turului de fabrică, dar viu și convingător tocmai fiindcă e surprins de un reporter corect și care nu literaturizează.

De altfel chiar procedeul de construcție în jurul unui leitmotiv care justifică acțiunea, ca de pildă, acel proverb turcesc „o piatră care a fost folosită o dată la zidărie rămîne tot piatră de zidit și poate veni o vreme, cînd va fi iarăși de folosit la zid” pentru fragmentul respectiv, descinde tot din necesitatea reportericească de a avea mereu sub ochi vederea de ansamblu a întregului.

Platon Pardău extrage din timp ciocniri caracteristice unei anumite epoci de evoluție, iar din mediu chipuri de oameni binecunoscuți de el, deci la bază stă tot carnetul de reporter. De aceea, proza sa are ritmul autenticității iar fragmentul apărut promite a fi o pledoarie pentru convertirea reporterului în romanțier.

N. IRIMESCU

TV.

Paradoxul fundamental al unora dintre bineintenționatele investigații T.V. constă în aceea că, spre deosebire de altele, reale ori posibile, ele ambiționează să afle ceea ce prea bine se știe. Altfel spus, cunoscîndu-se concluzia, sint restabile, cu fidelitate, premisele, obținîndu-se astfel un etern valabil silogism, care are practic defectul repositat de unii (printr-o pripită generalizare) întregii gândiri deductive: confirmă adevăruri, dar nu le descoperă. Și atunci, iată-ne în fața a doi-trei subiecți, acostați în parc sau în holul cinematografului, și chestionați metodic, cu unica preocupare de a obține metric răspunsurile scontate, aparent singurele corecte și valabile: că vara repertoriul cinematografului e mai improvizat decît iarna, că publicul așteaptă comedii și premiere, iar D.D.F.-ul oferă drame și reluări; că, pe de altă parte, copiii se joacă uneori supravegheați, alteori nu, dar e bine ca totdeauna să fie supravegheați, mai ales că nici joaca asta, cît o fi ea de joacă, nu trebuie să ne facă să uităm obligațiile copiilor față de părinți, ale părinților față de copii și ale televiziunii față de toată seminția, persuadată să-și reglementeze, după uriașul ceas al bunelor purtări, tot programul vieții, inclusiv al celei estivale. Care program, după cum spun și pedagogii, referitor la odihna activă ș.a.m.d., ș.a.m.d.

Nimeni nu se întreabă însă de ce trebuie să facem vara ceea ce uneori n-am făcut în tot restul anului? Adică, de ce să organizăm un riguros-canicular curs de comedie

sau să chemăm grav la ordine posibilități delicioși, eliberați pentru trei săptămîni sau trei luni din strînsarea comandamentelor școlare, profesionale etc.? De ce acest exces de turtă dulce cinematografică și de ce această teleincrunțare, în manieră de bucurie care vede cu sumbră îngrijorare cum se miniaturizează costumul de baie și se emancipează copiii? Și de ce, la urma urmelor, investigînd estivalieri, rămași sau nu la vatră, trebuie neapărat să ne (și să le) punem ochelari de corectare a vederii și, mai ales, să le împrumutăm, în locul propriului vocabular, vocabularul celor care, după noi, ar trebui să fie?

Ce s-ar întîmpla în fond, dacă am abandona tiparul mereu reluatului silogism, făcînd loc răspunsului neașteptat și dînd telespectatorului prilejul să poposească și pe zone aleatorii ale vieții, nu totdeauna aberante totuși. De altfel, o investigație nu ambiționează să epuizeze posibilitățile unei cercetări sociologice, un spectator nu înseamnă neapărat publicul, iar un elev nu angajează neapărat uniformă responsabilitate a întregului învățămînt mediu. Așa că spectatorul are dreptul să ceară vara pe așis orice, fie și o tragedie antică sau „Un tramvai numit dorință” — că l-a scăpat atunci cînd a trecut prin repertoriul hibernal — iar un copil poate, eventual, să uite de ora mesei sau de curente obligații pedagogice, alergînd după fluturi sau arbitrină un improvizat campionat interstradal. E bine? Nu e bine? Nu m-aș încumeta să mă pronunț. Dar că e real, că poate fi real, bag mina în foc și sfătuesc și pe alții s-o facă. Fără nici o grijă și fără a face apel preventiv la „sfatul medicului”. Există în fond, firești, omeniești, exuberanțe estivale, temperamentale, spirituale, juvenile, infantile, octogenare, există și reversul, există de toate și e firesc să existe, că dacă n-ar exista, nu știu cu ce s-ar mai

ocupa psihologia, pedagogia, sociologia și rubricile de specialitate ale publicațiilor scrise ori vorbite.

Există și reguli, desigur, există etică, există bunele maniere și setea de cultură, nu ducem lipsă de pasiuni și interese culturale. Și tocmai despre ele este vorba. Dar și despre el, homo ludens, omul celor trei săptămîni de concediu sau copilul celor trei luni de vacanță. Omul weekend-ului, al timpului liber, în care voluptatea de a te autolivra, într-o superbă capitulare, învizibilului, nu este de fel culpa cea mai condamnată. Depinde însă ce înțelegem prin invizibil. Pentru că, într-un fel, superb-impvizibil a fost și programul T.V. în ultimele săptămîni estivale, cînd am avut șansa de a vedea o excelență montare cu „Acești ingeri triști” de D. R. Popescu și o foarte inspirată reluare pe micul ecran a impresionantului film „Electra” al lui Kakoiannis. Ce o fi făcut homo ludens în fața acestui invizibil? Că el, după investigațiile tv., cere comedii și premiere. În orice caz, spectacole ușor comestibile. Așa o fi?

N-aș crede. În orice caz, nu știu. Și aștept ancheta tv. care să ridice vîlul de pe această misterioasă planetă estivalieră, care ne imaginăm numai că saltă din refren de muzică ușoară în calambur revuistic, dar nu știm cît Mozart și Beethoven consumă pe zi, și nici cîte ore de lectură profundă realizează în parcul unei stațiuni de odihnă. Copil sau adult, tînr sau octogenar, homo ludens nu stă în nici un caz sub semnul unui rabat de spiritualitate și autoexigență, ci, cred, al unor specifice disponibilități, nu neapărat superficiale. Pentru el sînt discurile și bibliotecile, meditațiile și peisajele, exuberanța și ozonul, soarele și auto-stopul. Pentru el, de bună seamă, și investigațiile tv. De ce l-ar ocoli?

Unde ești, omule? Cine ești? Mai că-mi vine să-l

surprind, așa, alene, suspendat între abisul derizoriilor plictiseli și culmea divinelor încintări estetice și intelectuale. Și să-l întrebăm: cine ești? Oare ce mi-ar răspunde? Sau ce i-ar răspunde reporterului tv., dacă ar fi în locul meu și n-ar avea pretenția unui anume, prefabricat, răspuns. Nimeni nu știe. Dar tocmai surpriza unui asemenea — fie și unic — răspuns ar legitimă cu adevărat o întreagă tele-investigație. Din care să aflăm ceea ce nu știm.

Adică adevărul. Tonic și reconfortant, ca o bogată zi de vară.

AL. I. FRIDUȘ

între Jijia și Deznățui...

...probabil la confluența lor, undeva între Trușești și Segarcea, se află satul unde, înainte de a veni la București, bunicul lui Bică din Apartamentul (Mihai Mereuță) a fost vecin cu unchiul lui Sucă, nea Mărin (Amza Pelea), judecînd după cît de bine se potriveau la vorbă în episodul prezentat la televizor în seara zilei de 12 august a.c. De acolo, probabil, îi știa primul așa de bine pe alde Calab și Junghiatu, lucrul dovedit clar de un «spușei» sau «văzui» care s-a potrivit ca nuca de perete cu vorbirea moldovenească a lui Mihai Mereuță.

Mai mult ca sigur că nici unul dintre moldovenii care au trecut măcar prin Oltenia sau oltenii pe care trebuurile i-au adus prin Moldova (ca să nu mai vorbim de experiența celor care au stat mai mult, cînd au făcut armata, de-o pildă) n-ar fi avut curajul să-i facă consăteni pe cei doi, știindu-i (dar mai ales ascultîndu-i) cum vorbesc.

Cum-necum, vorba e că și nea Mărin, deși venise la un fost consătean ca să nu mai doarmă la hotel, după ce a luat o țuică, s-a grăbit, ca să nu piardă trînu...

Dar poate că totuși regizorii știu mai bine cum să facă amuzant un spectacol!

St. D.

SPORT Toate drumurile duc la Rodna

Mai țuguiate, mai teșite, căciuliile Rodnei alcătuiesc o lume solemnă și blajină, drapată în verde adînc acolo unde brazii dispar cu capul în nori, preschimbindu-se în ceață și fum. Fără pietre spînzurate în gol, fără creste agresive și defileuri copleșitoare, masivul Rodnei te bucură cu lumina blîndă care îmflorêște după fiecare culme, cu grindina coșoșilor trosnind prin finățuri (parcă s-ar dezghioaca 77 de banițe pe pîstăi pe fiecare picior de plai), cu temeinica așezare a clopotului zării, boltit numai cît trebuie să te simți o clipă singur pe pămînt și stăpîn pe-o muncie de lună. Oceanul fără de furtuni al Rodnei cheamă sumedenie de Chichesteri răzîmați în catarge de brad tînr și coșoșii sub chila verde a ruksacurilor; cărările nu-s ca-n Bucegi (adică, mai ticsite decît pașajul Academiei) și-s marcate într-o doară, să nu zică vreun circotaș (ca subsemnatul) cine știe ce. De altfel, în Rodna marcajul e moft: vezi mereu în față muntele jînduit, iar cărarea, lipsită de complexe intelectualizante, o ține una și bună, fără sofisticării și arabescuri rococo. Încă neatins de turismul agresiv, ținutul Rodnei se bucură să bucure pe adevărații iubitori ai drumului aproape de cer. Și-ades, pe cite-o șta tivită cu jnepeni și spuzită de gămăliile avertizoare ale primilor gălbiori, întîlnești cete voioșoase de drumeți cu pantalonii scurți, înarmați cu ceauș, sare, chibrituri, toporișcă și zimbet de viață lungă. „Încotro, flăcăi?” „Ia, pînă dincolo, spre lacul Lala”. „Dincolo” înseamnă peste lînu, iar puștii îți servesc deslușirea cu tonul pe care-l utilizăm cînd explicăm neutru „Mă duc peste drum, să-mi iau țigări”. Cel mai fantastic feno-

men de turism în masă poate fi văzut, de vreo cîțiva ani încoace, în Pasul Prislop, acolo unde se adună, la mijloc de august, oaspeții din trei județe (Maramureș, Bistrița-Năsăud, Suceava) și mii de gură cască din cele patru vînturi. Din pură curiozitate, am numărat mașinile înșirate pe serpentine: 424 de autobuze, camioane, turisme!! Căruțele muntenilor, neizbutind să beneficieze de amabilitatea agenților de circulație, s-au opleșit pe la 4-5 km depărtare, iar tîpșanul dintre Bucovina, Ardeal și Maramureș arăta de două ori mai impresionant decît muntele Găina la sorocul tîrgului de fete. Și n-aș crede că cei 30.000 de săteni au năpădit șaua Prislopului doar spre a gusta mititel marca Vișeu și bere de Sighet. Or fi venit, poate, să-l asculte pe ceterașul Gheorghe Stingău, ori să vadă „Arcanul” jucat de suceveni, ori s-asculte doinele maramureșanului Vasile Cora. Cred, mai degrabă, că meșterii cîntecului s-au grăbit să-și întîlnească publicul aici, la răscruce de munți și de istorie, unde, la 1717, conduși de căpitanul Popa, locuitorii Borșei au curmat, odată pentru totdeauna, firul năvălirilor tătare.

Și mai cu seamă cred că moldoveanul, maramureșanul, transilvăneanul, drumețește zile-n șir s-ajungă la Prislop din dorința de a-și spăla privirea în Bistrița și răsuflarea în adierii rostogolite de pe lînu, din dorința de a-și arunca ochii, odată, pe an, și-n celălalt capăt de tîrim românesc, dîndu-i binețe și spunîndu-i, în gînd: „sănătate, țară!”

M. R. I.

— Știm că vă preocupați de mai bine de un deceniu de problema consecințelor activității științifice depuse de savanții lumii asupra vieții moderne; de altfel ați afirmat deseori în scrierile dv. că progresul stă, în primul rând, în miinile acestora. Există, mai multe fațete ale acestui progres; care sint — după opinia dv. aceste fațete? Pentru care optați?

— M-am gândit deseori la aceste elemente. Pentru a formula un răspuns cât de cât complet, trebuie să vă reamintesc că sensul cuvintului „umanitate” — HUMANITAS — se poate traduce și prin omenie. De aceea, cei mai mulți și cel mai bine intenționați oameni de știință sint în favoarea bunelor relații umane, a salvării echilibrului natural al planetei noastre, împotriva acțiunilor de alterare a vieții pe Pământ. La o primă analiză, progresul se prezintă sub aceste două fațete; pe de o parte șansa de a stăpîni natura, pe de alta, posibilitatea de a distruge echilibrul permanent al vieții. Din acest punct de vedere, problema mi se pare clară! Esențial este ce anume intenționăm să facem cu această natură în cadrul căreia viețuim de milenii? Sint convins că 95 la sută din savanții lumii sint de partea noastră, a vieții, a omeniei! Dar ceilalți? Acei 5 la sută?

— In ce mod ar putea fi „racordati” și acei, din fericire, puțini la număr, creatori ai științei și tehnicii contemporane la ideea de promovare a vieții, de salvagardare a echilibrului natural al Terrei?

— Racordul de care vorbiți ține desigur de conștiință. Există un proces de conștientizare în rîndul slujitorilor științei. Dealtfel, acei savanți dominați de patimi și ranchiună, de intenții străine de obiectul științei n-au ce căuta printre noi. Cei care se servesc de cuceririle științei ca de un instrument menit să mutilizeze mediul ambiant, să pună în pericol viața, sint la rîndul lor antiumani. In ziua în care viața noastră ar fi iremediabil periclitată, cu greu vom putea salva tot ceea ce are omul mai bun în ființa sa: omenia! Spun aceasta pentru că oamenii de știință din multe țări sint prea puțin preocupați de consecințele negative ale unor descoperiri științifice și tehnice, și asta se datorează în parte, claustrării lor voite în închipuite „turnuri de oivă”.

— Se mai poate vorbi în zilele noastre de creatori și alchimisti ruși de realitate, de viață? Cum se explică acest fapt?

— Fenomenul există! Și asta în ciuda așa numitei explozii informaționale, a expansiunii mijloacelor de comunicare. Este cazul unor savanți mai vîrstnici, partizanî imbatibili ai ideii de cercetare fundamentală. Pentru a făuri o operă — după ani de acumulări și experiențe — ainevoie de liniște, de timp, de gîndire! De aceea, noile laboratoare sint amplasate în prezent dincolo de tumultul marilor orașe. Dar să nu uităm că și cercetarea fundamentală presupune în final aplicații și beneficii pentru omenire. Dar „distanțarea” oamenilor de știință de febra centrelor aglomerate ale lumii moderne nu înseamnă neparticiparea lor la treburile obștești, cetățenești. In fond, ei sint cei chemați să urmărească în decursul timpului modul în care este utilizat „produsul” muncii lor de o viață!..

— Acest produs științific este oare folosit în mod rațional în toate țările lumii? Ce relație există între acest element al muncii științifice și condiția oamenilor de știință contemporani? In ce mod poate influența societatea această condiție?

— Deobicei, savanții, cercetătorii sint creatorii științei, în timp ce produsele lor științifice și tehnice trec în custodia „mînuitorilor” și experților chemați să le fructifice concret. Numai că parte din aceștia din urmă, în multe centre științifice actuale, au prea puține contingențe cu știința. De aici această cezură dintre oamenii de știință și exponenții birocratici ai unor administrații, și această claustrare a savanților în laboratoarele lor.

Fenomenul este exacerbat și de o anumită propagandă de presă care nu încetează de a ne prezenta savanții drept niște personaje ciudate, roboți ai inteligenței umane, oameni incapabili de sentimente, oameni cu care este bine, în general să nu ai de-a face. Și se pare că viitorul va adînci și mai mult acest proces, dacă...

— Este posibilă o fuziune între corpul de savanți și societatea viitorului? Ce anume „subtext” presupune această fuziune?

— Știți prea bine că condiția omului de știință este direct influențată de caracterul societății în care trăiește. De totdeauna, condiția societății s-a reflectat în condiția membrilor ei. In acest cadru de relații, natura și scopu-

tradiții științifice și tehnologice cît și pe plan european, să zicem, nu cred ca „mașinismul” să sfîrșească prin a distruge viața. In acest sens ar trebui revăzute operele lui Friederich Engels! Coșmarul morții trebuie să i se opună milenile de trudă, de zbucium, de creație umană.

Firește, dacă acest proces de sincronizare a energiilor umane nu va avea loc în următoarele decenii, atunci în mod fatal, ne vom pune întrebări asupra viitorului copiilor noștri. Dar mai avem încă timp! Iar timpul lucrează în favoarea omenirii.

— Savantul britanic Charles Snow, vorbește într-unul din eseurile sale de o iminentă și fatală ruptură între om și natură.

Provocările anului 2000:

JOHANN AXELSSON:

Viitorul absolut — o opțiune deliberată

Un savant de mare originalitate, un as al invenției științifice, spirit analitic prin excelență, personaj sobru, pasionat și sincer... In asemenea termeni ne este prezentat tînărul savant islandez prof. dr. JOHANN AXELSSON, într-unul din ultimele tomuri ale cunoscutului dicționar WHO'S WHO IN THE SCIENTIFIC WORLD? Doctor în științe medicale și doctor în filozofie, Johann Axelsson și-a început cariera în urmă cu două decenii în laboratoarele Facultății de farmacologie a Universității din Oslo — Norvegia și a funcționat apoi în diverse centre științifice ale lumii (Paris, Lund, Oxford, Göteborg, Reykjavik). A semnat peste 40 de lucrări științifice în domeniul farmacologiei, electrofiziologiei, zoofiziologiei etc. In prezent, prof. dr. Johann Axelsson conduce catedra de fiziologie a Facultății de Medicină de pe lângă Universitatea din Reykjavik. Investigațiile sale clinice și experimentale au în vedere relația progres-viață modernă cu toate implicațiile sociale pe care le generează insistînd asupra cunoașterii și combaterii maladiilor de civilizație.

rile științei, munca corpului de savanți și cercetători se cer a fi cunoscute de întreaga obște. In ce privește acea fuziune dorită a inteligențelor umane în domeniul științei, ea există pe plan mondial, desigur în embrion, și se realizează, fie că vrem sau nu, prin intermediul circulației informației. „Explozia” informațională are efecte benefice în acest sens: apropie în primul rînd oamenii de știință de pretutindeni mai bine decît ar face-o un anume organism investit în acest scop. Există desigur și obstacole „obiective” în calea acestei fuziuni. Nu toate țările lumii pot culege roadele sistemelor de comunicare actuale pentru simplul motiv că în multe zone ale Terrei nu s-au născut încă școli sau mișcări științifice independente.

— Ce înseamnă „progresul absolut” în viziunea dv.? Ce reprezintă acest progres pentru „apusul” acestui veac?

— Intrebarea dv. mă obligă să reiau problema fuziunii forțelor științifice de pretutindeni. O simbioză fertilă a energiilor în acest sens ar putea avea loc încă în zilele noastre dacă nu s-ar izbi de obstacole vremelnice. Asemenea impedimente există în Apus și între virfurile lumii științifice și restul societății. Fenomenul merită o dezbateră mai largă. Faptul că tot mai multe voci se ridică în sprijinul conceptului de „umanizare” a științei, de apropiere a savanților și tehnicienilor de restul societății mi se pare notabil. Dacă acest proces de fuziune se va împlini atît în interiorul țărilor cu vechi

între știință și cultură. Credeți în eventualitatea acestui fenomen?

— Nu cred! Din totdeauna, cea mai mare parte dintre oameni s-au dovedit rezonabili în actele lor. Ei sint în același timp făuritori de bunuri materiale, creatori de opere artistice sau științifice. Intre acești creatori pot exista deosebiri de vederi, chiar încrucișări de spade, dar în ceasul suprem al creației, al muncii, fiecare se gîndește la sine, și la ceilalți din jur. Fiecare dorește să dăruiască celorlalți semeni bucurie! Dar ca în toate confruntările sociale, și aici există o doză de minusuri și plusuri. Anumiți prospectologi, de exemplu, denaturînd proporțiile fenomenului propun diminuarea eforturilor materiale ale societății în cîmpul muncii științifice, alții dimpotrivă socotesc că societățile umane trebuie să facă mai mult în această direcție, să ridice pe un pedestal încă nebănuit știința!

— Ce vă spune acest mijne și ce anume rezervă celor ce vor veni după noi?

— Prosperitatea generațiilor viitoare nu poate fi clădită pe ruinele altor generații. Ea este un proces firesc, un act omnesc deliberat, conștient! Viitorul nu este în fond decît o chestiune de opțiune pentru fiecare dintre noi cei de azi. In tandemul azi—mîine își va spune, trebuie să-și spună, cuvîntul conștiința noastră, conștiința actualei omeniri.

O anchetă internațională de Marta Alboiu CUIBUȘ

ROMÂNIA ȘI SECURITATEA EUROPEANĂ

Asigurarea păcii și securității în Europa, consolidarea destinderii și înțelegerii între națiunile acestui continent reprezintă condiții indispensabile creării cadrului necesar activității pașnice a poporului român, înaintării sale pe calea progresului și civilizației. Tocmai de aceea, realizarea securității europene constituie unul din comandamentele esențiale ale politicii externe a guvernului Republicii Socialiste România. De altfel, atît Raportul prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu, cit și celelalte documente ale Conferinței Naționale s-au făcut din nou ecoul interesului major pe care România îl acordă securității europene, interes de fond, străin oricărui considerente conjuncturale. Luarea în considerare a întregului complex de evoluții și date concrete ale vieții politice a continentului nostru — în care un rol de primă importanță, pe calea normalizării, a destinderii și înțelegerii s-au dovedit a avea tratatele sovieto-vest-germane și polono-vest-germane, acordul cvadripartit privind problemele Berlinului occidental, acordurile intervenite între R. D. Germană și R. F. a Germaniei, alte tratative în curs — conduce țara noastră la reafirmarea convingerii că sint întrunite, în prezent, condițiile pentru a trece, încă din toamna acestui an, la pregătirea Conferinței general-europene pentru securitate și cooperare.

România nu numai că a trăit procesul de dezvoltare a unor raporturi interstatale normale și le-a salutat, dar a și participat ea însăși activ și intens la dialogul european. Potrivit concepțiilor de politică externă ce caracterizează întreaga sa activitate internațională, România imprimă un caracter dinamic, ascendent relațiilor sale cu țările europene. Situînd în mod statornic în centrul politicii sale externe prietenia frățească, alianța și colaborarea multilaterală cu toate statele socialiste, România a acționat constant în direcția extinderii și întăririi raporturilor politice, economice, tehnico-științifice și culturale cu toate statele socialiste din Europa. Secretarul general al P.C.R. și șeful statului român, alți conducători ai partidului, membri ai guvernului, s-au întîlnit și au avut schimburi de vederi fructuoase cu conducătorii de partide și alți factori de răspundere din țările frățesti europene, au făcut și au primit vizite. A continuat, de asemenea, dialogul României cu țările europene nesocialiste. El a îmbrăcat forma unor largi contacte, schimburi de vizite, convorbiri cu șefi de state și guverne, cu personalități de seamă dintr-un mare număr de țări.

In cadrul manifestărilor neguvernamentale pe tema securității și colaborării în Europa, de un real interes s-au bucurat colocviile și întîlnirile internaționale organizate la București în ultimii ani, fie sub egida Asociației de Drept Internațional și Relații Internaționale din România, fie sub patronajul guvernului. Folosind multiplele contacte politice pe care le-a găzduit sau la care a participat, România a făcut, în același timp, cunoscută concepția sa cu privire la securitatea europeană, la modalitățile de abordare și soluționare a problemelor europene, de edificare a securității continentului, fără de care nu este posibilă desfășurarea construcției pașnice.

Un moment deosebit în prezentarea poziției noastre față de problemele securității europene, îl reprezintă istorica Conferință Națională a partidului. In acest înalt forum al comuniștilor, concepția țării noastre privind securitatea europeană, a fost magistral sintetizată de către tovarășul Nicolae Ceaușescu, concepție incluzînd poziții de foarte largă audiență continentală, la nivel guvernamental, parlamentar sau de opinie publică, conturînd totodată o viziune complexă a conținutului procesului, a principiilor care trebuie să-l guverneze, a metodelor și mijloacelor care trebuie să-l servească. A fost subliniată în acest context importanța unei înțelegeri a țărilor europene privind egalitatea în drepturi între toate statele, respectul independenței și suveranității naționale, neamestecul în treburile interne, avantajul reciproc, necesitatea încheierii unui angajament solemn, ferm, clar, liber consimțit, de respectare a acestor principii, a căror încălcare trebuie considerată ca un atentat la adresa păcii. S-a reliefat cu aceeași ocazie însemnătatea cardinală a unui angajament comun la renunțarea la forță și la amenințarea cu folosirea forței, implicînd recunoașterea explicită a obligației rezolvării tuturor problemelor litigioase dintre state pe cale exclusiv politică. In concepția țării noastre, edificarea unui sistem de securitate trainică în Europa este menită să ducă, totodată, la intensificarea schimburilor economice, tehnico-științifice, culturale, sportive, în domeniul turismului, libere de orice îngrădiri și discriminări, să deschidă calea unei largi și neîntrerupte circulații a valorilor materiale și spirituale, a cuceririlor științei moderne, a rezultatelor cunoașterii contemporane, acestea dovedindu-se un autentic și eficient ambasador al înțelegerii între popoare.

Radu SIMIONESCU

cronica

săptămînal politic, social, cultural

Redactor șef: LIVIU LEONTE
Redactori șefi adjuncți: ANDI ANDRIEȘ, N. BARBU
Secretar general de redacție: ȘTEFAN OPREA

in colegiul de redacție:

AL. ANDRIEȘCU, CONST. CIOPRAGA, ION CREANGA,
AL. DIMA, ILIE GRĂMADĂ, DAN HATMANU, MIRCEA
RADU IACOBAN, GĂVRIL ISTRATE, GEORGE LESNEA,
P. MILCOMETE, CR. SIMIONESCU, CORNELIU STURZU,
CORNELIU ȘTEFANACHE, NICOLAE TATOMIR.

Prezentarea grafică: VALER MITRU